

פירוש רש"י לחומש ויקרא

לחץ על שם פרק כדי להגיע לפרק

רש"י לויקרא פרק כ	רש"י לויקרא פרק יא	פרשת ויקרא
פרשת אמור	פרשת תזריע	רש"י לויקרא פרק א
רש"י לויקרא פרק כא	רש"י לויקרא פרק יב	רש"י לויקרא פרק ב
רש"י לויקרא פרק כב	רש"י לויקרא פרק יג	רש"י לויקרא פרק ג
רש"י לויקרא פרק כג	פרשת מטורע	רש"י לויקרא פרק ד
רש"י לויקרא פרק כד	רש"י לויקרא פרק יד	רש"י לויקרא פרק ה
פרשת בהר	רש"י לויקרא פרק טו	פרשת וא
רש"י לויקרא פרק כה	פרשת אחרי מות	רש"י לויקרא פרק ו
רש"י לויקרא פרק כו	רש"י לויקרא פרק טז	רש"י לויקרא פרק ז
פרשת בחוקותי	רש"י לויקרא פרק יז	רש"י לויקרא פרק ח
רש"י לויקרא פרק כז	רש"י לויקרא פרק יח	פרשת שמיני
	פרשת קדושים	רש"י לויקרא פרק ט
	רש"י לויקרא פרק יט	רש"י לויקרא פרק י

פרשת ויקרא

רש"י לויקרא פרק א

(א) ויקרא אל משה –

לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה. לשון חבה. לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו ג) וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון ערצוי וטומאה, שנאמר (במדבר כג 7) ויקר אלוהים אל בלעם:

ויקרא אל משה –

הקול הולך ומגיע לאוזניו, וכל ישראל לא שומעין.

יכול אף להפסקות הייתה קריאה?

תלמוד לומר: וידבר, לדבור הייתה קריאה, ולא להפסקות.

ומה היו הפסקות משמעות?

ליתן רווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין עניין לעניין, קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט:

אליו –

למעט את אהרן.

ר' יהודה בן בתירא אומר: שלושה עשר דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן, וכנגדן

נאמרו שלושה עשר מיעוטין, **ללמוד** שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן. ואלו

הן שלושה עשר מיעוטין לדבר אהו:

מדבר אליו,

וידבר אליו,

ונועדתי לך, כולן בתורת כוהנים.

יכול שמעו את קול הקריאה?

תלמוד לומר קול לו, קול אליו (במדבר ז פט), משה שמע, וכל ישראל לא שמעו:

מאהל מועד –

מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל.

יכול מפני שהקול נמוך?

תלמוד לומר: את הקול (שם).

מהו הקול?

הוא הקול המפורש בתהילים (כט ד – ה) קול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים.

אם כן למה נאמר מאהל מועד?

מלמד שהיה הקול נפסק.

כיוצא בו (יחזקאל י ה) וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה.

יכול (מפני) שהקול נמוך?

תלמוד לומר (שם) כקול אל שדי בדברו.

אם כן למה נאמר עד החצר החיצונה?

שכיון שמגיע שם היה נפסק:

מאהל מועד לאמר –

יכול מכל הבית?

תלמוד לומר: מעל הכפורת.

יכול מעל הכפורת כולה?

תלמוד לומר: מבין שני הכרובים:

לאמר –

לא ואומר להם דברי כבושים, בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מאינו שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים, מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדבור עם משה, שנאמר (דברים ב טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר, אלי היה הדיבור.

דבר אחר:

לא ואומר להם דברי והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר (שמות יט ח) וישב משה את דברי העם וגו':

(ב) אדם כי יקריב מכם –

כשיקריב, בקורבנות נדבה דבר העניין:

אדם –

למה נאמר?

מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל:

הבהמה –

יכול אף חיה בכלל?

תלמוד לומר: בקר ואלון:

מן הבהמה –

ולא כולה, להוציא את הרובע ואת הגרבע:

מן הבקר –

להוציא את הנעבד:

מן האלון –

להוציא את המוקצה:

ומן האלון –

להוציא את הנוגח שהמית.

כשהוא אומר למטה מן העניין (פסוק ג) מן הבקר, שאין תלמוד לומר, להוציא את הטריפה:

תקריבו –

מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות:

קורבנכם –

מלמד שהיא באה נדבת כבוד, היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות:

(ג) זכר –

ולא נקבה.

כשהוא אומר זכר למטה, שאין תלמוד לומר, זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס:

תמים –

בלא מוס:

אל פתח מועד –

מטפל בהבאתו עד העזרה.

מהו אומר יקריב יקריב?

אפילו נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון, יקריב כל אחת לשם מי שהוא.

וכן עולה בחולין, ימכרו החולין לכרכי עולות, והרי הן כולן עולות ותקרב כל אחת לשם מי שהוא.

יכול אפילו נתערבה בפסולין או בשאינו מינו?

תלמוד לומר: יקריבנו:

יקריב אותו –

מלמד שכופין אותו.

יכול בעל כרחו?

תלמוד לומר: לראונו.

הא כיצד?

כופין אותו עד שיאמר רוצה אני:

לפני ה' וסמך –

אין סמיכה בצמה:

(ד) על ראש העולה –

להביא עולת חובה לסמיכה ולהביא עולת האזן:

העולה –

פרט לעולת העוף:

ונראה לו –

על מה הוא מראה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות בית דין או מיתה בידי שמים או מלקות, הרי עונשן אמור, הא אינו מראה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה:

(ה) ושמט, והקריבו, הכהנים –

מקבלה ואילך מאות כהונה, למד על השחיטה שכתרה בזר:

לפני ה' –

בעזרה:

והקריבו –

זו קבלה שהיא הראשונה ומשמעה לשון הולכה, למדנו ששתיהן צבני אהרן:

בני אהרן –

יכול חללים?

תלמוד לומר: הכהנים:

את הדם וזרקו את הדם –

מה תלמוד לומר דם דם שתי פעמים?

להביא את שנתערב במינו או בשאינו מינו.

יכול אף בפסולים או בחטאות הפנימיות או בחטאות החיצוניות, שאלו למעלה והיא למטה?

תלמוד לומר: במקום אחר את דמו:

וזרקו –

עומד למטה וזרק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזויות, לכך נאמר סביב,

שהיא הדם ניתן בארבע רוחות המזבח.

או יכול יקיפנו כחוט?

תלמוד לומר: וזרקו, ואי אפשר להקיף בזריקה.

אי וזרקו יכול בזריקה אחת?

תלמוד לומר: סביב.

הא כיצד?

נותן שתי מתנות שהן ארבע:

אשר פתח אהל מועד –

ולא בזמן שהוא מפורק:

(ו) והפשיט את העלה –

מה תלמוד לומר העולה?

לרבות את כל העולות להפשט וניתוח:

אתה לנתחיה –

ולא נתחיה לנתחים:

(ז) ונתנו אש –

אף על פי שהאש יורדת מן השמים, מצווה להביא מן ההדיוט:

בני אהרן הכהן –

כשהוא בכיהונו, הא אס עבד בבגדי כוהן הדיוט, עבודתו פסולה:

(ח) בני אהרן הכהנים –

כשהם בכיהונם, הא כוהן הדיוט שעבד בשמונה בגדים, עבודתו פסולה:

את הנתחים את הראש –

לפי שאין הראש בכלל הפשט, שכבר הותז בשחיטה, לפיכך הוצרך למנותו לעלמו:

ואת הפדר –

למה נאמר?

ללמדך שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה, וזהו דרך כבוד של מעלה:

אשר על המזבח –

שלא יהיו הגזירין יוצאין חוץ למערכה:

(ט) עלה –

לשם עולה יקטירנו:

אשה –

כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש.

וכל אשה לשון אש פויארד"א בלע"ז ואש:]

ניחוח –

נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה ראוני:

(י) ואם מן האלן –

וי"ו מוסיקף על עניין ראשון.

ולמה הפסיק?

ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה:

מן האלן מן הכבשים או מן העזים –

הרי אלו שלושה מיעוטיין פרט לזקן, לחולה ולמזוהם:

(יא) על ירך המזבח –

על כל המזבח:

אפנה לפני ה' –

ואין כפון בבמה:

(יד) מן העוף –

ולא כל העוף, לפי שגאמר (ויק' כב יט) תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים, תמות וזכרות

בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות.

יכול אף מחוסר אבר?

תלמוד לומר: מן העוף:

התרים –

גדולים ולא קטנים:

בני היונה –

קטנים ולא גדולים:

מן התרים או מן בני היונה –

פרט לתחילת הציהוב, שצצה וסצצה שהוא פסול, שגדול הוא אכל בני יונה וקטן אכל תורים:

(טו) והקריבו –

אפילו פרידה אחת יביא:

הכהן ומלך –

אין מליקה בכלי אלא בעצמו של כהן. קוצץ צציפורנו ממול העורף וחותר מפרקתו עד שמגיע לסיימנין וקולאן:

ונמלה דמו –

לשון מיץ אפים (משלי ל לג), כי אפס המץ (ישעיה טז ז), כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמלה ויורד:

ומלך, והקטיר, ונמלה –

אפשר לומר כן?

מאחר שהוא מקטיר הוא מנחה, אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו, אף מליקה כן. ופשוטו של מקרא מסורים הוא ומלך והקטיר, וקודם הקטרה, ונמלה דמו כבר:

(טז) מראתו –

מקום הראי וזה הזפק:

בנחתה –

עם בני מעיה.

ונמלה לשון דבר המאור, כמו כי נאו גם נעו (איכה ז טו).

וזה שתרגם אנקלוס:

באוכליה.

וזהו מדקשו של אבא יוסי בן חנו, שאמר נוטל את הקורקבן עמה.

ורז"ל אמרו:

קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה ונוטלו עם הגואה שעל העור.
בעולת בהמה, שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה, נאמר (פסוק יג) והקרוב והכרעים ירחץ
במים והקטיר, ובעוף, שנזון מן הגזל, נאמר והשליך, את המעיין, שאכל מן הגזל:

אלל המזבח קדמה –

במזרחו של כבש:

אל מקום הדשן –

מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בוקר ודישון מזבח הפנימי והמנורה. וכולם נבלעים שם
במקומו:

(יז) וסע –

אין שיסוע אלא ביד, וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד ו) ויסעוהו כסע הגדי:

בכנפיו –

עם כנפיו, אינו כריך למרוט כנפי נולחו:

בכנפיו –

נולח ממס. והלא אין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפיים נטרפים ואין נפשו קלה עליו.

ולמה אמר הכתוב והקטיר?

כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני:

לא יבדיל –

אינו מפרקו לגמרי לשהי חתיכות, אלא קורעו מגבו.

נאמר בעוף ריח ניחוח.

ונאמר בבהמה ריח ניחוח.

לומר לך אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון את לבו לשמים.

רש"י לויקרא פרק ב

(א) ונפש כי תקריב –

לא נאמר נפש בכל קורבנות נדבה אלא במנחה.

מי דרכו להתנדב מנחה?

עני.

אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו:

סלת יהיה קרבנו –

האומר הרי עלי מנחה סתם, מביא מנחת סולת, שהיא הראשונה שבמנחות ונקמאת כשהיא סולת, כמו שמפורש בעניין. לפי שנאמרו כאן חמישה מיני מנחות, וכולן באות אפיוות קודם קמיצה חוץ מזו, לכך קרויה מנחת סולת:

סלת –

אין סלת אלא מן החטין, שנאמר (שמות כט ז) סולת חטים, ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר (ויק' יד כא) ועשרון סולת למנחה, עשרון לכל מנחה:

ויאק עליה שמן –

על כולה:

ונתן עליה לבנה –

על מקאתה, מניח קומץ לבונה עליה לכד אחד.

ומה ראית לומר כן?

שאין ריבוי אחר ריבוי בתורה אלא למעט.

דבר אחר:

שמן על כולה, מפני שהיא נכלל עמה ונקמץ עמה, כמו שנאמר (פסוק ז) מסלתה ומשמנה, ולבונה על מקאתה, שאינה נכללת עמה ולא נקמאת עמה, שנאמר (פסוק ז) על כל לבונתה, שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה ומקטירה:

ויאק, ונתן, והביאה –

מלמד שיאקה ובלילה כשרים בזר:

(ב) הכוהנים וקמץ –

מקמיצה ואילך מאות כהונה:

וקמץ משם –

ממקום שרגלי הזר עומדות, **ללמדך** שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה, אף בי"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל:

מלא קמאו –

יכול מבורך, מבצבץ ויואח לכל אד?

תלמוד לומר: במקום אחר (ויק' ו ח) והרים ממנו בקמאו, אין לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ.

אי בקמאו יכול חסר?

תלמוד לומר: מלא.

הא כיאד?

חופה שלוש אצבעותיו על פס ידו, וזהו קומץ במשמע לשון העברית:

על כל לבונה –

לכד כל הלבונה יהא הקומץ מלא:

לבונה והקטיר –

אף הלבונה בהקטרה:

מלא קמאו מפלטה ומשמנה –

הא אם קמץ ועלה בידו גרגיר מלא או קורט לבונה פסולה:

אזכרתה –

הקומץ העולה לגבוה הוא זיכרון המנחה, שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח:

(ג) לאהרן ולבניו –

כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת, וההדיוט במחלוקת:

קדש קדשים –

היא להם:

מאשי ה' –

אין להם חלק בה אלא לאחר מתנות האישים:

(ד) וכי תקרב וגו' –

שאמר הרי עלי מנחת מאפה תנור, ולימד הכתוב שיביא או חלות או ריקין, החלות בלולות,

והריקין משוחין.

ונחלקו רבותינו במשיחתו יש אומרים:

מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלו, שכל המנחות טעונות לוג שמן.

ויש אומרים:

מושחן כמין כי יונית ושאר השמן נאכל בפני עצמו לכהנים.

מה תלמוד לומר בשמן בשמן שתי פעמים?

להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזיתים, ואין כריך שמן ראשון אלא למנורה, שנאמר זו (שמות כז ב) זך.

ושנינו במנחות (עו א):

כל המנחות האפויות לפני המיכתן ונקמרות ע"י פתיחה, כולן באות עשר עשר חלות.

והאמור בה ריקין, באה עשרה ריקין:

(ה) ואם מנחה על המנחה –

שאמר הרי עלי מנחת מחבת. וכלי הוא שהיה במקדש, שאופין בו מנחה על האור בשמן, והכלי אינו עמוק אלא רף, ומעשה המנחה שבתוכו קשין, שמתוך שהיא רפה, האור שורף את השמן. וכולן טעונות שלוש מתנות שמן יליקה, ובלילה, ומתן שמן בכלי קודם עשייתו:

סלת כלולה בשמן –

מלמד שכולן בעודן סולת:

(ו) פחות אתה פתים –

לרבות כל המנחות, הנאפות קודם קמיצה, לפתיחה:

ויצקת עליה שמן מנחה הוא –

לרבות כל המנחות לליקה.

יכול אף מנחת מאפה תנור כן?

תלמוד לומר: עליה.

אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין?

תלמוד לומר: הוא:

(ז) מרחשת –

כלי הוא שהיה במקדש עמוק, ומתוך שהיא עמוקה שמנה לבור ואין האור שורפו, לפיכך מעשה מנחה העשויין לתוכה רוחשין.

כל דבר רך על ידי משקה נראה כרוחש ומנענע:

(ח) אשר יעשה מאלה –

מאחד מן המינים הללו:

והקריבה –

בעליה אל הכהן:

והגישה –

הכהן:

אל המזבח –

מגישה לקרן דרומית מערבית של מזבח:

(ט) את אזכרתה –

היא הקומץ:

(י) וכל דבש –

כל מתיקת פרי קרויה דבש:

(יב) קרבן ראשית תקריבו –

מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש קרבן ראשית שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור, שנאמר (ויק' כג יז) חמץ תאפינה, ובכורים מן הדבש, כמו בכורי תאנים ותמרים:

(יג) מלח ברית –

שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח, וניסוך המים בחג:

על כל קרבנד –

על עולת בהמה ועוף ואימורי כל הקדשים כולן:

(יד) ואם תקריב –

הרי אם משמש בלשון כי, שהרי אין זה רשות, שהרי במנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא חובה, וכן (במדבר לו 7) ואם יהיה היובל וגו':

מנחת בכורים –

במנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא באה אביב בשעת ביסול התבואה, ומן השעורים היא באה. נאמר כאן אביב, ונאמר להלן (שמות ט לא) כי השעורה אביב:

קלוי באש –

שמיבשין אותה על האור באבוב של קלחים, שאילולי כן אינה נטחנת בריחים, לפי שהיא לחה:

גרס כרמל –

גרסה בעודה לחה:

גרס –

לשון שבירה וטחינה, גרסה בריחים של גרוסות.

כמו (איכה ג טז) ויגרס בחאץ, וכן גרסה נפשי (תהילים קיט כ):

כרמל –

בעוד הכר מלא, שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה, ועל כן נקראים המליכות כרמל. וכן (מלכים ב' 7 מב) וכרמל באקלונו.

רש"י לויקרא פרק ג

(א) שלמים –

שמטילים שלום בעולם.

דבר אחר:

שלמים שיש בהם שלום למזבח ולכוהנים ולבעלים:

(ג) ואת כל החלב וגו' –

להביא חלב שעל הקיבה, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: להביא חלב שעל הדקין:

(ד) הכסלים –

פלג"ק"ש בלע"ז [חלק פנימי של הירדן]. שהחלב שעל הכליות, כשהבהמה חיה, הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתנים, שקורין בלע"ז לונביל"ש [חלק הבטן שבאזור הכליות] לובן הנראה למעלה בגובה הכסילים, ובתחתיתו הבשר חופהו:

היתרת –

הוא דופן המסך, שקורין איברי"ש [סרעפת] ובלשון ארמי חכרא דכבדא:

על הכבד –

שיטול מן הכבד עמה מעט.

ובמקום אחר הוא אומר (ויק' ט י) ואת היותרת מן הכבד:

על הכבד על הכליות –

לכד מן הכבד ולכד מן הכליות יסירנה לזו:

(ה) על העלה –

מלכד העולה.

למדנו שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה:

(ז) אם כשב –

לפי שיש באימורי הכשב מה שאין באימורי העז, שהכשב אליתו קריבה, לכך נחלקו לשתי פרשיות:

(ח) זרקו –

שתי מתנות שהן ארבע, ועל ידי הכלי הוא זרק, ואינו נותן בארבע אלא חטאת:

(ט) חלבו –

המובחר שבו.

ומהו זה?

האליה תמימה:

לעמת הענה –

למעלה מן הכליות היועלות:

(יא) לחם אשה לה' –

לחמו של אש לשם גבוה:

לחם –

לשון מאכל.

וכן (ירמיהו יא יט) נשחיתה עץ בלחמו, עבד לחם רב.

(דניאל ה א), לשחוק עושים לחם (קהלת י יט):

(יז) חקת עולם –

יפה מפורק בתורת כוהנים כל הפסוק הזה.

רש"י לויקרא פרק ד

(ב) מכל מאות ה' –

פירשו רבותינו:

אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לאו וכרת (ושגגתו חטאת):

מאחת מהנה –

ממקלת אחת מהן, כגון הכותב בשבת שם משמעון, נח מנחור, דן מדניאל:

(ג) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם –

מדורשו:

אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה, כמו שנאמר לאשמת העם ונעלם דבר

מעניי הקהל ועשו (פסוק יג).

ופשוטו לפי אגדה:

כשכהן גדול חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם,
ונעשה מקולקל:

פר –

יכול זקן?

תלמוד לומר בן.

אי בן יכול קטן?

תלמוד לומר פר.

הא כיצד?

זה פר בן שלש:

(ה) אל אהל מועד –

למשכן, ובבית עולמים להיכל:

(ו) את פני פרכת הקדש –

כנגד מקום קדושתה, מכון כנגד בין הבדים, ולא היו נוגעים דמים בפרוכת, ואם נגעו נגעו:

(ז) ואת כל דם –

שירי הדם:

(ח) ואת כל חלב פר –

חלבזו היה לו לומר.

מה תלמוד לומר פר?

לרבות פר של יום הכיפורים לכליות ולחלבים וליותרת:

החטאת –

להביא שעירי עבודה זרה לכליות ולחלבים ויותרת:

יריס ממנו –

מן המחוצה, שלא ינתחנו קודם הסרת חלבו, ות"כ]:

(י) כאשר יורם –

מאותן אימורין המפורשין בשור זבח השלמים.

וכי מה פירש בזבח השלמים שלא פירש כאן?

אלא להקישו לשלמים.

מה שלמים לשמן, אף זה לשמו.

ומה שלמים שלום לעולם, אף זה שלום לעולם.

ובשחיטת קדשים מצריכו ללמוד הימנו, שאין למדין למד מן הלמד בקדשים.

בפרק איזהו מקומן [זבחים מט]:

על הכבד על הכליות, על ראשו ועל כרעיו –

כולן לשון תוספת הן, כמו מלבד:

(יב) אל מקום טהור –

לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך אבנים מנוגעות ולבית הקברות, הולך לומר

מחוץ למחנה, זה שהוא חוץ לעיר, שיהא המקום טהור:

מחוץ למחנה –

חוץ לשלש מחנות, ובבית עולמים חוץ לעיר, כמו שפירשהו רבותינו במסכת יומא (סח

א) ובסנהדרין (מצ ב):

אל שפך הדשן –

מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח, כמו שנאמר (ויק' ו 7) והוליא את הדשן אל מחוץ

למחנה:

על שפך הדשן ישרף –

שאינו תלמוד לומר אלא ללמד, שאפילו אין שם דשן:

(יג) עדת ישראל –

אלו סנהדרין:

ונעלם דבר –

טענו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר:

הקהל ועשו –

שעשו צבור על פיהם:

(יז) את פני הפרכת –

ולמעלה הוא אומר את פני פרוכת הקדש.

משל למלך שסרחה עליו מדינה, אם מיעוטה סרחה, פמליא שלו מתקיימת.

ואם כולה סרחה, אין פמליא שלו מתקיימת.

אף כאן כשחטא כוהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם, חס ושלום, נסתלקה הקדושה:

(יח) יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד –

זה יסוד מערבי, שהוא כנגד הפתח:

(יט) ואת כל חלבו ירים –

אף על פי שלא פירש כאן יותרת ושתי כליות, למדין הם מועשה לפר כאשר עשה וגו'.

ומפני מה לא נתפרשו בו?

תנא דבי ר' ישמעאל (זבחים מא ב):

משל למלך שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו:

(כ) ועשה לפר –

זה כאשר עשה לפר החטאת, כמו שפורש בפר כוהן משיח, להביא יותרת ושתי כליות שפירש שם מה שלא פירש כאן. ולכפול במצוות העבודות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול, לפי שמאינו בנייתן על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כפר, הולך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת:

(כב) אשר נשיא יחטא –

לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו, קל וחומר שמתחרט על זדונותיו:

(כג) או הודע –

כמו אם הודע.

הרבה או יק שמשמשין בלשון אם, ואם במקום או.

וכן או נודע כי שור נגח הוא (שמות כא לו):

הודע אליו –

כשחטא היה סבור שהוא היתר, ולאחר מכאן נודע לו שאיכור היה:

(כד) במקום אשר ישחט את העולה –

בלשון, שהוא מפורש בעולה:

חטאת הוא –

לשמו כשר, שלא לשמו פסול:

(כה) ואת דמו –

שירי הדם:

(כו) כחלב זבח השלמים –

כאותן אימורין המפורקים בעז האמור אלל שלמים:

(כז) כאשר הוטר חלב מעל זבח השלמים –

כאימורי עז האמורים בשלמים:

(כח) ושחט אתה לחטאת –

שתהא שחיטתה לשם חטאת:

(כט) כאשר יוסר חלב הכשב –

שנתרבו אימוריו באליה, אף חטאת, כשהיא באה כשבה, טעונה אליה עם האימורין:

על אפי ה' –

על מדורות האש העשויות לאש. פואיילי"ש בלע"ז [מדורות]

רש"י לויקרא פרק ה

(א) ושמעה קול אלה –

דבר שהוא על בו, שהשביעהו שבועה שאם יודע לו בעדות, שיעיד לו:

(ב) או נפש אשר תגע וגו' –

ולאחר הטומאה הזו יאכל קדשים, או יכנס למקדש, שהוא דבר שזדונו כרת. במסכת

שבועות (יד ב) נדרש כן:

ונעלם ממנו –

הטומאה:

ואשם –

באכילת קדש או בביאת מקדש:

(ג) בטמאת אדם –

זו טומאת מה:

לכל טמאתו –

לרבות טומאת מגע זבין וזבות:

אשר יטמא –

לרבות הנוגע בבעל נדה:

בה –

לרבות בולע נבלת עוף טהור:

ונעלם –

ולא ידע, ששכח הטומאה:

ואשם –

באכילת קדש או בביאת מקדש:

(ד) בַּשְּׁפָתַיִם –

ולא בלב:

– להרע

לעלמו:

או להיטיב –

לעלמו, כגון אוכל ולא אוכל אישן ולא אישן:

– לכל אשר יבטא

לרבות לשעבר:

– ונעלם ממנו

ועבר על שבועתו, כל אלה בקרבן עולה ויורד, כמפורש כאן, אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה בקרבן זה אלא באשם:

(ה) והקריב את אשר לחטאת ראשונה –

חטאת קודמת לעולה. למה הדבר דומה לפרקליט שנכנס לראות, ריאה פרקליט נכנס דורון אחריו:

ולא יבדיל –

אינו מולק אלא סימן אחד:

– ערף

הוא גובה הראש המשופע לכד האוואר.

– מול עורף

מול הרואה את העורף, והוא אורך כל אחורי האוואר:

(ו) והזה מדם החטאת –

בעולה לא הטעין אלא מאוי, ובחטאת הזאה ומאוי. אוחז בעורף ומתיז, והדם ניתז והולך למזבח:

חטאת הוא –

לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה:

(י) כמשפט –

כדת האמור בעולת העוף של נדבה בראש הפרשה:

(יא) כי חטאת הוא –

ואין דין שיהא קרבנו מהודר:

(יב) חטאת הוא –

נקמאה ונקטרה לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה:

(יג) על חטאתו אשר חטא –

כאן שנה הכתוב, שהרי בעשירות ובללות נאמר (פסוק י) מחטאתו, וכאן בדלי ללות נאמר על חטאתו,

דקדקו רבותינו (כריתות כז ב) מכאן:

שאם חטא כשהוא עשיר והפריש מעות לכשבה או שעירה והעני, יביא ממקצתן שתי תורים. הפריש מעות לשתי תורים והעני יביא ממקצתן עשירית האיפה [לכך נאמר מחטאתו]. הפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר, יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר, לכך נאמר כאן על חטאתו:

מאחת מאלה –

מאחת משלש כפרות האמורות בעניין, או בעשירות או בללות או בדלי ללות.

ומה תלמוד לומר, שיכול החמורין שבהם יהיו בכשבה או שעירה, והקלין יהיו בעוף, והקלין

שקלין יהיו בעשירית האיפה?

תלמוד לומר: מאחת מאלה, להשוות קלין לחמורין לכשבה ושעירה אם השיגה ידו, ואת החמורין לקלין לעשירית האיפה בדלי ללות:

והייתה לכהן כמנחה –

ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלין, זה לפי פשוטו.

ורבותינו דרשו:

והייתה לכהן כמנחה, ואם חוטא זה כוהן הוא, תהא לו כשאר מנחת נדבת כהן, שהיא בכליל תהיה לא תאכל (ויקרא ו טז):

(טו) כי תמעל מעל –

אין מעילה בכל מקום אלא שינוי.
וכן הוא אומר (דה"א ה כה) וימעלו באלוהי אבותיהם ויזנו אחרי אלוהי עמי הארץ.
וכן הוא אומר בסוטה (במדבר ה יב) ומעלה זו מעל:

וחטאה בשגגה מקדשי ה' –

שנהגה מן ההקדש.

והיכן הוזהר?

נאמר כאן חטא ונאמר להלן חטא בתרומה (ויקרא כב ט) ולא יטאו עליו חטא.
מה להלן הוזהר, אף כאן הוזהר.

אי מה להלן לא הוזהר אלא על האוכל, אף כאן לא הוזהר אלא על האוכל?
תלמוד לומר: תמעול מעל, ריבה:

מקדשי ה' –

המיוחדים לשם, יטאו קדשים קלים:

איל –

לשון קשה.

כמו (יחזקאל יז יג) ואת אילי הארץ לקח.
אף כאן קשה, בן שתי שנים:

בערכך כסף שקלים –

שהיא שווה שתי סלעים:

(טז) ואת אשר חטא מן הקדש יטלם –

קרן וחומש להקדש:

יז) ולא ידע ואשם והביא –

העניין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו, כגון חלב וסומן לפניו, וכסבור ששתיהן היתר, ואכל את האחת.
אמרו לו: אחת של חלב הייתה, ולא ידע אם זו של חלב אכל, הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא, ואם נודע לו לאחר זמן יביא חטאת:

ולא ידע ואשם ונשא עונו –

ר' יוסי הגלילי אומר: הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיעניש את שידע.

רבי יוסי אומר: אם נפשך לידע מתן שכרן של לדיקים, לא ולמד מאדם הראשון, שלא נטווה אלא על מצוות לא תעשה ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו. וכי איזו מידה מרובה, של טובה או של פורענות?
הוי אומר מידה טובה.

אם מידת פורענות המעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מידה טובה המרובה, היושב לו מן הפיגולין והנותרות והמתענה ביום הכיפורים, על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!

רבי עקיבא אומר: הרי הוא אומר (דברים יז ו) על פי שנים עדים או שלושה עדים וגו', אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט לך הכתוב שלשה?
אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לעניין עונש והזמה.
אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצווה כעושי מצווה.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: כי תקאור קאירך בשדך ושכחת עומר בשדה (דברים כד יט), הרי הוא אומר (דברים כד יט) למען יברכך וגו', קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצווה בלא ידע. אמור מעתה הייתה סלע כרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומארה העני ונתפרנס בה, הרי הקב"ה קובע לו ברכה:

(יח) בערךך לאשם –

בערך האמור למעלה (פסוק טו):

אשר שגג והוא לא ידע –

הא אם ידע לאחר זמן, לא נתכפר לו באשם זה עד שיביא חטאת.

הא למה זה דומה?

לעגלה ערופה שנתערפה ואחר כך נמצא ההורג, הרי זה יהרג:

(יט) אשם הוא אשם אשם –

הראשון כולו קמץ שהוא שם דבר, והאחרון חזיו קמץ וחזיו פתח שהוא לשון פעל.

ואם תאמר מקרא שלא לזרד הוא, כבר נדרש הוא בחורת כוהנים.

אשם אשם להביא אשם שפחה חרופה שיהא איל (בן שתי שנים) שווה שתי סלעים.

יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצורע?

תלמוד לומר: הוא.

(כא) נפש כי תחטא –

אמר ר' עקיבא:

מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה?

לפי שכל המלווה והלוה והנושא והנותן אינו עושה, אלא בעדים ובשטר.

לפיכך בזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר.

אבל המפקיד אצל חברו אינו רואה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם.

לפיכך כשהוא מכחש, מכחש בשלישי שביניהם:

בתשומת יד –

אשם בידו ממון להתעסק או במלווה:

או בגזל –

אגזל מידו כלום:

או עשק –

הוא שכר שכיר:

(כב) וכחש בה –

שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטוא ולהיטבע על שקר לכפירת ממוז:

(כג) כי יחטא ואשם –

כשיכיר בעלמו לשוב בתשובה, ולדעת ולהתוודות כי חטא ואשם:

(כד) בראשו –

הוא הקרן ראש הממוז:

וחמשתיו –

רבתה תורה חמישיות הרבה לקרן אחת, שאם כפר בחומש ונטבע והודה, חוזר ומביא חומש על

אותו חומש. וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן שנטבע לו פחות משוה פרוטה:

לאשר הוא לו –

למי שהממוז שלו.

פרשת נו

רש"י לויקרא פרק ו

(ב) נו את אהרן –

אין נו אלא לשון זירוז מיד ולדורות.

אמר ר' שמעון: ביותר כריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כים:

זאת תורת העלה וגו' –

הרי העניין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיזרים שיהא כשר כל הלילה, וללמד על הפסולין

איזה אם עלה ירד, ואיזה אם עלה לא ירד, שכל תורה לרבות הוא בא, לומר תורה אחת לכל

העולים, ואפילו פסולין, שאם עלו לא ירדו:

הוא העלה –

למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן, שלא היה פסולין בקדש, שנפסלו קודם שבאו לעזרה:

(ג) מדו בד –

היא הכתונה.

ומה תלמוד לומר מדוי?

שחיה כמידתו:

על בשרו –

שלא יהא דבר חוץ בינתיים:

והרים את הדשן –

היה חותה מלא מחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותן במזרחו של כבש:

הדשן אשר תאכל האש את העלה –

ועשאתה דשן, מאותו דשן ירים תרומה ושמנו אכל המזבח:

על המזבח –

מלא אברים שעדיין לא נתעכלו, מחזירן על המזבח, לאחר שחיה גחלים איך ואיך ונטל מן

הפנימיות, שנאמר את העולה על המזבח:

(ד) ופשט את בגדיו –

אין זו חובה אלא דרך ארץ, שלא ילכלך בהולאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד.

בגדים ששקל בהן קדשה לרצו אל ימזוג בהן כוס לרצו, לכך ולכך בגדים אחרים פחותין מהן:

והויא את הדשן –

הצבור בתפוח, כשהוא רבה ואין מקום למערכה, מויאו משם.

ואין זה חובה בכל יום, אצל התרומה חובה בכל יום.

(ה) והאש על המזבח תוקד בו –

ריבה כאן יקידות הרבה על מוקדה:

ואש המזבח תוקד בו,

והאש על המזבח תוקד בו,

אש תמיד תוקד על המזבח,

כולן נדרשו במסכת יומא (מג ב).

שנחלקו רבותינו במניין המערכות שהיו שם:

וערך עליה העלה –

עולת תמיד היא תקדים:

חלבי השלמים –

אם יביאו שם שלמים.

ורבותינו למדו מכאן עליה:

על עולת הצוקר השלם כל הקורבנות כולם.

מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים:

(ו) אש תמיד –

אש שנאמר בה תמיד, היא שמדליקין בה את הנרות, שנאמר בה (שמות כז כ) להעלות נר תמיד,

אף היא מעל המזבח החיצון תוקד:

לא תכבה –

המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין:

(ז) וזאת תורת המנחה –

תורה אחת לכולן להטעינו שמן ולבונה האמורין בעניין. שיכול אין לי טעונות שמן ולבונה אלא

מנחת ישראל שהיא נקמאת.

מנחת כוהנים שהיא כליל מנין?

תלמוד לומר: תורת.

הקרב אתה –

היא הגשה בקרן מערבית דרומית:

לפני ה' –

הוא מערב שהוא ללד אהל מועד אל פני המזבח – הוא הדרום, שהוא פניו של מזבח, שהכבש

נחון לאותו הרוח:

(ח) והרים ממנו –

מהמחובר, שיהא עשרון שלם בבת אחת בשעת קמיצה:

בקמ"ו –

שלא יעשה מידה לקומץ:

מסלת המנחה ומשמנה –

מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה:

המנחה –

שלא תהא מעורבת באחרת:

ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר –

שמלקטו את לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו.

ולפי שלא פירש כן אלא באחת מן המנחות בויקרא (ב, א – ג), הוצרך לשנות פרשה זו, לכלול

כל המנחות כמשפטן:

(ט) במקום קדש –

ואיזהו?

בחצר אהל מועד:

(י) לא תאפה חמץ חלקם –

אף השירים אסורים בחמץ:

כחטאת וכאשם –

מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה.

מנחת נדבה הרי היא כאשם, לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה:

(יא) כל זכר –

אפילו בעל מוס. למה נאמר?

אם לאכילה הרי כבר אמור לחם אלוהיו מקדשי הקדשים וגו', אלא לרבות בעלי מומין

למחלוקת:

כל אשר יגע וגו' –

קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה:

יקדש –

להיות כמורה, שאם פסולה יפסלו, ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה:

(יג) זה קרבן אהרן ובניו –

אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן מתחנכין לעבודה, אבל כוהן גדול בכל יום, שנאמר מנחה תמיד וגו' והכהן המשח תחתיו מבניו וגו' חוק עולם וגו' (פסוק טו).

(יד) מרבכת –

חלוטה ברותחין כל כרכה:

תפיני –

אפוייה אפיות הרבה, שאחר חליטתה אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת:

מנחת פתים –

מלמד שטעונה פתיתה:

(טו) המשח תחתיו מבניו –

המשח מבניו תחתיו:

כליל הקטר –

אין נקמט להיות שיריה נאכלין אלא כולה כליל, וכן כל מנחת כוהן של נדבה כליל תהיה (טז).

כליל –

כולה שווה לגבוה:

(יט) המחטא אתה –

העובד עבודתיה שהיא נעשית חטאת על ידו:

המחטא אתה יאכלנה –

הראוי לעבודה, ילא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בצקר, ואי אפשר לומר שאוסר שאר כוהנים באכילתה חוץ מן הזרק דמה, שהרי נאמר למטה (פסוק כב) כל זכר בכוהנים יאכל אתה:

(כ) כל אשר יגע בצקרה –

כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה:

יקדש –

להיות כמוהו, אם פסולה תפסל, ואם היא כשרה תאכל כחומר שבה:

ואשר יזה מדמה על הבגד –

ואם הוזה מדמה על הבגד, אוחו מקום דם הבגד אשר יזה עליה, תכבס בחוך העזרה:

אשר יזה –

יהא נזה.

כמו (איוב טו כט) ולא יטה לארץ מנלם, יהא נטוי:

(כא) ישבר –

לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר, והוא הדין לכל הקדשים:

ומרק –

לשון תמרוקי הנשים (אסתר ז יב) אישקורימיני"ט בלע"ז [נקוי]:

ומרק ופטף –

לפלוט את בליעתו, אבל כלי חרם למדך הכתוב כאן שאינו יואל מידי דפיו לעולם:

(כב) כל זכר בכוהנים יאכל אתה –

הא למדת שהמחטא אותה האמור למעלה לא להוואי שאר הכוהנים, אלא להוואי את שאינו

ראוי לחיטוי:

(כג) וכל חטאת וגו' –

שאם הכנים מדם חטאת החיטונה לפנים פסולה.

וכל –

לרבות שאר קדשים.

רש"י לויקרא פרק ז

(א) קדש קדשים הוא –

הוא קרב ואין תמורתו קרבה:

(ב) ישחטו –

רביבה לנו שחיתות הרבה, לפי שמצינו אשם בצבור, נאמר ישחטו רבים. ותלואו בעולה להביא עולה צבור לכפון):

(ג) ואת כל חלבו וגו' –

עד כאן לא נתפרשו אמורין באשם, לכך הוצרך לפרשם כאן, אבל חטאת כבר נתפרשו בה בפרשת ויקרא (פרק ב):

את האליה –

לפי שאשם אינו בא אלא אייל או כבש, ואייל וכבש נתרבו באליה:

(ה) אשם הוא –

עד שינתק שמו ממנו. לימד על אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו, אף על פי שעומד להיות דמיו עולה לקיץ המזבח, אם שחטו סתם, אינו כשר לעולה קודם שנתק לרעה. ואינו בא ללמד על האשם שיהא פסול שלא לשמו, כמו שדרשו הוא, הכתוב בחטאת, לפי שאשם לא נאמר בו אשם הוא, אלא לאחר הקטרת אמורין, והוא עצמו שלא הוקטרו אמוריו כשר:

(ו) קדש קדשים הוא –

בתורת כוהנים הוא נדרש:

(ז) תורה אחת להם –

בדבר זה:

הכהן אשר יכפר בו –

הראוי לכפרה חולק בו, פרט לטבול יום ומחוסר כיפורים ואונן:

(ח) עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה –

פרט לטבול יום ומחוסר כיפורים ואונן שאינן חולקים בעורות:

(ט) לכהן המקריב אתה וגו' –

יכול לו לבדו?

תלמוד לומר: לכל בני אהרן תהיה.

יכול לכולן?

תלמוד לומר: לכהן המקריב.

הא כיצד?

לביית אב של אוחו יום שמקריבין אותה:

(ז) כלולה בשמן –

זו מנחת נדבה:

וחרבה –

זו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאין בהן שמן:

(יב) אם על תודה יקריבנו –

אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון: יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא שהם צריכין להודות שכתוב בהן (תהילים קז כא – כב) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה.

אם על אחת מאלה נדר שלמים הללו, שלמי תודה הן, וטעונות לחם האמור בעניין, ואינן נאכלין אלא ליום ולילה, כמו שמפורש כאן.

והקריב על זבח התודה –

ארבעה מיני לחם חלות, ורקיקין, ורצוכה, שלושה מיני מזה, וכתוב (פסוק יג) על חלת

לחם חמץ וגו', וכל מין ומין עשר חלות, כך מפורש במנחות (עז א).

ושעורן חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות, עשרים עשרון:

מרבכת –

לחם חלוט ברותחין כל לרכו.

(יג) יקריב קרבנו על זבח –

מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף להיפסל ביוצא וטבול יום ומלצאת לחולין בפדיון, עד שישחט הזבח:

(יד) אחד מכל קרבן –

לחם אחד מכל מין ומין יטול תרומה לכהן העובד עבודתה, והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים. חוץ מחזה ושוק שבה, כמו שמפורש למטה (פסוקים כט – לב) תנופת חזה ושוק בשלמים. והתודה קרויה שלמים:

(טו) ובשר זבח תודת שלמיו –

יש כאן ריבויין הרבה. לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת י"ד, שיהיו נאכלין ליום ולילה:

ביום קרבנו יאכל –

וכזמן בשרה זמן לחמה:

לא יניח ממנו עד בקר –

אבל אוכל הוא כל הלילה.

אם כן למה אמרו עד חצות?

כדי להרחיק אדם מן העבירה:

(טז) ואם נדר או נדבה –

שלא הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם ונאכלת לשני ימים, כמו שמפורש בעניין:

וממחרת והנותר ממנו –

בראשון יאכל.

וי"ו זו יתירה היא, ויש כמוה הרבה במקרא, כגון:

ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית לו כד).

תת וקדש וכבא מרמס (דניאל ח יג):

(יח) ואם האכל יאכל וגו' –

במחשב בשחיטה לאוכלו בשלישי הכתוב מדבר.

יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע?

תלמוד לומר: המקריב אותו לא יחשב, בשעת הקרבה הוא נפסל, ואינו נפסל בשלישי.

וכן פירושו בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם חשב פגול יהיה:

והנפש האכלת ממנו –

אפילו בתוך הזמן עונה תשא.

(יט) והבשר –

של קדש שלמים אשר יגע בכל טמא לא יאכל.

והבשר –

לרבות אבר שינא מקחתו, שהפנימי מותר:

כל טהור יאכל בשר –

מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר (דברים יב כז) ודם זבחך ישפך וגו' והבשר תאכל.

יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים?

לכך נאמר: כל טהור יאכל בשר:

והבשר כל טהור יאכל בשר –

כלומר כל מה שאסרתי לך בחטאת ואשם, שאם ילאו חוץ לקלעים אסורין, כמו שכתוב (ו ט)

בחצר אהל מועד יאכלוהו, בבשר זה אני אומר לך כל טהור יאכל בשר אפילו בכל העיר:

(כ) וטומאתו עליו –

בטומאת הגוף הכתוב מדבר, אבל טהור שאכל את הטמא, אינו ענוש כרת, אלא באזהרה

והבשר אשר יגע בכל טמא וגו' (פסוק יט).

ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בחורה, אלא חכמים **למדוה** בגזרה שוה.

שלוש כריתות אמורות באוכלי קדשים בטומאת הגוף, ודרשה רבותינו בשבועות (ז א):

אחת לכלל.

ואחת לפרט.

ואחת **ללמד** על קרבן עולה ויורד, שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקודשיו:

(כד) יעשה לכל מלאכה –

בא ולימד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות:

ואכל לא תאכלהו –

אמרה תורה יבוא איסור נבלה וטרפה ויחול על איסור חלב, שאם אכלו, יתחייב אף על לאו של נבלה, ולא תאמר אין איסור חל על איסור:

(כו) בכל מושבתיכם –

לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע, נוהגת בכל מושבות, ובמסכת קדושין בפרק א' (לז א) מפרש למה הורדך לומר:

לעוף ולבהמה –

פרט לדם דגים וחגבים:

(לב) ידיו תביאינה וגו' –

שתהא יד הבעלים מלמעלה והחלב והחזות נתונים בה, ויד כוהן מלמטה ומניפן:

את אשי ה' –

ומה הן האשים?

את החלב על החזה יביאנו –

כשמביאו מבית המטבחים נותן החלב על החזה, וכשנותנו ליד הכהן המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה, וזהו האמור במקום אחר (ויק' י טו) שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף וגו', ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר, ונמצא החזה למטה, וזהו שנאמר (ויק' ט כ) וישמו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה.

למדנו ששלשה כוהנים זקוקין לה, כך מפורש במנחות (סב א):

את החלב על החזה יביאנו –

ואת החזה למה מביא, להניף אותו הוא מביאו, ולא שיהא הוא מן האשים. לפי שנאמר את אשי ה' את החלב על החזה.

יכול שיהא אף החזה לאשים?

לכך נאמר את החזה להניף וגו':

(לז) והקטיר הכהן את החלב –

ואחר כך והיה החזה ללחצו, למדנו שאין הבשר נאכל בעוד שהאמורים למטה מן המזבח:

(לז) שוק –

מן הפרק של ארכובה הגמכרת עם הראש עד הפרק האמצעי, שהוא סובך של רגל:

(לג) המקריב את דם השלמים וגו' –

מי שהוא ראוי לזריקתו ולהקטיר חלציו, ילא טמא בשעת זריקת דמים או בשעת הקטר חלצים, שאינו חולק בבשר.

(לד) התנופה, התרומה –

מוליך ומביא, מעלה ומוריד.

(לז) ולמילואים –

ליום חינוך הכהונה.

רש"י לויקרא פרק ח

(ב) קח את אהרן –

פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה:

קח את אהרן –

קחנו בדברים ומשכרו:

ואת פר החטאת וגו' –

אלו האמורים בעניין לוואת המילואים בואתה תאווה, ועכשיו ביום ראשון למילואים חזר וזרוז בשעת מעשה:

(ג) הקהל אל פתח אהל מועד –

זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה:

(ה) זה הדבר –

דברים שתראו שאני עושה לפניכם כיוני הקב"ה לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל העניין הזה פירשתי בואתה תראה:

(ח) את האורים –

כתב של שם המפורש:

(ט) וישם על המנפת –

פתילי תכלת הקבועים בציץ נתן על המנפת, נמלא הציץ תלוי במנפת:

(י) ויז ממנו על המזבח –

לא ידעתי היכן נטווה בהזאות הללו:

(יב) ויכה, וימשח –

בתחילה יוכה על ראשו, ואחר כך נותן בין ריסי עיניו ומושך באצבעו מזה לזה:

(יג) ויחבש –

לשון קשירה:

(טו) ויחטא את המזבח –

חטאו וטהרו מזרות להיכנס לקדושה:

ויקדשהו –

בעבודה ז':

לכפר עליו –

מעתה כל הכפרות:

(טז) ואת יתרת הכבד –

על הכבד (שמות כט יג) לבד הכבד, שהיה נוטל מעט מן הכבד עמה:

(כב) איל המיזואים –

איל השלמים, שמילואים לשון שלמים, שממלאים ומשלימים את הכוהנים בכהונתם.

(כו) וחלת לחם שמן –

היא רבוכה, שהיא מרבה בה שמן כנגד החלות והרקיקין, כך מפורש במנחות (עח א):

(כח) ויקטר המזבחה –

משה שמן כל שבעת ימי המילואים בחלוק לבן:

על העלה –

אחר העולה. ולא מצינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה:

(לד) ציוה ה' לעשת –

כל שבעת הימים.

ורבותינו ז"ל דרשו:

לעשות – זה מעשה פרה.

לכפר –

זה מעשה יום הכיפורים, וללמד שכהן גדול טעון פרישה קודם יום הכיפורים שבעת ימים, וכן

הכהן השורף את הפרה:

(לה) ולא תמותו –

הא אם לא תעשו כן, הרי אתם חייבים מיתה:

(לו) ויעש אהרן ובניו –

להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל.

פרשת שמיני

רש"י לויקרא פרק ט

(א) ויהי ביום השמיני –

שמייני למילואים, הוא ראש חודש ניסן, שהוקם המשכן בו ביום ונטל עקר עטרות

השנויות בסדר עולם (פרק ז):

ולזקני ישראל –

להשמיעם שעל פי הדבור אהרן נכנס ומשמש בכהונה גדולה, ולא יאמרו מאליו נכנס:

(ב) קח לך עגל –

להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה:

(ד) כי היום ה' נראה אליכם –

להשרות שכינתו במעשה ידיכם לכך קורבנות הללו באין חובה ליום זה:

(ז) קרב אל המזבח –

שהיה אהרן בוש וירא לגשת. אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת:

את חטאתך –

עגל בן בקר:

ואת עלתך –

איל:

קרבן העם –

שעיר עזים ועגל וכבש. כל מקום שנאמר עגל, בן שנה הוא, ומכאן אתה למד:

(יח) ואת הבשר ואת העור וגו' –

לא מצינו חטאת חימונה נשרפת אלא זו ושל מילואים, וכולן על פי הדבור:

(יב) וימלאו –

לשון הושטה והזמנה:

(טו) ויחטאו –

עשהו כמשפט חטאת:

כראשון –

כעגל שלו:

(טז) ויעשה כמשפט –

המפורש בעולת נדבה בויקרא (פרק א):

(יז) וימלא כפו –

היא קמילה:

מלבד עלת הבקר –

כל אלה עשה אחר עולת התמיד:

(יט) והמכסה –

חלב המכסה את הקרב:

(כ) וישימו את החלבים על החזות –

לאחר התנופה נתנן כוהן המניף לכהן אחר להקטירם, נמלאו העליונים למטה:

(כב) ויברכם –

ברכת כוהנים:

יברכך,

יאר,

ישא:

וירד –

מעל המזבח:

(כג) ויבא משה ואהרן וגו' –

למה נכנסו?

מאחרי צפרשת מיכואים בבחייתא הנוספת על תורת כוהנים שלנו:

למה נכנס משה עם אהרן?

ללמדו על מעשה הקטרת.

או לא נכנסם אללל לדבר אחר: הריני דן ירידה וביאה טעונות ברכה.

מה ירידה מעין עבודה, אף ביאה מעין עבודה.

הא למדת למה נכנס משה עם אהרן?

ללמדו על מעשה הקטרת.

דבר אחר:

כיון שראה אהרן שקרבו כל הקורבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה

מאטער ואמר יודע אני שבעס הקב"ה עלי ובצבילי לא ירדה שכינה לישראל.

אמר לו למשה: משה אחי! כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי.

מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל:

ויאלו ויברכו את העם –

אמרו והיה נועם ה' אלוהינו עלינו (תהילים 5 יז), יהי ראון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. לפי

שכל שבעת ימי המילואים, שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו

שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו, כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה

בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל. לכך אמר להם זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם

כבוד ה' (פסוק ו), אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שע"י קורבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם

ותדעו שהמקום בחר בו:

(כד) וירנו –

כתרגומו:

רש"י לויקרא פרק י

(ב) ותאל אש –

רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן אללל על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן.

רבי ישמעאל אומר: שתויי יין נכנסו למקדש.

תדע שאחר מיתתן הזהיר הגותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש.

משל למלך, שהיה לו בן בית וכו', כדאיתא בויקרא רבה:

(ג) הוא אשר דבר וגו' –

היכן דברי?

ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט מג).

אל תקרי בכבודי אלא במכובדי.

אמר לו משה לאהרן: אהרן אחי! יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או

בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך:

וידם אהרן –

קבל שכר על שתיקתו.

ומה שכר קבל?

שנתייחד עמו הדיבור, שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין:

בקרבי –

בבחירי:

ועל פני כל העם אכבד –

כשהקב"ה עושה דין בלדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלם, אם כן באלו, כל שכן ברשעים.

וכן הוא אומר (תהילים סח לו) נורא אלוהים ממקדשי, אל תקרא ממקדשיך אלא ממקודשיך:

(ד) דד אהרן –

עזיאל אחי עמרם היה, שנאמר (שמות ו יח) ובני קהת וגו':

שאו את אחיכם וגו' –

כאדם האומר לחברו העבר את המת מלפני הכלה, שלא לערעב את השמחה:

(ה) בכתנתם –

של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך

חוטמיהם:

(ו) אל תפרעו –

אל תגדלו שער. מכאן שאצל אסור בתספורת, אצל אחם אל תערעבו שמחתו של מקום:

ולא תמתו –

הא אם תעשו כן תמותו:

ואחיכם כל בית ישראל –

מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה:

(ט) יין ושכר –

יין דרך שכרותו:

בבאבס אל אהל מועד –

אין לי אלא בבואם להיכל.

בגשחם למזבח מניין?

נאמר כאן ביאת אהל מועד, ונאמר בקידוש ידים ורגלים ביאת אהל מועד.

מה להלן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד, אף כאן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד:

(י) ולהבדיל –

כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת.

הא למדת שאם עבד, עבודתו פסולה:

(יא) ולהורת –

למד שאסור שיכור בהוראה.

יכול יהא חייב מיתה?

תלמוד לומר: אתה ובניך אתך ולא תמותו (פסוק ט), כוהנים בעבודתם במיתה, ואין חכמים

בהוראתם במיתה:

(יב) הנותרים –

מן המיתה.

מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עוון העגל, הוא שנאמר (דברים ט כ) ובאהרן התאנף ה'

מאד להשמידו, ואין השמדה אלא כלוי בנים, שנאמר (עמוס ז ט) ואשמיד פריו ממעל, ותפלתו

של משה בטלה מחאה, שנאמר (דברים ט כ) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא:

קחו את המנחה –

אף על פי שאתם אונגין וקדשים אסורים לאונגין:

את המנחה –

זו מנחת שמיני ומנחת נחשון:

ואכלוה מנחות –

מה תלמוד לומר?

לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות, הולכך לפרש בה דין שאר מנחות:

(יג) וחק בניך –

אין לבנות חוק בקדשים:

כי בן כויתו –

באנינות יאכלוה:

(יד) ואת חזה התנופה –

של שלמי צבור:

תאכלו במקום טהור –

וכי את הראשונים אכלו במקום טמא?

אלא הראשונים שהם קדשי קדשים הוזקה אכילתם במקום קדוש, אצל אלו אין כריכים תוך

הקלעים, אצל כריכים הם להאכל תוך מחנה ישראל, שהוא טהור מליכנס שם מאורעים.

מכאן שקדשים קלים נאכלין בכל העיר:

אתה ובניך ובנתיך –

אתה ובניך בחלק, אצל בנתיך לא בחלק, אלא אם תתנו להן מתנות, רשאות הן לאכול בחזה

ושוק.

או אינו אלא אף הבנות בחלק?

תלמוד לומר: כי חקך וחק בניך נתנו, חוק לבנים ואין חוק לבנות:

(טו) שוק התרומה וחזה התנופה –

לשון אשר הוגף ואשר הורם.

תנופה מוליך ומביא.

תרומה מעלה ומוריד.

ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה לא ידענו. ששניהם בהרמה והנפה:

על אשי החלבים –

מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה, וישוב המקראות שלא יכחישו זה את זה, כבר פירשתי שלשתן בלו את אהרן (ו ל):

(טז) שעיר החטאת –

שעיר מוספי ראש חודש.

ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום שעיר עזים, ושעיר נחשון ושעיר ראש חודש, ומכולן לא נשרף אלא זה.

ונחלקו בדבר חכמי ישראל יש אומרים:

מפני הטומאה שנגעה בו נשרף.

ויש אומרים:

מפני אנינות נשרף, לפי שהוא קדשי דורות, אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה (פסוק יב) ואכלוה מצות:

דרש דרש –

שתי דרישות הללו מפני מה נשרף זה, ומפני מה לא נאכלו אלו, כך הוא בתורת כוהנים:

על אלעזר ועל איתמר –

בשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס:

לאמר –

אמר להם, השיבוני על דברי:

(יז) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש –

וכי חוץ לקדש אכלוה, והלא שרפוה, ומה הוא אומר במקום הקדש?

אלא אמר להם שמא חוץ לקלעים יראה ונפסלה:

כי קדש קדשים הוא –

ונפסלת ביוצא, והם אמרו לו לאו.

אמר להם: הואיל ובמקום הקדש הייתה, מדוע לא אכלתם אותה:

ואתה נתן לכם לשאת וגו' –

שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים:

לשאת את עון העדה –

מכאן למדנו ששעיר ראש חודש היה, שהוא מכפר על עוון טומאת מקדש וקודשיו, שחטאת

שמיני וחטאת נחשון לא לכפרה באו:

(יה) הן לא הובא וגו' –

שאילו הובא היה לכם לשרפה, כמו שנאמר (ויקרא ו כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו':

אכל תאכלו אתה –

היה לכם לאכלה אף על פי שאתם אוננים:

כאשר איתי –

לכם במנחה:

(יט) וידבר אהרן –

אין לשון דיבור אלא לשון עז, שנאמר (במדבר כא ה) וידבר העם וגו'.

אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר, ואהרן מדבר?

הא ידעת שלא הייתה אלא מדרך כבוד.

אמר: אינו צדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברים לפניו, ואינו צדין שיהא תלמיד משיב את

רבו.

יכול מפני שלא היה באלעזר להשיב?

תלמוד לומר (במדבר לא כא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו', הרי כשראה, דבר

לפני משה ולפני הנשיאים, זו מצאתי בספרי של פנים שני:

הן היום הקריבו –

מהו אומר?

אלא אמר להם משה שמא זרקתם דמה אוננים, שהאונן שעבד חילל.
אמר לו: אהרן וכי הם הקריבו, שהם הדיוטות, אני הקרבתי, שאני כוהן גדול ומקריב אונן:

ותקראנה אותי כאלה –

אפילו לא היו המתים בני אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו, כגון כל
האמורים בפרשת כוהנים שהכהן מטמא להם:

ואכלתי חטאת –

ואם אכלתי הייטב וגו':

היום –

אבל אנינות לילה מותר, שאין אונן אלא יום קבורה:

הייטב בעיני ה' –

אם שמעת בקדשי שעה אין כך להקל בקדשי דורות:

(כ) וייטב בעיניו –

הודה ולא בוש לומר לא שמעתי.

רש"י לויקרא פרק יא

(א) אל משה ואל אהרן –

למשה אמר שיאמר לאהרן:

לאמר אליהם –

אמר שיאמר לאלעזר ולאיתמר.

או אינו אלא לאמר לישראל?

כשהוא אומר דברו אל בני ישראל, הרי דבור אמור לישראל.

הא מה אני מקיים לאמר אליהם?

לבניו לאלעזר ולאיתמר:

(ב) דברו אל בני ישראל –

את כולם השווה להיות שלוחים בדבור זה, לפי שהשוו דמיומה וקבלו עליהם גזירת המקום
באהבה:

זאת החיה –

לשון חיים, לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך הדילים מן הטומאה
וגזר עליהם מות, ולאומות העולם לא אסר כלום. משל לרופא שנכנס לבקר את החולה
וכו', כדאיתא במדרש רבי תנחומא:

זאת החיה –

מלמד שהיה משה אחוז בחיה ומראה אותה לישראל, זאת תאכלו וזאת לא תאכלו:

את זה תאכלו וגו' –

אף בשראי המים אחז מכל מין ומין והראה להם.
וכן בעוף ואת אלה תשקצו מן העוף.
וכן בשראים וזה לכם הטמא:

זאת החיה מכל הבהמה –

מלמד שהבהמה בכלל חיה:

(ג) מפרסת –

כתרגומו:

סדיקא:

פרסה –

פלאנט"ה בלע"ז וכף רגל:

ושסעת שסע –

שמוזדלת מלמעלה ומלמטה בשתי צדדין.

כתרגומו:

ומטלפא טלפין.

שיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואינן שסועות ומובדלות לגמרי, שמלמטה מחוברות:

מעלה גרה –

מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק:

גרה –

כך שמו.

ויתכן להיות מגזרת מים הנגרים (ש"ב יד יד), שהוא נגרר אחר הפה.

ותרגומו:

פסרא.

שעל ידי הגרה האוכל נפטר ונימוח:

בזהמה –

תיבה זו יתירה היא לדרשה, להתיר את השליל הנמצא במעי אמו:

אתה תאכלו –

ולא בזהמה טמאה. והלא באזהרה היא, אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה:

(ח) מבשרם לא תאכלו –

אין לי אלא אלו, שאר בזהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין?

אמרת קל וחומר.

ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו':

מבשרם –

על בשרם באזהרה, ולא על עצמות וגידין וקרניים וטלפים:

ובנבלתם לא תגעו –

יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלה?

תלמוד לומר: אמור אל הכוהנים וגו' (ויקרא כא א), כוהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין.

קל וחומר.

מעשה ומה טומאת מת חמורה, לא הזהיר בה אלא כוהנים, טומאת נבלה קלה לא כל שכן.

ומה תלמוד לומר לא תגעו?

ברגל.

זהו שאמרו חייב אדם לטהר עצמו ברגל:

(ט) סנפיר –

אלו שקט בהם:

קשקשת –

אלו קליפים הקבועים בו.

כמו שנאמר (ש"א יז ה) ושריון קשקשים הוא לבוש:

(י) שרץ –

בכל מקום משמעו דבר נמוך שרוחש ונע ונד על הארץ:

(יא) וקחז יהיו –

לאסור את עירוביהן, אם יש בו בנותן טעם:

מבשרם –

אינו מוזהר על הסנפירים ועל העצמות:

ואת נבלתם תשקלו –

לרבות יבחושין שסיננן.

יבחושין מושקירונ"ש בלע"ז [יבחושין]:

(יב) כל אשר אין לו וגו' –

מה תלמוד לומר?

שיכול אין לי שיהא מותר אלא המעלה סימנין שלו ליבשה.

השירן במים מנין?

תלמוד לומר: כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, הא אם היו לו במים אף על פי שהשירן

בעלייתו מותר:

(יג) לא יאכלו –

לחייב את המאכילן לקטנים. שכל משמעו לא יהיו נאכלים על ידך.

או אינו אלץ לאסרן בהנאה?

תלמוד לומר (דברים יד יב) לא תאכלו, באכילה אסורין בהנאה מותרין.

כל עוף שנאמר בו למינה, למינו, למינהו, יש באותו המין שאין דומין זה לזה, לא במראיהם ולא בשמותם, וכולן מין אחד:

(טז) הגז –

איספרויי"ר [גז]:

(יז) השלד –

פירשו רבותינו:

זה השולה דגים מן הים.

וזהו שחרגם אונקלוס:

ושלינונא:

כוס וינשוף –

הם ארזיטי"ש [כוס] האועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם.

ועוד אחר דומה לו שקורין יב"ן [לילית]:

(יח) התנשמת –

היא קלב"א שרי"ץ [עטלף] ודומה לעכבר ופורחת בלילה.

ותנשמת האמורה בשרצים היא דומה לה, ואין לה עיניים וקורין לה טלפ"א [חפרפרת]:

(יט) החסידה –

זו דיה לבנה ליגוני"ה [חסידה].

ולמה נקרא שמה חסידה?

שעושה חסידות עם חברותיה במזונות:

האנפה –

היא דיה רגזנית.

ונראה לי שזו היא שקורין לה היירו"ן [אנפה]:

הדוכיפת –

תרנגול הבר וכרבלתו כפולה ובלע"ז הירופ"א [דוכיפת].

ולמה נקרא שמו דוכיפת?

שהודו כפות, וזו היא כרבלתו.

ונגר טורא נקרא על שם מעשיו, כמו שפירשו רבותינו במסכת גיטין בפרק מי שאחזו

(דף סח ב):

(כ) שרץ העוף –

הם הדקים הנמוכים הרוחשין על הארץ, כגון זבובים ורעיון ויתושין וחגבים:

(כא) על ארבע –

על ארבע רגלים:

ממעל לרגליו –

סמוך לזוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ארבע רגליו, וכשרואה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי כרעים ופורה, ויש הרבה מהם במקומינו בינותינו, כאותן שקורין לנגושט"א [ארצה], אבל אין אנו בקיאים בהן, שארבעה סימני טהרה נאמרו בהם ארבע רגלים, וארבע כנפים, וקרסולין אלו כרעים הכתובים כאן, וכנפיו חופין את רובו. וכל סימנים הללו מאיין באותן שבינותינו, אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב ואריך שיהא שמו חגב, ובזה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם:

(כג) וכל שרץ העוף וגו' –

בא ללמד שאם יש לו חמש טהור:

(כד) ולאלה –

העתידין להיאמר למטה בעניין:

תטמאו –

כלומר בנגיעתם יש טומאה:

(כה) וכל הנשא מנבלתם –

כל מקום שנאמרה טומאת משא, חמורה מטומאת מגע, שהיא טעונה כבוס בגדים:

(כו) מפרסת פרכה וקסע איננה קוסעת –

כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה, אוכל למטה היא מחוברת. כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה, ובעניין שצסוף הפרשה פירש על בהמה טהורה:

(כז) על כפיו –

כגון כלב ודוב וחתול:

טמאים הם לכם –

למגע:

(כט) וזה לכם הטמא –

כל טומאות הללו אינן לאיסור אכילה אלא לטומאה ממש, להיות טמא במגעו ונאסר לאכול תרומה וקדשים וליכנס במקדש:

החלד –

מושטיל"ה [נמיה]:

והלב –

פרוי"ט [קרפדה] שדומה לכפרדע:

(ל) אנקה –

היריאו"ן [קיפוד]:

הלטאה –

לישרד"ה [לטאה]:

החמט –

לימא"ה [חילזון]:

והתנשמת –

טלפ"א [חפרפרת]:

(ל"ב) במים יוצא –

ואף לאחר טבילתו טמא הוא לתרומה עד הערב, ואחר כך וטהר בהערב השמש:

(ל"ג) אל תוכו –

אין כלי חרס מיטמא חלא מאוירו:

כל אשר בתוכו יטמא –

הכלי חוזר ומטמא מה שבאוירו:

ואתו תשבורו –

למד שאין לו טהרה במקווה:

(ל"ד) מכל האכל אשר יאכל –

מוסב על מקרא העליון, כל אשר בתוכו יטמא, מכל האוכל אשר יאכל אשר יצא עליו מים

והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא.

וכן כל משקה אשר ישתה בכל כלי, והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא.

למדנו מכאן דברים הרבה:

למדנו שאין אוכל מוכשר ומחוקק לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים פעם אחת, ומשבאו עליו

מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפילו נגז.

והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים.

שכך יש לדרוש המקרא אשר יצא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל.

ועוד למדו רבותינו מכאן:

שאין וכל הטומאה מטמא כלים.

שכך שנינו:

יכול יהיו כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס?

תלמוד לומר: כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל, אוכל מיטמא מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס, לפי שהשרץ אצ הטומאה והכלי, שנטמא ממנו, ולד הטומאה, לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו.

ולמדנו עוד:

שהשרץ שנפל לאוויר תנור והפת בתוכו, ולא נגע השרץ בפת, התנור ראשון והפת שנייה. ולא נאמר רואין את התנור כאלו מלא טומאה ותהא הפת תחלה, שאם אתה אומר כן לא נתמעטו כל הכלים מלהיטמא מאויר כלי חרס, שהרי טומאה עצמה נגעה בהן מגבן.

ולמדנו עוד:

על ביאת מים, שאינה מכשרת זרעים אלא אם כן נפלו עליהן משנתלשו, שאם אתה אומר מקבלין הכשר במחזור, אין לך שלא באו עליו מים.

ומהו אומר אשר יבוא עליו מים?

משנתלשו.

ולמדנו עוד:

שאיין אוכל מטמא אחרים אלא אם כן יש בו כביצה, שנאמר אשר יאכל, אוכל הנאכל צבת אחת, ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביאת תרנגולת:

(לה) תנור וכירים –

כלים המטלטלין הם, והם של חרס ויש להן תוד, ושופת את הקדירה על נקב החלל ושניהם פיהם למעלה:

יתץ –

שאיין לכלי חרס טהרה בטבילה:

וטמאים יהיו לכם –

שלא תאמר מצווה אני לנותכם, תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם, אם רצה לקיימן בטומאתן רשאי:

(לו) אך מעין ובור מקווה מים –

המחוזים לקרקע, אין מקבלין טומאה.

ועוד יש לך ללמוד יהיה טהור הטובל בהם מטומאתו:

ונוגע בנבלתם יטמא –

אפילו הוא בחוץ מעין ובור ונוגע בנבלתם יטמא, שלא תאמר קל וחומר אם מטהר את הטמאים מטומאתם, קל וחומר שיאכל את הטהור מלטמא, לכך נאמר ונוגע בנבלתם יטמא:

(לז) זרע זרוע –

זריעה של מיני זרעונים.

זרוע עם דבר הוא, כמו (דניאל א יב) ויתנו לנו מן הזרועים:

טהור הוא –

למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה, עד שיבואו עליו מים:

(לח) וכי יתן מים על זרע –

לאחר שנתלש, שאם תאמר יש הכשר במחוצר, אין לך זרע שלא הוכשר:

מים על זרע –

בין מים בין שאר משקין, בין נפלו הם על הזרע, בין הזרע נפל לחוכו, הכל נדרש בתורת

כהנים:

ונפל מנבלתם עליו –

אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלץ להיות עליו עם אוכל, ומשירד עליו הכשר קבלת טומאה פעם אחת, שוב אינו נעקר הימנו:

(לט) בנבלתה –

ולא בעצמות וגידים ולא בקרניים וטלפיים ולא בעור:

(מ) והנשא את נבלתה –

חמורה טומאת משא מטומאת מגע, שהנשא מטמא בגדים, והנוגע אין בגדיו טמאין, שלא נאמר בו יכבס בגדיו:

והאכל מנבלתה –

יכול תטמאנו אכילתו?

כשהוא אומר נבזלת עוף טהור (ויקרא כב ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, אותה מטמאה בגדים באכילתה, ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים באכילתה בלא משא, כגון: אם תחבה לו חזרו צבית הבליעה.

אם כן מה תלמוד לומר האוכל?

ליתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה והוא כזית:

וטמא עד הערב –

אף על פי שטבל כריך הערב שמס:

(מא) השרץ על הארץ –

להוציא את היתושין שבכליםין ושפולין ואת הזיזין שבעדשים, שהרי לא שראו על הארץ אלא בתוך האוכל, אבל משיאאו לאוויר ושראו הרי נאסרו:

לא יאכל –

לחייב על המאכיל כאוכל. ואין קרוי שרץ אלא דבר נמוך קצר רגלים, שאינו נראה אלא כרוחש ונד:

(מב) הולך על גחון –

זה נחש.

ולשון גחון שחייה, שהולך שח ונופל על מעיו:

כל הולך –

להביא השלשולין ואת הדומה לדומה:

הולך על ארבע –

זה עקרב:

כל –

להביא את החפושית אישקרבו"ט בלע"ז [חיפושית] ואת הדומה לדומה:

מרבה רגלים –

זה נדל שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן, וקורין איינפיי"ש [נדל]:

(מג) אל תשקרו –

באכילתן, שהרי כתיב נפשותיכם, ואין שיקוץ נפש במגע, וכן ולא תטמאו באכילתן:

ונטמאם גם –

אם אתם מטמאין בהם בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה:

(מד) כי אני ה' אלוהיכם –

כשם שאני קדוש שאני ה' אלוהיכם, כך והתקדשתם קדשו עצמכם למטה:

והייתם קדשים –

לפי שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא:

ולא תטמאו וגו' –

לעבור עליהם בלאוין הרבה. וכל לאו מלקות.

וזהו שאמרו בתלמוד [מכות טז]:

אכל פוטיחא לוקה ארבע,

נמלה לוקה חמש,

ארעה לוקה שש:

(מה) כי אני ה' המעלה אתכם –

על מנת שתקבלו מאותי העליתי אתכם.

דבר אחר:

כי אני ה' המעלה אתכם –

בכולן כתיב והוצאתי, וכאן כתיב המעלה?

תנא דבי רבי ישמעאל: אלמלי לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין

בשרצים כשאר אומות, דיים, ומעליותא היא גבייהו, זהו לשון מעלה:

(מו) להבדיל –

לא בלבד השונה, אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהו:

בין הטמא ובין הטוהר –

כריך לומר בין חמור לפרה והלא כבד מפורקים הם?
אלא בין טמאה לך לטהורה לך, בין נשחט חזיו של קנה לנשחט רובו:

ובין החיה הנאכלת –

כריך לומר בין כבי לערוד, והלא כבד מפורקים הם?
אלא בין שנולדו זה סימני טרפה כשרה, לנולדו זה סימני טרפה פסולה.

פרשת תזריע רש"י לויקרא פרק יב

(ב) אשה כי תזריע –

אמר ר' שמלאי: כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית,
כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף:

כי תזריע –

לרבות שאפילו ילדתו מחוי, שנמחה ונעשה כעין זרע, אמו טמאה לידה:

כימי נדת דוטה תטמא –

כסדר כל טומאה האמורה בנדה מטמאה בטומאת לידה, ואפילו נפתח הקבר בלא דם:

דוטה –

לשון דבר הזב מגופה.

לשון אחר לשון מדוה וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדין עליה:

(ד) תשב –

אין תשב אלא לשון עכבה, כמו (דברים א מו) ותשב בקדש, וישב באלוני ממרא (בראשית יג יח):

בדמי טוהרה –

אף על פי שרואה דם טוהרה. בדמי טוהרה לא מפיק ה"א, והוא שם דבר, כמו טוהר.

ימי טוהרה מפיק ה"א, ימי טוהר שלה:

בכל קדש וגו' –

לרבות את התרומה, לפי שזו טבולת יום ארוך, שטבולה לסוף שבעה ואין שמה מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של יום ארבעים, שלמחר תביא את כפרת טהרתה:

לא תגע –

אזהרה לאוכל, כמו ששנויה ביצמות (עה א):

(ז) והקריבו –

למדך שאין מעבדה לאכול בקדשים אלא אחד מהם. ואי זה הוא, זה חטאת, שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה, מי שהוא בא לכפר, בו הטהרה תלויה:

וטהרה –

מכלל שער כאן קרויה טמאה:

(ח) אחד לעלה ואחד לחטאת –

לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל הקרבת חטאת קודם לעולה. כך שנינו בזבחים בפרק כל התדיר (זבחים 5 א).

רש"י לויקרא פרק יג

(ב) שאת או ספחת וגו' –

שמות נגעים הם ולבנות זו מזו:

בהרת –

חברבורות טי"א בלע"ז [כתם].

וכן (איוב לז כא) בהיר הוא בשחוקים:

אל אהרן וגו' –

גזירת הכתוב היא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן:

(ג) ושער בנגע הפך לבן –

מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע, ומעוט שער שנים:

עמק מעור בשרו –

כל מראה לבן עמוק הוא, כמראה חמה עמוקה מן הכל:

וטמא אהו –

יאמר לו טמא אהו, ששער לבן סימן טומאה הוא גזירת הכתוב:

(ד) ועמק אין מראה –

לא ידעתי פירוש:

והסגיר –

יסגירנו בבית אחד ולא יראה עד סוף השבוע, ויוכיחו סימנים עליו:

(ה) בעיניו –

במראהו ובשיעורו הראשון:

והסגירו שנית –

הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט:

(ו) כהה –

הוכחה מראיתו, הא אם עמד במראיתו או פשה טמא:

מספחת –

שם נגע טהור:

וכבס בגדיו וטהר –

הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה:

(ז) וטמאו הכהן –

ומשטמאו הרי הוא מוחלט וזקוק לכפרים ולתגלחת ולקרבת האמור בפרשת זאת תהיה:

כרעת הוא –

המספחת הזאת:

כרעת –

לשון נקבה:

נגע –

לשון זכר:

(י) ומחיה –

סינמיני"ט בלע"ז [רפוי], שנהפך מקצת הלובן שבתוך השאת למראה בשר, אף הוא סימן טומאה, שער לבן בלא מחיה, ומחיה בלא שער לבן, ואף על פי שלא נאמרה מחיה אלא בשאת, אף בכל המראות ותולדותיהן הוא סימן טומאה:

(יא) צרעת נושנת הוא –

מכה ישנה היא תחת המחיה, וחבורה זו נראית צריאה מלמעלה ותחתיה מלאה לחה, שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה אטהרנה:

(יב) מראשו –

של אדם ועד רגליו:

לכל מראה עיני הכהן –

פרט לכהן שחשך מאורו:

(יד) וביום הראות בו בשר חי –

אם נמחה בו מחיה הרי כבר פירש שהמחיה סימן טומאה, אלא הרי שהיה הנגע באחד מעשקים וארבעה ראשי איברים שאין מטמאין משום מחיה, לפי שאין נראה הנגע כולו כאחד ששופע אייך ואייך, וחזר ראש האבר ונתגלה שיפועו ע"י שומן, כגון שהצריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה, למדנו הכתוב שתטמא:

וביום –

מה תלמוד לומר?

ללמד יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו.

מכאן אמרו חזן נותנין לו כל שבעת ימי המשחה לו ולכסותו ולביתו, וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל:

(טו) צרעת הוא –

הבשר ההוא.

בשר לשון זכר:

(יח) שחין –

לשון חמום, שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה, שלא מחמת האור:

ונרפא –

השחין העלה ארוכה ובמקומו העלה נגע אחר:

(יט) או בהרת לבנה אדמדמת –

שחין הנגע לבן חלק אלא פתוך ומעורב בשתי מראות לובן ואודם:

(כ) מראה שפל –

ואין ממשה שפל, אלא מתוך לבוניתו הוא נראה שפל ועמוק, כמראה חמה עמוקה מן הכל:

(כב) נגע הוא –

השאת הזאת או הבהרת:

(כג) תחתיה –

במקומה:

כרבת השחין –

כתרגומו:

רושם שיחנא.

אינו אלא רושם החמום הניכר בבשר.

כל כרבת לשון רגיעת עור הנרגע מחמת חימום, כמו (יחזקאל כא ג) ונכרבו זה כל פנים,

רייטרי"ר בלע"ז [לכוז]:

כרבת –

רייטריימינ"ט בלע"ז [כיווץ]:

(כד) מחית המכוה –

שיימינ"ט בלע"ז [רפוי] כשחיתה המכוה נהפכה לבהרת פתוכה או לבנה חלקה.

וסימני מכוה וסימני שחין שוים הם.

ולמה חלקן הכתוב?

לומר שחין מטורפין זה עם זה, נולד חלי גרים בשחין וחלי גרים במכוה לא ידונו כגרים:

(כט) בראש או בזקן –

בא הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר, שזה סימנו בשער לבן וזה סימנו בשער כהוב:

(ל) ובו שער כהב –

שנהפך שער שחור שבו לכהוב:

נתק הוא –

כך שמו של נגע, שבמקום שער:

(לא) ושער שחר אין בו –

הא אם היה בו שער שחור, טהור. ואין לריך להסגר ששער שחור סימן טהרה הוא בנתקים, כמו שנאמר (פסוק לז) ושער שחור כמח בו וגו':

(לב) והנה לא פשה וגו' –

הא אם פשה או היה בו שער כהוב טמא:

(לג) והתגלח –

סביבות הנתק:

ואת הנתק לא יגלח –

מניח שתי שערות סמוך לו סביב, כדי שיהא ניכר אם פשה, שאם יפשה ועבר השערות ויאלח למקום הגילוח, טמא:

(לה) אחרי טהרתו –

אין לי אלח פושה לאחר הפטור.

מנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני?

תלמוד לומר: פשה יפשה:

(לז) ופער פחר –

מנין אף הירוק והאדום שאינו אהוב?

תלמוד לומר: ופער.

ולמה אהוב דומה?

לתבנית הזהב.

אהוב, כמו זהב אורב"ל"א בלע"ז [אהוב]:

טהור הוא וטהרו הכהן –

הא טמא שטיהרו הכהן, לא טהור:

(לח) בהרת –

חברבורות:

(לט) כהות לבנת –

שאינו לובן שלהן עז אללא כהה:

בהק –

כמין לובן הנראה בבשר אדם אדום, שקורין רו"ש [אלמוני], בין חברבורות אדמימותו, קרוי

בהק, כאיש עדשן שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן נח:

(מ) קרח הוא טהור הוא –

טהור מטומאת נתקין, שאינו נדון בסימני ראש וזקן, שהם מקום פער, אללא בסימני נגע עור

בשר בשער לבן, מחיה ופשיון:

(מא) ואם מפאת פניו –

משפוע קודקוד כלפי פניו קרוי גבחת, ואף האדעין שמכאן ומכאן בכלל. ומשפוע קודקוד כלפי

אחוריו, קרוי קרחת:

(מב) נגע לבן אדמדם –

פתוך.

מנין שאר המראות?

תלמוד לומר: נגע:

(מג) כמראה כרעת עור בשר –

כמראה הכרעת האמור בפרשת עור בשר (פסוק ב) אדם כי יהיה בעור בשרו.

ומה אמור בו?

שמטמא בארבע מראות ונדון בשני שבועות, ולא כמראה כרעת האמור בשחין ומכוה, שהוא נדון בשבוע אחד, ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בארבע מראות שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה:

(מד) בראשו נגעו –

אין לי אלא נתקין.

מנין לרבות שאר המנוגעים?

תלמוד לומר: טמא יטמאנו, לרבות את כולן.

על כולן הוא אומר: בגדיו יהיו פרומים וגו':

(מה) פרמיה –

קרועים:

פרוע –

מגודל שער:

ועל שפס יעטה –

כאבל:

שפס –

שער השפחים גירנו"ן בלע"ז [שפס]:

וטמא טמא יקרא –

משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו:

(מו) בדד יקב –

שלא יהיו שאר טמאים יושבים עמו.

ואמרו רבותינו:

מה נשתנה משאר טמאים ליבב בדד?

הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, אף הוא ייבדל:

מחוץ למחנה –

חוץ לשלש מחנות:

(מח) לפשתים ולכמר –

של פשתים או של כמר:

או בעור –

זה עור שלא נעשה בו מלאכה:

או בכל מלאכת עור –

זה עור שנעשה בו מלאכה:

(מט) ירקרק –

ירוק שבירוקין:

אדמדם –

אדום שבאדומים:

(נא) כרעת ממארת –

לשון סילון ממאיר (יחזקאל כח כד). פויניני"ט בלע"ז [דוקר].

ומדרשו:

תן בו מארה שלא תהנה הימנו:

(נב) בלמר או בפשתים –

של אמר או של פשתים, זהו פשוטו.

ומדרשו:

יכול יביא גיזי אמר ואניכי פשתן וישרפם עמו?

תלמוד לומר: היא באש תישרף, אינה כריכה.

דבר אחר:

עמה.

אם כן מה תלמוד לומר בצמר או בפשתים?

להוציא את האימרות שבו, שהן ממין אחר.

אימרות לשון שפה, כמו אימרא:

(נד) את אשר בו הנגע –

יכול מקום הנגע בלבד?

תלמוד לומר: את אשר בו הנגע.

יכול כל הבגד כולו טעון כבוס?

תלמוד לומר: הנגע.

הא כיצד?

יכבס מן הבגד עמו:

(נה) אחרי הכבס –

לשון העשות:

לא הפך הנגע את עינו –

לא הוכה ממראיתו:

והנגע לא פשה –

שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא, ואין צריך לומר לא הפך ופשה. הפך ולא פשה איני

יודע מה יעשה לו, תלמוד לומר: והסגיר את הנגע, מכל מקום, דברי רבי יהודה.

וחכמים אומרים: וכו', כדאיתא בתורת כוהנים.

ורמזתיה כאן ליישב המקרא על אופניו:

פחתת היא –

לשון גומא, כמו (שמואל ב' יז ט) בלחת הפחתים, כלומר שפלה היא, נגע שמראיו שוקעין:

בקרחתו או בגזחתו –

כתרגומו:

בשחיקותיה או בחדותיה:

קרחתו –

שחוקים ישנים.

ומפני המדרש שהולך לגזרה שוה:

מנין לפריחה בצגדים שהיא טהורה?

נאמרה קרחת וגזחת בלדס, ונאמרה קרחת וגזחת בצגדים,

מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן פרח בכולו טהור,

לכך אחז הכתוב לשון קרחת וגזחת.

ולעניין פירושו ותרגומו זהו משמעו קרחת לשון ישנים, וגזחת לשון חדשים, כאלו נכתב בלחיתו או בקדמותו, שהקרחת לשון לחוריים והגזחת לשון פנים, כמו שכתוב (פסוק מא) ואם מפאת פניו וגו', והקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולחוריו, כך מפורש בחזרת כוהנים:

(נו) וקרע אתו –

יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו:

(נז) פרחת הוא –

דבר החוזר ולומח:

בלש תשרפנו –

את כל הבגד:

(נח) ופר מהם הנגע –

אם כשכיבסוהו בתחילה על פי כהן, סר ממנו הנגע לגמרי:

וכבס שנית –

לשון טבילה.

תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון ויתחזור.

חוז מזה שאינו לליבון אלא לטבול.

לכך תרגומו:

ויאטבע.

וכן כל כיבוסים בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויאטבע.

פרשת מלורע

רש"י לויקרא פרק יד

(ב) זאת תהיה תורת המלורע ביום טהרתו –

מלמד שאין מטהרין אותו בליטה:

(ג) אל מחוץ למחנה –

חוז לשלש מחנות שנשתלח שם בימי חלוטו:

(ד) חיות –

פרט לטרפות:

טהרות –

פרט לעוף טמא.

לפי שהנגעים באין על לשון הרע, שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו אפרים,

שמפטפמין תמיד בצפוף קול:

ועץ ארז –

לפי שהנגעים באין על גסות הרוח:

ושני תולעת ואזב –

מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאוותו, כתולעת וכאזב:

עץ ארז –

מקל של ארז:

ושני תולעת –

לשון של כמר כבוע זהורית:

(ה) על מים חיים –

נותן אותם תחילה בכלי, כדי שיהא דם כפור ניכר בהם.

וכמה הם?

רביעית:

(ו) את הכפר החיה יקח אתה –

מלמד שאינו אוגדה עימהם, אלא מפרישה לעצמה, אבל העץ והאזוב כרוכים יחד בלשון הזהורית, כעניין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב, קיחה אחת לשלשתן.

יכול כשם שאינה בכלל אוגדה כן לא תהא בכלל טבילה?

תלמוד לומר: וטבל אותם ואת הציפור החיה, החזיר את הציפור לכלל טבילה:

(ח) וישב מחוץ לאהל –

מלמד שאסור בתשמיש המיטה:

(ט) את כל שערך וגו' –

כלל ופרט וכלל. להביא כל מקום כנוס שער ונראה:

(י) וכבשה אחת –

לחטאת:

ושלשה עשרנים –

לנסכי שלוש כבשים הללו, שחטאתו ואשמו של מאורע טעונין נסכים:

ולג אחד שמן –

להזות עליו שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות:

(יא) לפני ה' –

בשער נקנור, ולא בעזרה עצמה, לפי שהוא מחוסר כיפורים:

(יב) והקריב אתו לאשם –

יקריבנו לתוך העזרה לשם אשם:

– והניף –

שהוא טעון תנופה חי:

– והניף אתם –

את האשם ואת הלוג:

(יג) במקום אשר ישחט וגו' –

על ירך המזבח בצפון.

ומה תלמוד לומר, והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת לו את אהרן שהאשם טעון שחיטה בצפון?!

לפי שיצא זה מכלל אשמות לידון בהעמדה.

יכול תהא שחיטתו במקום העמדה?

לכך נאמר ושחט במקום אשר ישחט וגו':

– כי כחטאת –

כי ככל החטאות:

– האשם –

הזה:

– הוא לכהן –

בכל עבודות התלויות בכהן הוקווה אשם זה לחטאת.

שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות לינתן על תנוך ובהונת,

לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח.

לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן.

יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת?

תלמוד לומר וכו', בתורת כוהנים:

(יד) תנוך –

גדר אמלעי שבאוזן.

ולשון תנוך לא נודע לי, והפותרים קורים לו טנדרו"ם [חסחוס]:

בהן –

גודל:

(טז) לפני ה' –

כנגד בית קדשי הקדשים:

(כ) ואת המנחה –

מנחת נסכים של בהמה:

(כא) ועשרון סלת אחד –

לכבש זה שהוא אחד יביא עשרון אחד לנסכיו:

ולוג שמן –

לחת ממנו על הבהונות ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש:

(כג) ביום השמיני לטהרתו –

שמיני לכפרים ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת:

(כח) על מקום דם האשם –

אפילו נתקנח הדם, למד שאין הדם גורם אלא המקום גורם:

(לד) ונתתי נגע כרעת –

בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות

בתיים כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותץ הבית ומואלאן:

(לה) כנגע נראה לי בבית –

אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע וודאי לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי, אלא כנגע נראה לי:

(לו) בטרם יבא הכהן וגו' –

שכל זמן שאין כוהן נזקק לו, אין שם תורת טומאה:

ולא יטמא כל אשר בבית –

שם לא יפנהו ויבא הכהן ויראה הנגע, נזקק להסגר, וכל מה שבתוכו יטמא.

ועל מה חסה תורה?

אם על כלי שטף, יטבילם ויטהרו, ואם על אוכלין ומשקין, יאכלם בימי טומאתו, הא לא חסה התורה אלא על כלי חרס, שאין להם טהרה במקווה:

(לז) שקערורת –

שוקעות במראיהן:

(מ) וחללו את האבנים –

כתרגומו:

וישלפון.

יטלוש משם, כמו (דברים כה ט) וחלצה נעלו, **לשון הסרה:**

אל מקום טמא –

מקום שאין טהרות משתמשות שם.

למדך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו:

(מא) יקצע –

רדוני"ר בלע"ז [להקציע].

ובלשון משנה יש הרבה:

מבית –

מצפנים:

סביב –

סביבות הנגע, בתורת כוהנים נדרש כן, שיקלוף הטיח שסביב אבני הנגע:

הקלו –

לשון קלה, אשר קלעו בקלות הנגע סביב:

(מג) הקלות –

לשון היעשות וכן הטות, אבל חלץ את האזניים מוסב הלשון אל האדם שחלץ והוא משקל לשון

כבד, כמו כפר, דבר:

ואם ישוב הנגע וגו' –

יכול חזר בו ביום יהא טמא?

תלמוד לומר: ושב הכהן ואם ישוב, מה שיבה האמורה להלן לסוף שבוע, אף שיבה האמורה כאן

בסוף שבוע:

(מד) ובא הכהן ורעה והנה פשה –

יכול לא יהא החוזר טמא אלא אם כן פשה?

נאמר כרעת ממארת צבתים ונאמר כרעת ממארת צבגדים.

מה להלן טמא את החוזר אף על פי שאינו פושה, אף כאן טמא את החוזר אף על פי

שאינו פושה.

אם כן מה תלמוד לומר והנה פשה?

אין כאן מקומו של מקרא זה, אלא ונתן את הבית היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע

ורעה והנה פשה, הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעינו בשבוע ראשון ובא בסוף

שבוע שני ומלאו שפשה, שלא פירש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעינו בשבוע ראשון,

ולמד כאן בפסוק זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני ומה יעשה לו.

יכול יתנו, כמו שסמך לו ונתן את הבית?

תלמוד לומר: ושב הכהן ובא הכהן, נלמד ביאה משיבה.

מה שיבה חולץ וקולא וטח ונתן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקולא וטח ונתן לו שבוע.

ואם חוזר, נתן. לא חזר, טהור.

ומנין שאם עמד בזה ובזה חולץ וקולע וטח ונתן לו שבוע?

תלמוד לומר: ובא ואם בא יבא.

במה הכתוב מדבר?

אם בפועל בראשון הרי כבר אמור, אם בפועל בשני הרי כבר אמור, הא אינו אמור
וּבְבֵּיתוֹ, ואם בא יבא, אללא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני וראה והנה לא
פשה. זה העומד מה יעשה לו.

יכול יפטר וילך, כמו שכתוב כאן וטהר את הבית?

תלמוד לומר: כי נרפא הנגע, לא טיהרתי אללא את הרפוי, מה יעשה לו, ביאה אמורה
למעלה וביאה אמורה למטה, מה בעליונה חולץ וקולע וטח ונתן לו שבוע, דגמר לה
זה שיבה זהו ביאה, אף בתחתונה כן וכו', כדאיתא בתורת כוהנים.

גמרו של דבר אין נתיבה אללא בנגע החוזר אחר חליצה וקלוע וטיחה ואין החוזר כריך פשיון.

וסדר המקראות כך הוא:

ואם ישוב,

ונתן,

והבא אל הבית,

והאוכל בבית,

ובא הכהן וראה והנה פשה.

ודבר הכתוב בעומד בראשון שנתן לו שבוע שני להסגרו, ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראהו

שפשה.

ומה יעשה לו?

חולץ,

וקולע,

וטח,

ונתן לו שבוע.

חזר, נתן.

לא חזר, טעון כפרים, שאין בנגעים יותר משלשה שבועות:

(מו) כל ימי הסגיר אותו –

ולא ימים שקלף את נגעו.

יכול שאני מוציא המוחלט שקלף את נגעו?

תלמוד לומר כל ימי:

יטמא עד הערב –

מלמד שאין מטמא בגדים.

יכול אפילו שהם בכדי אכילת פרס?

תלמוד לומר: והאוכל בבית יכבס את בגדיו.

אין לי אלא אוכל, שוכב מניין?

תלמוד לומר: והשוכב.

אין לי אלא אוכל ושוכב, לא אוכל ולא שוכב מניין?

תלמוד לומר: יכבס יכבס, ריבה.

אם כן למה נאמר אוכל ושוכב?

ליתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס:

(מח) ואם בא יבא –

לסוף שבוע שני:

וראה והנה לא פשה –

מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני מה יעשה לו.

יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית?

תלמוד לומר: כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפוי, ואין רפוי אלא הבית שהוקצה והוטח

ולא חזר הנגע, אבל זה טעון חליצה וקאוי וטיחה ושבוע שלישי.

וכן המקרא נדרש ואם בא יבא בשני, וראה והנה לא פשה יטיחנו, ואין טיחה בלא חלוץ וקאוי.

ואחרי הטוח את הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף השבוע, כי נרפא הנגע, ואם

חזר כבר פירש על החוזר שטעון נתיצה:

(נז) להורת ביום הטמא –

איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו.

רש"י לויקרא פרק טו

(ב) כי יהיה זב –

יכול זב מכל מקום יהא טמא?

תלמוד לומר: מבשרו ולא כל בשרו.

אחר שחלק הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדון, טמא בזב וטמא בזבה.

מה זבה ממוקם שהיא מטמאה טומאה קלה, נדה, מטמאה טומאה חמורה.

זיבה, אף הזב ממוקם שמטמא טומאה קלה, קרי, מטמא טומאה חמורה, זיבה:

זובו טמא –

למד על הטפה שהיא מטמאה.

זב דומה למי בלק של שעורין ודחוי, ודומה ללובן ביצה המוזרת.

שכבת זרע קשור ללובן ביצה שאינה מוזרת:

(ג) רר –

לשון ריר שזב את בשרו:

את זובו –

כמו ריר שיוצא ללוב:

או החתים –

שיוצא עב וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטיפת זובו, זהו פשוטו.

ומדרשו:

מנה הכתוב הראשון ראיות שמים וקראו טמא, שנאמר: זב מבשרו זובו טמא הוא, ומנה

הכתוב השני ראיות שלוש וקראו טמא, שנאמר: טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או

החתים בשרו מזובו טומאתו היא.

הא כיצד?

שמים לטומאה והשלישית מזקיקתו לקרבן:

(ד) כל המשכב –

הראוי למשכב.

יכול אפילו מיוחד למלאכה אחרת?

תלמוד לומר: אשר ישכב.

אשר שכב לא נאמר, אלא אשר ישכב, המיוחד תמיד לכך.

יאלה זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו:

אשר ישב –

ישב לא נאמר אלא אשר ישב עליו הזב, במיוחד תמיד לכך:

(ה) ואיש אשר יגע במשכבו –

לימד על המשכב שחמור מן המגע, שזה נעשה חב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים, והמגע

שאינו משכב אינו אלא וזל הטומאה, ואינו מטמא אלא אוכלין ומשקין:

(ו) והישב על הכלי –

אפילו לא נגע, אפילו עשרה כלים זה על זה, כולן מטמאין משום מושב וכן במשכב:

(ז) וכי ירק הזב בטהור –

ונגע בו או נשאו, שהרוק מטמא במשא:

(ט) וכל המרכב –

אף על פי שלא ישב עליו, כגון התפוס של סרגא שקורין ארלו"ן **[שלד האוכף]** טמא משום מרכב.

והאוכף, שקורין אלו"ש **[אוכף]** טמא טומאת מושב:

(י) וכל הנגע בכל אשר יהיה תחתיו –

של זב.

בא ולימד על המרכב, שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים, והוא חומר במשכב
מבמרכב:

והנושא אותם –

את כל האמור בעניין הזב, זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמשכב והמרכב והמושב, שיהא
משאן מטמא אדם לטמא בגדים:

(יא) וידיו לא שטף במים –

בעוד שלא טבל מטומאתו, ואפילו פסק מזובו וספר שבעה ומחוסר טבילה, מטמא בכל
טומאותיו. וזה שהוליא הכתוב טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידים.
ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים, אלא אבר הגלוי, כמו הידיים:

(יב) וכלי חרש אשר יגע בו הזב –

יכול אפילו נגע בו מאחוריו וכו', כדליתא בתורת כהנים, עד איזהו מנגעו שהוא בכלי?
הוי אומר: זה הסיטו:

(יג) וכי יטהר –

כשיפסוק:

שבעת ימים לטהרתו –

שבעת ימים טהורים מטומאת זיבה, שלא יראה זוב, וכולן ראפין:

(יד) ורחלו במים –

גזירת מלך היא שתטמא האשה בביאה.

ואין הטעם משום נוגע בשכבת זרע, שהרי מגע בית הסתרים הוא:

(יט) כי תהיה זבה –

יכול מאחד מכל איבריה?

תלמוד לומר (ויקרא כ יח): והיא גלתה את מקור דמיה, אין דם מטמא אלא הבא מן המקור:

דם יהיה זבה בשפחה –

אין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם כן הוא אדום:

בגדה –

כמו (איוב יח יח) ומתבל ינידוהו, שהיא מנודה ממגע כל אדם:

תהיה בגדה –

אפילו לא ראתה אלא ראתה ראשונה:

(כג) ואם על המשכב הוא –

השוכב או היושב על משכבה או על מושבה, אפילו לא נגע בה, אף הוא בדת טומאה האמורה במקרא העליון שטעון כבוס בגדים:

על הכלי –

לרבות את המרכב:

בנגעו בו יטמא –

אינו מדבר אלא על המרכב שנתרבה מעל הכלי:

בנגעו בו יטמא –

ואינו טעון כבוס בגדים שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדים:

(כד) ותהי נדה עליו –

יכול יעלה לרגלה שאם בא עליה בחמישי לנידתה לא יטמא אלא שלושה ימים כמותה?
תלמוד לומר: וטמא שבעת ימים.

ומה תלמוד לומר ותהי נידה עליו?

מה היא מטמאה אדם וכלי חרס, אף הוא מטמא אדם וכלי חרס:

(כה) ימים רבים –

שלושה ימים:

בלא עת נידה –

אחר שיאאו שבעת ימי נידה:

או כי תזוב –

את שלשת הימים הללו:

על נדה –

מופלב מנידטה יום אחד, זו היא זבה ומשפטה חרוץ בפרשה זו, ולא כדת הנדה, שזו טעונה ספירת שבעה נקיים וקרבו, והנדה אינה טעונה ספירת שבעה נקיים, אלא שבעת ימים תהיה בנידטה בין רואה בין שאינה רואה.

ודרשו רבותינו בפרשה זו:

אחד עשר יום יש בין סוף נדה לתחילת נדה, שכל שלושה ראפין שתראה באחד עשר יום הללו, תהא זבה:

(ל"א) והזרתם –

אין נזירה אלא פרישה.

וכן (ישעיה א' 7) נזורו אחור.

וכן (בראשית מט כו) נזיר אחיו:

ולא ימתו בטמאתם –

הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיחה:

(ל"ב) זאת תורת הזב –

בעל ראייה אחת.

ומהו תורתו?

ואשר תלך ממנו שכבת זרע –

הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב:

(ל"ג) והזב את זובו –

בעל שתי ראיות ובעל שלוש ראיות, שתורתן מפורשת למעלה.

פרשת אחרי מות רש"י לויקרא פרק טז

(א) וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו' –

מה תלמוד לומר?

היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אלכו רופא.
אמר לו: אל תאכל ויגן ואל תשכב בטחב.
בא אחר ואמר לו אל תאכל ויגן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני.
זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן:

(ב) ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא –

שלא ימות כדרך שמתו בניו:

ולא ימות –

שאם בא הוא מת:

כי בענן אראה –

כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני.

ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו.

ומדרשו:

לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכיפורים:

(ג) בזאת –

גימטרייה שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון:

בזאת יבא אהרן וגו' –

ואף זו לא בכל עת, כי אם ביום הכיפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה (פסוק כט) בחדש

השביעי בעשור לחודש:

(ד) כתנת בד וגו' –

מגיד שאינו משמש לפניו בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ, שיש בהם זהב, לפי שאין

קטיגור נעשה סניגור, אלא בארבעה, ככהן הדיוט, וכולן של בוך:

קדש ילבש –

שהיו משל הקדש:

יכנף –

כתרגומו:

יחית בריקיה.

יניח בראשו, כמו (בראשית לט טז) ותנח בגדו ואחתתיה:

ורחץ במים –

אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו. וחמש פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפנים, ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור:

(ו) את פר החטאת אשר לו –

האמור למעלה.

ולמדך כאן שמשלו הוא בא, ולא משל כבור:

וכפר בעדו ובעד ביתו –

מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו:

(ח) ונתן אהרן על שני השעירים גרלות –

מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל, ונתן שתי ידיו בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל, ונתן עליהם, את שכתוב בו לשם הוא לשם, ואת שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל:

עזאזל –

הוא הר עז וקשה, אוק גבוה, שנאמר (פסוק כז) ארץ גזרה, חתוכה:

(ט) ועשהו חטאת –

כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה' חטאת:

(י) יעמד חי –

כמו יעמד חי על ידי אחרים.

ותרגומו:

יתקם כד חי.

מה תלמוד לומר חי?

לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל, ואיני יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר יעמד חי, עמידתו חי עד שישתלח, מכאן שילוחו למיתה:

לכפר עליו –

שיתודה עליו.

כדכתיב (פסוק כא) והתודה עליו וגו':

(יא) וכפר בעדו וגו' –

וידוי שני עליו ועל אחיו הכוהנים, שהם כולם קרויים ביתו, שנאמר (תהילים קלה יט) בית אהרן ברכו את ה' וגו', מכאן שהכוהנים מתכפרים בו, וכל כפרתו אינה אלא על טומאת מקדש וקודשיו, כמו שנאמר (פסוק טז) וכפר על הקדש מטומאות וגו':

(יב) מעל המזבח –

החילון:

מלפני ה' –

מלך שלפני הפתח והוא כל מערבי:

דקה –

מה תלמוד לומר דקה, והלא כל הקטורת דקה היא, שנאמר (שמות ל לו) ושחקת ממנה הדק? אלא שתהא דקה מן הדקה, שמערב יום הכיפורים היה מחזירה למכתשת:

(יג) על האש –

שבתוך המחטה:

ולא ימות –

הא אם לא עשאה כתקנה, חייב מיתה:

(יד) והזה בארבעו –

הזהה אחת במשמע:

ולפני הכפרת יזה שבע –

הרי אחת למעלה ושבע למטה:

(טו) אשר לעם –

מה שהפר מכפר על הכוהנים מכפר השעיר על ישראל, והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם:

כאשר עשה לדם הפר –

אחת למעלה ושבוע למטה:

(טז) מטמאת בני ישראל –

על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם בסוף, שנאמר לכל חטאתם, וחטאת היא שוגג:

ומפשיהם –

אף הנכנסין מזיד בטומאה:

וכן יעשה לאהל מועד –

כשם שהזה משניהם בפנים אחת למעלה ושבוע למטה, כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם

אחת למעלה ושבוע למטה:

השכן אתם בתוך טמאתם –

אף על פי שהם טמאים שכניה ביניהם:

(יח) אל המזבח אשר לפני ה' –

זה מזבח הזהב שהוא לפני ה' בהיכל.

ומה תלמוד לומר ויאז?

לפי שהזה הזאות על הפרוכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו ללאת

מן המזבח ולחוז, ויתחיל מקרן מזרחית כפונית:

וכפר עליו –

ומה היא כפרתו?

ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מעורבין זה לתוך זה:

(יט) והזה עליו מן הדם –

אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גגו:

וטהרו –

ממה שעבר:

– וקדשו –

לעתיד לבא:

– (כא) איש עתי –

המוכן לכך מיום אתמוול:

– (כג) ובא אהרן אל אהל מועד –

אמרו רבותינו:

שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב א):
ואמרו: כל הפרשה כולה אמורה על הסדר, חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו
ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בצגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטן
ולובש צגדי לבן:

– ובא אל אהל מועד –

להוליא את הכף ואת המחטה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים:

– ופשט את צגדי הבד –

אחר שהוליאם ולובש צגדי זהב לתמיד של בין הערבים.

וזהו סדר העבודות:

תמיד של שחר בצגדי זהב.

ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטורת של מחטה בצגדי לבן.

ואילו ואיל העם ומקלת המוספין בצגדי זהב.

והולאת כף ומחטה בצגדי לבן.

ושעירי [ושעירי] המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי בצגדי זהב.

וסדר המקראות לפי סדר העבודות כך הוא:

ושלח את השעיר במדבר.

ורחץ את בשרו במים וגו'.

ויאל ועשה את עולתו וגו'.

ואת חלב החטאת וגו'.

וכל הפרשה עד ואחרי כן יבא אל המחנה, ואחר כך יבא אהרן:

והניחם פס –

מלמד שטעונין גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום כיפורים אחר:

(כד) ורחץ את בשרו וגו' –

למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם (פסוק ד), שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה, שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר ולבש בגדי לבן לעבודת היום, וכאן למדנו שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה:

במקום קדוש –

המקודש בקדושת עזרה והיא הייתה בגג בית הפרוה, וכן ארבע טבילות הבאות חובה ליום, אבל הראשונה הייתה בחול:

ולבש את בגדיו –

שמנה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה:

ויבא –

מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה פס:

ועשה את עלתו –

איל לעולה האמור למעלה (פסוק ג) בזאת יבא אהרן וגו':

ואת עלת העם –

ואיל אחד לעולה האמור למעלה (פסוק ד) ומאת עדת בני ישראל וגו':

(כה) ואת חלב החטאת –

אימורי פר ושעיר:

יקטיב המזבחה –

על מזבח החיצון, לאלו בפנימי כתיב (שמות ל ט) לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה:

(כז) אשר הובא את דמם –

להיכל ולפני ולפנים:

(לז) וכפר הכהן אשר ימשח וגו' –

כפרה זו של יום הכיפורים אינה כשירה אלא בכהן גדול, לפי שנאמרה כל הפרשה באהרון, הוֹאֲרָךְ לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו:

ואשר ימלא את ידו –

אין לי אלא המשוח בשמן המשחה.

מרחבה בגדים מניין?

תלמוד לומר: ואשר ימלא את ידו וגו', והם כל הכוהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה כלוחית של שמן המשחה:

לכהן תחת אביו –

ללמד שאם בנו ממלא את מקומו הוא קודם לכל אדם:

(לד) ויעש כאשר ציווה ה' וגו' –

כשהגיע יום הכיפורים עשה כסדר הזה, ולהגיד שצחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו, אלא כמקיים גזירת המלך.

רש"י לויקרא פרק יז

(ג) אשר ישחט שור או כשב –

במוקדשין הכתוב מדבר, שנאמר להקריב קרבן:

במחנה –

חוץ לעזרה:

(ד) דם יחשב –

כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו:

דם שפך –

לרבות את הזורק דמים בחוץ:

(ה) אשר הם זכחים –

אשר הם רגילים לזבח:

(ז) לשעירים –

לשדים, כמו (ישעיה יג כא) ושעירים ירקדו שם:

(ח) אשר יעלה עלה –

לחייב על המקטיר איברים בחוץ כשוחט בחוץ, שאם שחט אחד והעלה חזרו שניהם חייבין:

(ט) ונכרת –

זרעו נכרת וימיו נכרתין:

(י) כל דם –

לפי שנאמר בנפש יכפר, יכול לא יהא חייב אלח על דם המוקדשים?

תלמוד לומר: כל דם:

ונתתי פני –

פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו:

(יא) כי נפש הבשר –

של כל בריה בדם היא תלויה, ולפיכך נתתיו על המזבח לכפר על נפש האדם.

תבוא נפש ותכפר על הנפש:

(יב) כל נפש מכם –

להזהיר גדולים על הקטנים:

(יג) אשר יאוד –

אין לי אלח איד, אווזין ותרגולין מנין?

תלמוד לומר: איד, מכל מקום.

אם כן למה נאמר אשר יודא?

שלא יאכל בשר אלא בהזמנה הזאת:

אשר יאכל –

פרט לטמאים:

(יד) דמו בנפשו הוא –

דמו הוא לו במקום הנפש, שהנפש תלויה בו:

כי נפש כל בשר דמו הוא –

הנפש היא הדם.

דם ובשר לשון זכר.

נפש לשון נקבה:

(טו) אשר תאכל נבלה וטרפה –

בנבלת עוף טהור דבר הכתוב, שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה.

ולמדך כאן שמטמאה באכילתה, ואינה מטמאה במגע.

וטרפה האמורה כאן לא נכתבה אלא לדרוש.

וכן שנינו:

יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה?

תלמוד לומר: טרפה, מי שיש במינו טרפה, יאכל עוף טמא שאין במינו טרפה:

(טז) ונשא עונו –

אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה זו ככל שאר טומאות:

ובשרו לא ירחץ ונשא עונו –

על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות.

רש"י לויקרא פרק יח

(ב) אני ה' אלוהיכם –

אני הוא שאמרתני בסיני (שמות כ ב) אנכי ה' אלוהיך, וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי.

רבי אומר: גלוי וידוע לפניו שסופן לנחק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלוהיכם, דעו מי גוזר עליכם, דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר:

(ג) כמעשה ארץ מצרים –

מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל:

אשר אני מביא אתכם שמה –

מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם:

ובחקתייהם לא תלכו –

מה הניח הכתוב שלא אמר, אלא אלו נמוסות שלהן, דברים החקוקין להם, כגון טרטיאות ואכטדיאות.

רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים:

(ד) את משפטי תעשו –

אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרו:

ואת חקתי תשמורו –

דברים שהם גזירת המלך, שיצר הרע משיב עליהם, למה לנו לשומרו, ואומות העולם משיבין עליהם, כגון:

אכילת חזיר,

ולבישת שעטנז,

וטהרת מי חטאת.

לכך נאמר אני ה' גזרתי עליכם, אי אתם רשאים להיפטר:

ללכת בהם –

אל תפטר מתוכם, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלא ואלמד חכמת האומות:

(ה) ושמרתם את חקתי וגו' –

לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם.

דבר אחר:

ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים, לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים:

וחי בהם –

לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת:

אני ה' –

נאמן לשלם שכר:

(ו) לא תקרבו –

להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון רבים:

אני ה' –

נאמן לשלם שכר:

(ז) ערות אביך –

זו אשת אביך.

או אינו אלא כמשמעו?

נאמר כאן ערות אביך, ונאמר להלן (ויקרא כ יא) ערות אביו גלה.

מה להלן אשת אביו, אף כאן אשת אביו:

וערות אמן –

להביא אמו שאינה אשת אביו:

(ח) ערות אשת אביך –

לרבות לאחר מיתה:

(ט) בת אביך –

אף בת אנוסה במשמע:

מוולדת בית או מולדת חוץ –

בין שאומרים לו לאביך קיים את אמה ובין שאומרים לו לאביך הולא את אמה, כגון ממזרת או נתינה:

(י) ערות בת בנגד –

בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר, ובתו ובתו מאשתו אנו למדין מערות אשה ובתה לא תגלה, בין שהיא ממנו ובין שהיא מאיש אחר:

ערות בת בנגד –

קל וחומר לבתך, אללא לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה מגזרה שווה במסכת יבמות (ג א):

(יא) ערות בת אשת אביך –

לימד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראויה לקידושין:

(יד) ערות אחי אביך לא תגלה –

ומה היא ערוותו, אל אשתו לא תקרב:

(טו) אשת בנגד היא –

לא אמרתי אללא בשיש לבנגד אישות בה, פרט לאנוסה וספחה ונכרית:

(יז) ערות אשה ובתה –

לא אסר הכתוב אללא ע"י נשואי הראשונה, לכך נאמר לא תיקח, לשון קיחה, וכן לעניין העונש אשר יקח את אשה ואת אמה (ויקרא כ יד), לשון קיחה, אבל אנס אשה מותר לישא בתה:

שארה הנה –

קרובות (הן ז לז):

זמה –

עלה.

כתרגומו:

עצת חמוץ.

שיכרך יועאך לחטוא:

(יח) אל אחתה –

שתיהן כאחת:

לכרר –

לשון כרה לעשות את זו כרה לזו:

בחייה –

למדך שאם גרשה לא ישא את אחותה כל זמן שהיא בחיים:

(כא) למלך –

עבודה זרה היא ששמה מולך, וזו היא עבודה. שמוסר בנו לכומרים ועושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש:

לא תהן –

זו היא מסירתו לכומרים:

להעביר למלך –

זו (היא) העברת האש:

(כג) תבל הוא –

לשון קדש וערווה וניאוף, וכן ואפי על תבליתם (ישעיה י כה).

דבר אחר:

תבל הוא.

לשון בליטה וערבוב, זרע אדם וזרע בהמה:

(כד) ולא תקיף הארץ אתכם –

משל לבן מלך שהאכילהו דבר מאוס, שאין עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל

אינה מקיימת עובדי עבירה.

ותרגומו:

ולא תרוקין.

לשון ריקון, מריקה עלמה מהם:

(כט) הנפשות העשת –

הזכר והנקבה במשמע:

(ל) ושמרתם את משמרתֵי –

להזהיר בית דין על כד:

ולא תטמאו בהם אני ה' אלוהיכם –

הא אם תטמאו, איני אלוהיכם, ואתם נפסלים מאחרי.

ומה הגאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כלייה, לכך נאמר אני ה' אלוהיכם.

פרשת קדושים

רש"י לויקרא פרק יט

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל –

מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין בה:

קדשים תהיו –

הו פרואים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מואל גדר ערווה אתה מואל קדושה.

אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם, (ויקרא כא ז – ח).

ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו (ויקרא כא טו).

קדושים יהיו אשה זונה וחללה וגו' (ויקרא כא ו – ז):

(ג) איש אמו ואביו תיראו –

כל אחד מכם תיראו אביו ואמו, זהו פשוטו.

ומדרשו:

אין לי אלא איש.

אשה מניין?

כשהוא אומר תיראו, הרי כאן שנים.

אם כן למה נאמר איש?

שהאיש סיפק בידו לעשות, אבל אשה רשות אחרים עליה:

אמו ואביו תיראו –

כאן הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו, ובכבוד הקדים אב לאם,

לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמסדלתו בדברים:

ואת שבתתי תשמרו –

סמך שמירת שבת למורא אב.

לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו.

וכן בשאר כל המצוות:

אני ה' אלוהיכם –

אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי.

איזהו מורא?

לא ישב במקומו.

ולא ידבר במקומו.

ולא יסתור את דבריו.

ואיזהו כבוד?

מאכיל ומשקה.

מלביש ומנעיל.

מכניס ומוציא:

(ד) אל תפנו אל האילים –

לעבדם.

אלילים –

לשון אל, כלל הוא חשוב:

ואלוהי מסכה –

תחילתן אלילים הם, ואם אתה פונה אחריהם, סופך לעשותן אלוהות:

לא תעשו לכם –

לא תעשו לאחרים ולא אחריכם לכם.

ואם תאמר לא תעשו לעצמכם אבל אחריכם עושין לכם?

הרי כבר נאמר (שמות כ ג) לא יהיה לך, לא סלך ולא של אחריכם:

(ה) וכי תזבחו וגו' –

לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להיאכל בתוך הזמן הזה, שאם

לקבוע להם זמן אכילה, הרי כבר נאמר (ויקרא ז טז) ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו':

לרצונכם תזבחהו –

תחילת זביחתו תהא על מנת נחת רוח שיהא לכם לראון, שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא

ירצה עליכם לפני:

לרצונכם –

אפיימנ"ט [פיוס]. זהו לפי פשוטו.

ורבותינו למדו (חולין יג א):

מכאן למתעסק בקדשים שפסול, שצריך שיתכוון לשחוט:

(ו) ביום זבחכם יאכל –

כשתזבחהו, תשחטוהו על מנת לאוכלו בזמן שקבעתי לכם כבר:

(ז) ואם האכל יאכל וגו' –

אם אינו עניין לחוץ לזמנו, שהרי כבר נאמר (ויקרא ז יח) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו', תנהו עניין לחוץ למקומו.

יכול יהיו חייבין כרת על אכילתו?

תלמוד לומר (שם): והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ממנו ולא מחזרו, ילא הנשחט במחשבת חוץ למקומו:

פגול –

מתועב, כמו (ישעיה סה ז) ומרק פגולים כליהם:

(ח) ואכליו עונו ישא –

בנותר גמור הכתוב מדבר ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו שכבר מיעטו הכתוב. וזהו בנותר גמור מדבר.

ובמסכת כריתות (ה א) **למדהו** מגזירה שווה:

(ט) לא תכלה פאת שדך –

שיניח פאה בסוף שדהו:

ולקט קצירך –

שבליים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתיים, אבל שלוש אינן לקט:

(יז) לא תעולל –

לא תיטול עוללות שבה והן ניכרות.

איזהו עוללות?

כל שאין לה לא כתף ולא נטף:

ופרט כרמך –

גרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה:

אני ה' אלוהיכם –

דיין להיפרע ואיני גובה מכס אלא נפשות, שנאמר (משלי כב – כג) אל תיגזל לך וגו' כי ה' יריב ריבם וגו':

(יא) לא תגנובו –

אזהרה לגנוב ממון, אבל לא תגנובו (שמות כ יג) שבעשרת הדברות, אזהרה לגנוב נפשות.
דבר הלמד מעניינו, דבר שחייבין עליו מיתת בית דין:

ולא תכחשו –

לפי שנאמר (ויקרא ה כב) וכחש בזה, משלם קרן וחומש. **למדנו** עונש.

אזהרה מניין?

תלמוד לומר: ולא תכחשו:

ולא תשקרו –

לפי שנאמר (שם) ונשבע על שקר, ישלם קרן וחומש. **למדנו** עונש.

אזהרה מניין?

תלמוד לומר: ולא תשקרו:

לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו –

אם גנבת,

סופך לכחש,

סופך לשקר,

סופך להישבע לשקר:

(יב) ולא תשבעו בשמי –

למה נאמר?

לפי שנאמר (שמות כ ז) לא תשא את שם ה' אלוהיך לשווא, יכול לא יהא חייב אלא על שם

המיוחד, מניין לרבות כל הכינויין?

תלמוד לומר: ולא תשבעו בשמי לשקר, כל שם שיש לי:

(יג) לא תעסק –

זה הכובש שכל שכיב:

לא תלין –

לשון נקבה מוסב על הפעולה:

עד בקר –

בשכיר יום הכתוב מדבר, שיאיאתו משקעיה החמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה.

ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד טו) ולא תבוא עליו השמש, **מדבר בשכיר לילה**, שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר, לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום, לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לבקש מעות:

(יד) לא תקלל חרש –

אין לי אלא חרש.

מנין לרבות כל אדם?

תלמוד לומר (שמות כב כז): בעמך לא תאר.

אם כן למה נאמר חרש?

מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים, יאל המת שאינו בחיים:

ולפני עור לא תתן מכשל –

לפני הסומא בדבר לא תיתן ענה שאינה הוגנת לו, אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו:

ויראת מאלוהיך –

לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמת ולומר לטובה נחכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלוהיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבן של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלוהיך:

(טו) לא תעשו עול במשפט –

מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול, שנאוי ומשוקץ, חרם ותועבה. שהעול קרוי תועבה, שנאמר (דברים כה טז) כי תועבת ה' וגו' כל עושה עול, והתועבה קרויה שקץ וחרם, שנאמר (שם ז כו) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקלנו וגו':

לא תשא פני דל –

שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו, אזכנו בדיון, ונמצא מתפרנס בנקיות:

ולא תהדר פני גדול –

שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה, היאך אבייטנו ואראה צדושתו, עונש יס צדבר, לכך נאמר ולא תהדר פני גדול:

בלדק תשפט עמיתך –

כמשמעו.

דבר אחר:

הוי דן את חברך לכף זכות:

(טז) לא תלך רכיל –

אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים צבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה אשפיימנ"ט בלע"ז [ריגול]. וראה לדברי: שלא מנינו רכילות שאין כתוב בלשון הליכה לא תלך רכיל. הולכי רכיל נחושת וברזל (ירמיה ו כח).

ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה:

מלשני בסתר רעהו (תהילים קא ה).

לשון רמיה (שם קב ב).

לשון מדברת גדולות (שם יב ז).

לכך אני אומר שלשון רכיל לשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל. שכל האותיות

שמואליהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו:

בי"ה, בפי"א ובוי"ו,

גימ"ל, בכ"ף וקו"ף,

נו"ן, בלמ"ד,

ורי"ש וזי"ן, בלד"י.

וכן (ש"ב יט כח) וירגל בעבדך, רגל ותרמה לומר עלי רעה.

וכן (תהילים טו ג) לא רגל על לשונו.

וכן רוכב הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על פי שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכב, לשון רוגל.

ותרגומו:

לא תיכול קוראין.

כמו (דניאל ג ח) ואכלו קראיהון די יהודיא.

אכל ביה קוראא בי מלכא (ברכות נח א).

נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקדל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חיזוק, שדבריו מקוימים ויעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קוראין, לשון קורץ בעיניו (משלי ו יג), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותו, שלא יבינו שאר השומעים:

לא תעמד על דם רעך –

לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, וחיה או לסטים באים עליו:

אני ה' –

נאמן לשלם שכר, ונאמן להיפרע:

(יז) ולא תשא עליו חטא –

לא תלביז את פניו ברבים:

(יח) לא תקם –

אמר לו: השאילני מגלך.

אמר לו: לאו.

למחר אמר לו: השאילני קרדומך.

אמר לו: איני משאילך כדרך שלא השאלתני.

זו היא נקימה.

ואיזו היא נטירה?

אמר לו: השאילני קרדומך.

אמר לו: לאו.

למחר אמר לו: השאילני מגלך.

אמר לו: הא לך ואיני כמותך, שלא השאלתני.

זו היא נטירה, שנוטר האיבה בלבו אף על פי שאינו נוקם:

ואהבת לרעך כמוך –

אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בחורה:

(יט) את חקתי תשמרו –

ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו', חוקים אלו גזרות מלך שאין טעם לדבר:

ובגד כלאים –

למה נאמר?

לפי שנאמר לא תלבש שעטנז אמר ופשתים יחדו (דברים כב יא).

יכול לא ילבש גיזי אמר ואנילי פשתן?

תלמוד לומר: בגד.

מנין לרבות הלכדים?

תלמוד לומר: שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז.

ואומר אני:

נוז לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה לחצרו, מישטי"ר בלע"ז [לערבב], כמו (מועד קטן יב ב)

חזיין לנאזי דאית בהון, שאנו מפרשין לשון כמוש פלישטר"א [כמוש].

ולשון שעטנז פירש מנחם מחברת אמר ופשתים:

(כ) נחרפת לאיש –

מיועדת ומיוחדת לאיש, ואיני יודע לו דמיון במקרא.

ובשפחה כנענית שחליה שפחה וחליה בת חורין המאורסת לעבד עברי שמוחר בשפחה, הכתוב

מדבר:

והפדה לא נפדתה –

פלוגה ואינה פלוגה וסתם פלוגין בכסף:

או חפשה –

בשטר:

בקרית תהיה –

היא לוקה ולא הוא, יש על בית דין לבקר את הדבר שלא לחייבו מיתה, כי לא חפשה, ואין קידושה קידושין גמורין.

ורבותינו למדו מכאן:

שמי שהוא במלקות יהא בקריאה, שהדיינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח נח – נט) אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו':

כי לא חפשה –

לפיכך אין חייב עליה מיתה, שאין קידושה קידושין.

הא אם חופשה?

קידושה קידושין וחייב מיתה:

(כז) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא –

לרבות את המזיד כשוגג:

(כח) וערלתם ערלתו –

ואטמתם אטימתו, יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו:

שלוש שנים יהיה לכם ערלים –

מאימתי מונה לו?

משעת נטיעתו.

יכול אם האניעו, לאחר שלוש שנים יהא מותר?

תלמוד לומר: יהיה, בהויתו יהא:

(כד) יהיה כל פריו קדש –

כמעט שני שכתוב בו (ויקרא כז ל) וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה'.
מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אללא בפדיון, אף זה כן.
ודבר זה הלולים לה' הוא, שנושאו גם לשבח ולהלל לשמים:

כה) להוסיף לכם תבואתו –

המלווה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מצדך לכם פירות הנטיעות.
היה רבי עקיבא אומר: דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני
מזטער בו חנם, לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו:

אני ה' –

אני ה' המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתו:

כו) לא תאכלו על הדם –

להרבה פנים.

נדרש בסנהדרין (סג א):

אזהרה שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים.

ואזהרה לאוכל מבהמת חולין טרם שתלך נפשה, ועוד הרבה:

לא תנחשו –

כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו, לבי הפסיקו בדרך:

ולא תעונו –

לשון עונות ופשעים, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, שעה פלונית קשה ללכת:

כז) לא תקפו פאת ראשכם –

זה המשווה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, ונמלא הקף ראשו עגול סביב, שעל אחורי אוזניו עקרי
שערו למעלה מלדעיו הרבה:

פאת זקנד –

סוף הזקן וגבוליו. והן חמש:

שתים בכל לחי ולחי.

למעלה אכל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות.
ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד:

(כח) ושרט לנפש –

כן דרכן של אמוריים להיות משרטין בשרם כשמת להם מת:

וכתבת קעקע –

כתב המחוקה וסקוע שאינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם:

קעקע –

לשון (במדבר כה 7) והוקע אותם.

(שמואל ב כא 1) והוקענום.

תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמלאו מחוקין ותחובין בקרקע, פורפויינ"ט בלע"ז
[נעוץ]:

(כט) אל תחלל את בתך להזנותה –

במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין:

ולא תזנה הארץ –

אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם.

וכן הוא אומר (ירמיה ג ג) וימנעו רביבים וגו':

(ל) ומקדשי תיראו –

לא יכנס בהר הבית לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. ואף על פי שאני

מזהירכם על המקדש, את שבתותי תשמורו אין בנין בית המקדש דוחה שבת:

(לא) אל תפנו אל האבת –

אזהרה לבעל אוב וידעוני.

בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו.

וידעוני מכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו והעצם מדבר:

אל תבקשו –

להיות עסוקים בם, שאם תעסקו בם אתם מיטמאין לפני ואני מתעב אתכם:

אני ה' אלוהיכם –

דעו את מי אתם מחליפין במי:

(לב) מפני שיבה תקום –

יכול זקן אשמאי?

תלמוד לומר: זקן, אין זקן אלא שקנה חכמה:

והדרת פני זקן –

איזהו הדור?

לא ישב במקומו.

ולא ידבר במקומו.

ולא יסתור את דבריו.

יכול יענים עיניו כמי שלא ראהו?

לכך נאמר: ויראת מאלוהיך, שהרי דבר זה מסור ללבבו של עושהו, שאין מכיר בו אלא הוא.

וכל דבר המסור ללבב נאמר בו ויראת מאלוהיך:

(לג) לא תונו –

אונאת דברים.

לא תאמר לו אמש היית עובד עבודה זרה ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה:

(לד) כי גרים הייתם –

מוס שבך אל תאמר לחברך:

אני ה' אלוהיכם –

אלוהיך ואלוהיו אני:

(לה) לא תעשו עול במשפט –

אם לדון, הרי כבר נאמר לא תעשו עול במשפט (פסוק טו).

ומהו משפט השנוי כאן?

הוא המידה והמשקל והמשורה.

מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שיקר במידה הרי הוא כמקלקל את הדין וקריו עול, שנאוי,

ומשוקץ, חרם ותועבה. וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין:

מטמא את הארץ,

ומחלל את השם,

ומסלק את השכינה,

ומפיל את ישראל בחרב,

ומגלה אותם מארצם:

במידה –

זו מידת הארץ:

במשקל –

כמשמעו:

ובמשורה –

היא מידת הלח והיבש:

(לו) אבני דק –

הם המשקולות ששוקלין כנגדן:

איפת –

היא מידת היבש:

הין –

זו היא מידת הלח:

אשר הוצאתי אתכם –

על מנת כן.

דבר אחר:

אני הבחנתי במארים בין טיפה של זכור לטפה שאינה של זכור.

ואני הנאמן להיפרע ממי שטומן משקלותיו במלח להונות את הבריות שאין מכירים בהם.

רש"י לויקרא פרק כ

(ב) ואל בני ישראל תאמר –

עונשין על האזהרות:

– מות יומת –

בבית דין, ואם אין כוח לבית דין עם הארץ מסייעין אותו:

– עם הארץ –

עם שבגיננו נבראת הארץ.

דבר אחר:

עם שעתידין לירש את הארץ ע"י מצוות הללו:

(ג) אתן את פני –

פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו:

– באיש –

ולא בצבור, שאין כל הצבור נכרתין:

כי מזרעו נתן למלך –

לפי שנאמר מעביר בנו ונתן באש (דברים יח ז).

בן בנו וכן נתן מנין?

תלמוד לומר: כי מזרעו נתן למלך.

זרע פסול מנין?

תלמוד לומר: נתן מזרעו למלך:

למען טמא את מקדשי –

את כנסת ישראל, שהיא מקודשת לי, כלשון (ויקרא כא כג) ולא יחלל את מקדשי:

(ד) ואם העלם יעלימו –

אם העלימו בדבר אחד, סוף שיעלימו בדברים הרבה.

אם העלימו סנהדרי קטנה, סוף שיעלימו סנהדרי גדולה:

(ה) ובמשפחתו –

אמר ר' שמעון: וכי משפחה מה חטאה?

אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין, שכולם מחפין עליו:

והכרתי אותו –

למה נאמר?

לפי שנאמר ובמשפחתו.

יכול יהיו כל המשפחה בהכרת?

תלמוד לומר: אותו.

אותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת, אלא בייסורין:

לזנות אחרי המלך –

לרבות שאר עבודה זרה שעבדה בכך, ואפילו אין זו עבודה:

(ז) והתקדשתם –

זו פרישות עבודה זרה:

(ט) אביו ואמו קלל –

לרבות לאחר מיתה:

דמיו בו –

זו סקילה.

וכן כל מקום שנאמר דמיהם בם, ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר בהם באבן ירגמו אותם דמיהם

בם (פסוק כז).

ופשוטו של מקרא, כמו דמו בראשו (יהושע ב יט), אין נענש על מיתתו אלא הוא, שהוא גרם

לעצמו שייהרג:

(י) ואיש –

פרט לקטן:

אשר ינאף את אשת איש –

פרט לאשת הטון, למדנו שאין לקטן קידושין.

ועל איזו אשת איש חייבתי לך?

אשר ינאף את אשת רעהו –

פרט לאשת גוי.

למדנו שאין קידושין לגוי:

מות יומת הנאף והנאפת –

כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק:

(יב) תבל עשו –

גנאי.

לשון אחר:

מבלבלין זרע האב בזרע הבן:

(יג) משכבי אשה –

מכניס כמכחול בשפופרת:

(יד) ישרפו אתו ואתהן –

אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו, שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו, אלא אשה

ואמה הכתובין כאן, שתיהן לאיסור, שנשא את חמותו ואמה.

ויש מרבתינו שאומרים:

אין כאן אלא חמותו.

ומהו אתהן?

את אחת מהן, ולשון יוני הוא הן אחת:

(טו) ואת הבהמה תהרגו –

אם אדם חטא בהמה מה חטאה?

אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל.
קל וחומר לאדם שידע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחברו לעבור עבירה.
כיולא בדבר אהה אומר (דברים יב ב) אצל תאבדון את כל המקומות.
הרי דברים קל וחומר.

מה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שבאת תקלה על ידם אמרה תורה השחת שרוף וכלה,
המטה את חברו מדרך חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה:

(יז) חסד הוא –

לשון ארמי חרפה (בראשית לז יד) חסודא.

ומדרשו:

חס תאמר קין נשא אחותו, חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו,
שנאמר (תהילים פט ג) עולם חסד יבנה:

(יח) הערה –

גלה.

וכן כל לשון ערוה גלוי הוא, והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר. כמו:
זעוה, מגזרת (אסתר ה ט) ולא קם ולא זע.
וכן אחווה מגזרת אח.

והערה זו נחלקו בה רבותינו:

יש אומרים: זו נסיקת שמא.

ויש אומרים: זו הכנסת עטרה:

(יט) וערות אחות אמה וגו' –

שנה הכתוב באזהרתו, לומר שהזהר עליהן בין על אחות אביו ואמו מן האב בין על אחיותיהן
מן האם, אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב:

(כ) אשר ישכב את דדתו –

המקרא הזה **בא ללמד** על כרת האמור למעלה, שהוא בעונש הליכת ערירי:

ערירים –

כתרגומו: בלא ולד.

ודומה לו (בראשית טו ב) ואנכי הולך ערירי.

יש לו בנים קוצרן, אין לו בנים מת בלא בנים, לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו. ערירים ימותו, אם יהיו לו בשעת עבירה, לא יהיו לו כשימות לפי שקוצרן בחייו. ערירים יהיו, שאם אין לו בשעת עבירה, יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו:

(כא) גדה הוא –

השכיבה הזאת מנודה היא ומאוסה.

ורבותינו דרשו:

לאסור הערחה בה כנדה, שהערחה מפורשת בה (פסוק יח) את מקורה הערה (לעיל יח):

(כג) ואקץ –

לשון מיאוס, כמו (בראשית כז מו) קלתי בחיי, כאדם שהוא קץ במזונו:

(כה) והבדלתי בין הבהמה הטהרה לטמאה –

אין כריך לומר בין פרה לחמור, שהרי מובדלין ונכרין הם, אלא:

בין טהורה לך לטמאה לך.

בין שגחט רובו של סימן לנשחט חציו.

וכמה בין רובו לחציו?

מלא שיערה:

אשר הבדלתי לכם לטמא –

לאסור:

(כו) ואבדל אתכם מן העמים להיות לי –

אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מנין שלא יאמר אדם נפשי קאה בבשר חזיר, אי אפשי ללבוש
כלאים, אכל יאמר אפשי, ומה לעשה ואבי שבשמים גזר עלי?
תלמוד לומר: ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שתהא הבדלחתם מהם לשמי.
פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים:

(כז) כי יהיה בהם אוב וגו' –

כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת.

עדים והתראה בסקילה.

מזיד בלא התראה בהכרת.

ושגגתם חטאת.

וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת.

פרשת אמור

רש"י לויקרא פרק כא

(א) אמר אל הכוהנים –

אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים:

בני אהרן –

יכול חללים?

תלמוד לומר: הכוהנים:

בני אהרן –

אף בעלי מומין במשמע:

בני אהרן –

ולא בנות אהרן:

לא יטמא בעמיו –

בעוד שהמת בתוך עמיו, ילא מת מצווה:

(ב) כי אם לשארו –

אין שארו אלל אשתו:

(ג) הקרובה –

לרבות את הארוסה:

אשר לא הייתה לאיש –

למשכב:

לה יטמא –

מלוה:

(ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו –

לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו.

וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו בעוד שהוא בתוך עמיו, שיש לה קוברין, שאינה מת מלוה.

ובאיזה שאר אמרתי?

באותו שהוא להחלו, להתחלל הוא מכהונתו:

(ה) לא יקרחה קרחה –

על מת.

והלל אף ישראל הוזהרו על כך, אלל לפי שנאמר בישראל (דברים יד א) בין עיניכם.

יכול לא יהא חייב על כל הראש?

תלמוד לומר: בראשם, וילמדו ישראל מהכוהנים בגזרה שווה.

נאמר כאן קרחה ונאמר להלן בישראל קרחה.

מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש במשמע. כל מקום שיקרח בראש.

ומה להלן על מת, אף כאן על מת:

ופאת זקנס לא יגלחו –

לפי שנאמר בישראל (ויקרא יט כז) ולא תשחית, יכול לקטו במלקט וברהיטני יהא חייב, לכך

נאמר לא יגלחו, שאינו חייב אלל על דבר הקרוי גילוח ויש בו השחתה, וזהו תער:

ובבשרם לא ישרטו שרעת –

לפי שנאמר בישראל (ויקרא שם כח) ושרטו לנפש לא תתנו.

יכול שרטו חמץ שריטות לא יהא חייב אללא אחת?

תלמוד לומר: לא ישרטו שרטה, לחייב על כל שריטה ושריטה.

שתיבה זו יתירה היא לדרוש, שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטה:

(ו) קדשים יהיו –

על כרחם יקדישום בית דין בכך:

(ז) זנה –

שנבעלה בעילת ישראל האסור לה, כגון:

חייבי כריתות,

או נתין או ממזר:

חללה –

שנולדה מן הפסולים שבכהונה, כגון:

בת אלמנה מכהן גדול.

או בת גרושה וחלוצה מכהן הדיוט.

וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה:

(ח) וקדשו –

על כורחו, שאם לא רצה לגרש, הלכהו ויסרהו עד שיגרש:

קדש יהיה לך –

נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולצדך ראשון בסעודה:

(ט) כי תחל לזנות –

כשתתחלל על ידי זנות, שהייתה בה זיקת בעל וזנתה או מן האירוסין או מן הנישואין.

ורבותינו נחלקו בדבר. והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה:

את אביה היא מחללת –

חללה ובינתה את כבודו, שאומרים עליו ארור שזו ילד, ארור שזו גדל:

(י) לא יפרע –

לא יגדל פרע על אבל.

ואיזהו גידול פרע?

יותר משלשים יום:

(יא) ועל כל נפשת מת וגו' –

באהל המת:

נפשת מת –

להביא רביעית דם מן המת שמטמא באהל:

לאביו ולאמו לא יטמא –

לא בא אהל להתיר לו מת מאוה:

(יב) ומן המקדש לא יאח –

אינו הולך אחר המטה.

ועוד מכאן למדו רבותינו:

שכהן גדול מקריב אונן, וכן משמעו, אף אם מתו אביו ואמו אינו כריך לכאת מן המקדש

אלא עובד עבודה:

ולא יחלל את מקדש –

שאינו מחלל בכך את העבודה שהתיר לו הכהן, הא כוהן הדיוט שעבד אונן חלל:

(יד) וחללה –

שנולדה מפסולי כהונה:

(טו) ולא יחלל זרעו –

הא אם נשא אחת מן הפסולות, זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה:

(יז) לחם אלוהיו –

מאכל אלוהיו, כל סעודה קרויה לחם.

כמו (דניאל ה' א') עבד לחם רב:

יח) כי כל איש אשר בו מוס לא יקרב –

אינו דין שיקרב, כמו (מלאכי א' ח) הקריבהו נא לפחתך:

חרם –

שחוטמו שקוע בין שתי העיניים, שכוחל שתי עיניו כאחת:

שרוע –

שאחד מאיבריו גדול מחברו, עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה, או שקו אחת ארוכה מחברתה:

כ) או גבן –

שוראילו"ש בלע"ז [בעל גבות ארוכות] שגביני עיניו שערן ארוך ושוכב:

או דק –

שיש לו בעיניו דוק שקורין טיל"א [קרוס].

כמו (ישעיה מ' כב) הנוטה כדוק:

או תבלל –

דבר המבלבל את העין, כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירא, שהוא עוגל המקיף את השחור, שקוראים פרוניל"א [אישון], והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור. ותרגום:

תבלול חיליו.

לשון חלזון, שהוא דומה לתולעת אותו החוט.

וכן כינוהו חכמי ישראל במומי הבכור חלזון נחש עינב (בכורות לח א):

גרב וילפת –

מיני שחין הם:

גרב –

זו החרס, שחין היבש מצפנים ומצחוף:

ילפת –

היא חזזית המלכרית.

ולמה נקראת ילפת?

שמלפת והולכת עד יום המיתה, והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים.

ובמקום אחר:

קורא לגרב שחין הלח מבחוץ ויבש מבפנים, שנאמר (דברים כח כז) ובגרב ובחרס,

כשסמוך גרב אלל חרס קורא לילפת גרב, וכשהוא סמוך אלל ילפת קורא לחרס גרב. כך

מפורש בצכורות (מא א):

מרוח אשך –

לפי התרגום:

מריס פחדין.

שפחדיו מרוססים, שביאים שלו כחוחין.

פחדין כמו (איוב מ יז) גידי פחדיו ישורגו:

(כא) כל איש אשר בו מוס –

לרבות שאר מומין:

מוס בו –

בעוד מומו בו פסול, הא אם עבר מומו כשר:

לחם אלוהיו –

כל מאכל קרוי לחם:

(כב) מקדשי הקדשים –

אלו קדשי הקדשים:

ומן הקדשים יאכל –

אלו קדשים קלים.

ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמרו קדשים קלים?

אם לא נאמרו הייתי אומר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום, שמאינו שהותרו לזר, שאכל
משה בשר המיזבח, אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל, שלא מנינו זר חולק
בהן, לכך נאמרו קדשים קלים. כך מפורש בזבחים (קא ב):

(כג) אך אל הפרכת –

להזות שבע הזאות שעל הפרכת:

ואל המזבח –

החילון. ופניהם הוצרכו להיכתב, ומפורש בתורת כוהנים:

ולא יחלל את מקדשי –

שאם עבד, עבודתו מחוללת להיפסל:

(כד) וידבר משה –

המלווה הזאת:

אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל –

להזהיר בית דין על הכוהנים.

רש"י לויקרא פרק כג

(ב) וינזרו –

אין נזירה אלא פרישה, וכן הוא אומר:

(יחזקאל יד ז) וינזר מאחרי.

(ישעיה א 7) נזורו אחור.

יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן.

דבר אחר:

וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי –

סרם המקרא ודרשהו, אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי:

אשר הם מקדישים לי –

לרבות קדשי כוהנים עצמון:

(ג) כל איש אשר יקרב –

אין קריבה זו אלא אכילה.

וכן מצינו שנאמרה אזהרת אכילת קדשים בטומאה בלשון נגיעה בכל קדש לא תיגע (ויקרא יב ד), אזהרה לאוכל. ולמדוה רבותינו מגזירה שוה.

ואי אפשר לומר שהייב על הנגיעה, שהרי נאמר כרת על האכילה בלא אהרן (ויקרא ז כ – כא) שתי כריתות זו אכל זו, ואם על הנגיעה חייב לא הוֹרֵךְ לחייבו על האכילה.

וכן נדרש בתורת כוהנים:

וכי יש נוגע חייב, אם כן מה תלמוד לומר יקרב?
משיכסר לקרב, שאין חייבין עליו משום טומאה, אלא אם כן קרבו מתיריו.
ואם תאמר שלוש כריתות בטומאת כוהנים למה?
כבר נדרשו במסכת שבעות אחת לכלל ואחת לפרט וכו' (שבעות ז א):

וטומאתו עליו –

וטומאת האדם עליו.

יכול בבשר הכתוב מדבר, וטומאתו של בשר עליו, ובטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר?
הרי כבר נאמר (ויק' ז יט) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, אלא על כורחך ממשמעו אתה למד, במי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר, וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה:

ונכרתה וגו' –

יכול מצד זה ללד זה יכרת ממקומו ויתיישב במקום אחר?
תלמוד לומר: אני ה', בכל מקום אני:

(ד) מזרע אהרן –

אין לי אלא זרעו.

גופו מניין?

תלמוד לומר: והוא כרוע.

שיכול הואיל ומקריב אונן יקריב כרוע וזב?

תלמוד לומר: והוא:

עד אשר יטהר –

ביאת השמש.

או אינו אלא טבילה?

נאמר כאן וטהר, ונאמר למטה וטהר (פסוק ז) וזא השמש וטהר.

מה להלן ביאת שמש, אף כאן ביאת שמש:

בכל טומא נפש –

במי שנטמא במת:

(ה) בכל פרץ אשר יטמא לו –

בשיעור הראוי לטמא, בכעדשה:

או באדם –

במת:

אשר יטמא לו –

בשיעורו לטמא, וזהו כזית:

לכל טומאתו –

לרבות נוגע בזב וזבה, נדה ויולדת ובמאורע:

(ו) נפש אשר הגע בו –

באחד מן הטמאים הללו:

(ז) ואחר יאכל מן הקדשים –

נדרש ביבמות בתרומה, שמתר לאכלה בהערב השמש:

מן הקדשים –

ולא כל הקדשים:

(ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטומאה בה –

לעניין הטומאה הזוהר כאן, שאם אכל נבלת עוף טהור, שאין לה טומאת מגע ומשא אלא

טומאת אכילה בבית הבליעה, אסור לאכול בקדשים.

ואריך לומר וטרפה, מי שיץ במינו טרפה, ילא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה:

(ט) ושמרו את משמרתו –

מלאכול תרומה בטומאת הגוף:

ומתו בו –

למדנו שהיא מיתה בידי שמים:

(י) לא יאכל קדש –

בתרומה הכתוב מדבר, שכל העניין דבר זה:

תושב כוהן ושכיר –

תושבו של כוהן ושכירו, לפיכך תושב זה נקוד פתח, לפי שהוא דבוק.

ואיזהו תושב?

זה נרצע שהוא קנוי לו עד היובל.

ואיזהו שכיר?

זה קנוי קניין שנים, שיואל בשש.

בא הכתוב ולמדך כאן, שאין גופו קנוי לאדוניו לאכול בתרומתו:

(יא) וכהן כי יקנה נפש –

עבד כנעני שקנוי לגופו:

ויליד ביתו –

אלו בני השפחות.

ואשת כוהן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה, שאף היא קניין כספו.

ועוד למד ממקרא אחר:

(במדבר יח יא) כל טהור בביתך וגו' בספרי:

(יב) לאיש זר –

ללוי ולישראלי:

(יג) אלמנה וגרושה –

מן האיש הזר:

וזרע אין לה –

ממנו:

ושבה –

הא אם יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים:

וכל זר לא יאכל בו –

לא בא אלא להוציא את האונן שמותר בתרומה. זרות אמרתי לך, ולא אנינות:

(יד) כי יאכל קדש –

תרומה:

ונתן לכהן את הקדש –

דבר הראוי להיות קדש, שאינו פורע לו מעות אלא פירות של חולין, והן נעשין תרומה:

(טו) ולא יחללו וגו' –

להאכילם לזרים:

(טז) והשיאו אותם –

את עצמם יטענו עוון באוכלם את קודשיהם, שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם.

ואונקלוס שתרגם:

במיכלהון בסואבא.

שלא לכורך תרגמו כן:

והשיאו אותם –

זה אחד משלשה אהים שהיה רבי ישמעאל דורש בחורה, שמדברים באדם עצמו.

וכן (במדבר ו יג) ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו, הוא יביא את עצמו.

וכן (דברים לד ו) ויקבור אותו בגיא, הוא קבר את עצמו, כך נדרש בספרי:

(יח) נדריהם –

הרי עלי:

נדבותם –

הרי ז:

(יט) לרנכם –

הביאו דבר הראוי לראות אתכם לפני, שיהא לכם לראון אפיימני"ט בלע"ז [פיוס].

ואיזהו הראוי לראון?

תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים –

חבל בעולת העוף אין כריך תמות וזכרות, ואינו נפסל במוס חלא בחסרון אבר:

(כא) לפלא נדר –

להפריש בדיבורו:

(כב) עורה –

שם דבר של מוס עיוורון בלשון נקבה, שלא יהא בו מוס של עיוורת:

או שבור –

לא יהיה:

חרוץ –

רים של עין שנסדק או שנפגם, וכן שפתו שנסדקה או נפגמה:

יבלת –

ורוא"ה בלע"ז [יבלת]:

גרב –

מין חזזית וכן ילפת.

ולשון ילפת, כמו: (שופטים טז כט) וילפת שמשון, שאחזה בו עד יום מיתה, שאין לה רפואה:

לא תקריבו –

שלוש פעמים, להזהיר:

על הקדשן.

ועל שחיטתן.

ועל זריקת דמון:

ואשה לא תתנו –

אזהרת הקטרת:

(כג) שרוע –

אבר גדול מחברו:

וקלוט –

פרסותיו קלוטות:

נדבה תעשה אהו –

לבדק הבית:

ולגדר –

למזבח:

לא יראה –

איזהו הקדש בא לראות?

הוא אומר זה הקדש המזבח:

(כד) ומעוד ופתות ונתוק וכרות –

בביצים או בגיד:

מעוד –

ביציו מעוכין ביד:

כתות –

כתושים יותר ממעוד:

נתוק –

תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויים בהן, אבל נתונים הם בתוך הכיס, והכיס לא נתלש:

וכרות –

כרותין בכלי ועודן בכיס:

ומעוד –

תרגומו:

ודימרים.

זה לשונו בארמית, לשון כתישה:

וכתות –

תרגומו:

ודירסים.

כמו (עמוס ו יא) הבית הגדול רסיסים, בקיעות דקות.

וכן (שבת פ ב) קנה המרוסס:

ובארצכם לא תעשו –

דבר זה, לסרס שום בהמה וחיה ואפילו טמאה, לכך נאמר בארצכם, לרבות כל אשר בארצכם, שאי אפשר לומר לא נטונו על הסירוס אלא בארץ, שהרי סירוס חובת הגוף הוא, וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ:

(כה) ומיד בן נכר –

נוכרי שהביא קרבן ביד כוהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מוס. ואף על פי שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אלא אם כן מחוסרי אבר, זאת נוהגת בצמחה שבשדות, אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבוהו, אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה איש איש (לעיל פסוק יח), לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל:

משחתם –

חבולהו:

לא יראו לכם –

לכפר עליכם:

(כז) כי יולד –

פרט ליוצא דופן:

(כח) אתו ואת בנו –

נוהג בנקבה, שאסור לשחוט האם והבן או הבת, ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן
[או האב והבת]:

אחו ואח בננו –

אף בנו ואחותו במשמע:

(כט) לרצונכם תזבחו –

תחילת זביחתכם היזהרו שיהא לראון לכם.

ומהו הראון?

ביום ההוא יאכל –

לא בא להזהיר אלא שיהא שחיטה על מנת כן, אל תשחטוהו על מנת לאוכלו למחר, שאם
תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לראון.

דבר אחר:

לרצונכם –

לדעתכם, מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים. ואף על פי שפרט בנאכלים לשני ימים, חזר
ופרט בנאכלין ליום אחד שיהא זביחתו על מנת לאכלו בזמנו:

(ל) ביום ההוא יאכל –

לא בא להזהיר אלא שיהא שחיטה על מנת כן, שאם לקבוע לו זמן אכילה, כבר כתוב (ויקרא ז'
טו) ובשר זבח תודת שלמיו וגו':

אני ה' –

דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך:

(לא) ושמתם –

זו המשנה:

ועשיתם –

זה המעשה:

(לב) ולא תחללו –

לעבור על דברי מזידין.

ממשמע שנאמר ולא תחללו, מה תלמוד לומר ונקדשתי?

מסור עצמד וקדש שמי.

יכול ביחיד?

תלמוד לומר: צורך בני ישראל.

וכשהוא מוסר עצמו, ימסור עצמו על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הנס, אין עושין לו נס, שכן מצינו בחנניה מישראל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הנס, שנאמר (דניאל ג יח) והן לא, ידיע להוא כך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין וגו', מצייל ולא מצייל, ידיע להוא כך וגו':

(בג) המוציא אתכם –

על מנת כן:

אני ה' –

נאמן לשלם שכר.

רש"י לויקרא פרק כג

(ב) דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה' –

עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם, שמעבדים את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלים:

(ג) ששת ימים –

מה עניין שבת אלל מועדות?

ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאלו חלל את השבתות.

וכל המקיים את המועדות, מעלין עליו כאלו קיים את השבתות:

(ד) אלה מועדי ה' –

למעלה מדבר בעבור שנה, וכאן מדבר בקדוש החדש:

(ה) בין הערבים –

משך שעות ולמעלה:

פסח לה' –

הקרבת קרבן ששמו פסח:

(ח) והקרבתם אשה וגו' –

הם המוספין האמורים בפרשת פנחס ולמה נאמרו כאן, **לומר** לך שאין המוספין מעכבין זה את זה:

והקרבתם אשה לה' –

מכל מקום, אם אין פרים הבא חילים, ואם אין פרים וחילים, הבא כבשים:

שבעת ימים –

כל מקום שנאמר שבעת שם דבר הוא, שבוע של ימים, שטיינ"א בלע"ז וקבוצה של שבעה ימים רופים, וכן כל לשון שמונה, ששת, חמשת, שלשת:

מלאכת עבודה –

אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה ואורך, שיש חסרון כיס בצטלה שלהן, כגון דבר האבד. כך הבנתי מתורת כוהנים:
דקתני: יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו':

(י) ראשית קאירכם –

שתהא ראשונה לקאיר:

עמר –

עשירית האיפה, כך הייתה שמה.

כמו (שמות טז יח) וימודו בעומר:

(יא) והניף –

כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד.

מוליך ומביא לעצור רוחות רעות.

מעלה ומוריד לעצור טללים רעים:

לרנכם –

אם תקריבו כמשפט זה, יהיו לראון לכם:

ממחרת השבת –

ממחרת יום טוב הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית, אי אתה יודע איזהו:

(יב) ועשיהם כבש –

חובה לעומר הוא בא:

(יג) ומנחתו –

מנחת נסכיו:

שני עשרנים –

כפולה הייתה:

ונסכה יין רביעית ההין –

אף על פי שמנחתו כפולה, אין נסכיו כפולים:

(יד) וקלי –

קמח עשוי מכרמל כך שמייבשין אותו בתנור:

וכרמל –

הן קליות שקורין גרניד"ש [שבולים]:

בכל משבתוכם –

נחלקו בו חכמי ישראל:

יש שלמדו מכאן: שהחדש נוהג בחוזה לארץ.

ויש אומרים:

לא בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה, משכבשו וחלקו:

(טו) ממחרת השבת –

ממחרת יום טוב:

תמימת תהינה –

מלמד שמתחיל ומונה מצערב, שאם לא כן אינן תמימות:

טז) השבת השביעית –

כתרגומו:

שבועתא שביעתא:

עד ממחרת השבת השביעית תספרו –

ולא עד בכלל, והן ארבעים ותשעה יום:

חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה' –

ביום החמישים תקריבוהו. ואומר אני זהו מדרכו.

אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית, שהוא יום חמישים, תספרו.

ומקרא מסורס הוא:

מנחה חדשה –

היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש.

ואם תאמר, הרי קרבה מנחת העומר?

אינה כשאר כל המנחות, שהיא באה מן השעורים:

יז) ממושבתכם –

ולא מחוזה לארץ:

לחם תנופה –

לחם תרומה המורס לשם גבוה, וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה:

בכורים –

ראשונה לכל המנחות, אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים, לא תקרב מן החדש קודם לשת

הלחם:

יח) על הלחם –

בגלל הלחם, חובה ללחם:

ומנחתם ונסכיהם –

כמשפט מנחה ונסכים המפורשים בכל זהמה בפרשת נסכים (במדבר טו 7 – י):

שלושה עשרונים לפר.

ושני עשרונים לחיל.

ועשרון לכבש.

זו היא המנחה.

והנסכים:

חצי ההין לפר.

ושלישית ההין לחיל.

ורביעית ההין לכבש:

(יט) ועשיתם שעיר עזים –

יכול שבעת הכבשים והשעיר האמורים כאן הם שבעת הכבשים והשעיר האמורים בחומש

הפקודים?

כשאתה מגיע אל כל פרים ואילים אינן הם, אמור מעתה אלו לעזמן ואלו לעזמן, אלו קרבו בגלל

הלחם ואלו למוספין:

(כ) והגוף הכהן אתם תנופה –

מלמד שטעונין תנופה מחיים.

יכול כולם?

תלמוד לומר: על שני כבשים:

קדש יהיו –

לפי ששלמי יחיד קדשים קלים, הוזקה לומר בשלמי אזור שהם קדשי קדשים:

(כב) ובהקרכם –

חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין.

אמר רבי אבדימס ברבי יוסף: מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים, פסח ועצרת

מכאן וראש השנה ויום הכיפורים והחג מכאן?

ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש
והקריב קרבנותיו בתוכו:

תעזב –

הנח לפניהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם:

אני ה' אלוהיכם –

נאמן לשלם שכר:

(כד) זיכרון תרועה –

זיכרון פסוקי זיכרונות ופסוקי שופרות, לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל:

(כה) והקרבתם אשה –

המוספים האמורים בחומש הפקודים:

(כז) אך –

כל אבין ורקין שבתורה מיעוטין, מכפר הוא לשבים ואינו מכפר על שאינם שבים:

(ל) והאבדתי –

לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא, כשהוא אומר והאבדתי, למד על הכרת
שאינו אלא אבדן:

(לא) כל מלאכה וגו' –

לעבור עליו בלאוין הרבה, או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום:

(לב) מקרא קדש –

קדשהו בכסות נקיה ובתפילה, ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפילה:

(לו) עזרת הוא –

עברתי אתכם אכלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להיפטר אמר בני בבקשה מכם, עכצו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם:

כל מלאכת עבודה –

אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם, שאם לא תעשוה יק חסרון כיס בדבר:

לא תעשו –

יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה?

תלמוד לומר: היא:

(לז) עלה ומנחה –

מנחת נסכים הקריבה עם העולה:

דבר יום ביומו –

חוק הקלוב בחומש הפקודים:

דבר יום ביומו –

הא אם עבר יומו בטל קרבנו:

(לט) אך בחמשה עשר יום תחגו –

קרבן שלמים לחגיגה.

יכול תדחה את השבת?

תלמוד לומר: אך, הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה:

באספכם את תבואת הארץ –

שהוא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה, מכאן שנלטו לעבר את השנים, שאם אין העיבור,

פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף:

תחגו –

שלמי חגיגה:

שבעה ימים –

אם לא הביא בזה יביא בזה.

יכול יהא מביאן כל שבעה?

תלמוד לומר: וחגותם אותו, יום אחד במשמע, ולא יותר.

ולמה נאמר שבעה?

לתשלומין:

(מ) פרי עץ הדר –

עץ שטעם עמו ופריו שווה:

הדר –

הדר באילנו משנה לשנה, וזהו אחרוג:

כפת חמרים –

חסר וי"ו, למד שאינה אלא אחת:

וענף עץ עבת –

שענפיו קלועים כעבותות וכחצלים, וזהו הדם העשוי כמין קליעה:

(מב) האזרח –

זה אזרח:

בישראל –

לרבות את הגרים:

(מג) כי בסכות הושבתי –

ענני כבוד.

רש"י לויקרא פרק כד

(ב) לו את בני ישראל –

זו פרשת מצוות הנרות. ופרשת ואתה תאווה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש אורך

המנורה. וכן משמע, ואתה סופך לכוות את בני ישראל על כד:

שמן זית זך –

שלושה שמנים יולאים מן הזית: הראשון קרוי זך, והן מפורקים במנחות (פט א) ובתורת

כזהנים:

תמיד –

מלילה ללילה, כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום:

(ג) לפרכת העדת –

שלפני הארון, שהוא קרוי עדות.

ורבותינו דרשו:

על נר מערבי, שהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, שנותן זה שמו

כמידת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים:

יערך אהו אהרן מערב עד בקר –

יערוך אותו עריכה הראויה למדת כל הלילה, ושיערו חכמים חזי לוג לכל נר ונר, והן כדאי אף

ללילי תקופת טובת, ומידה זו הוקבעה להם:

(ד) המנרה הטהרה –

שהיא זהב טהור.

דבר אחר:

על טהרה של מנורה, שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר:

(ו) שש המערכת –

שש חלות המערכת האחת:

השלחן הטהר –

של זהב טהור.

דבר אחר:

על טהרו של שלחן, שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השולחן:

(ז) ונתת על המערכת –

על כל אחת משתי המערכות היו שני בזיכי לבונה, מלא קומץ לכל אחת:

והייתה –

הלבונה הזאת:

ללחם לאזכרה –

שאין מן הלחם לגבוה כלום, אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת. והיא לזיכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה, כקומץ שהוא אזכרה למנחה:

(ט) והייתה –

המנחה הזאת, שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא:

ואכלהו –

מוסב על הלחם, שהוא לשון זכר:

(י) ויאכל בן אשה ישראלית –

מהיכן יאכל?

רבי לוי אומר: מעולמו יאכל.

רבי ברכיה אומר: מפרשה שלמעלה יאכל.

לגלג ואמר ביום השבת יערכנו, דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום,

או שמא פת אוננת של תשעה ימים, בתמיה?

ומתניתא אמרה: מבית דינו של משה יאכל מחויב.

בא ליטע אוהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן?

אמר להם: מבני דן אני.

אמרו לו (במדבר ב'): איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב.

נכנס לבית דינו של משה ויאכל מחויב, עמד וגדף:

בן איש מצרי –

הוא המצרי שהרגו משה:

בתוך בני ישראל –

מלמד שנתגייר:

וינאו במחנה –

על עסקי המחנה:

ואיש הישראלי –

זה שכנגדו, שמיחה בו מטע אוהלו:

(יא) ויקב –

כתרגומו:

ופריש.

שנקב שם המיוחד וגדף, והוא שם המפורש ששמע מסיני:

ושם אמו שלמית בת דברי –

שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו, לומר, שהיא לבדה הייתה זונה:

שלמית –

דהות פטפטה שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון, מפטפטת בדברים שואלת בשלום הכל:

בת דברי –

דברנית הייתה מדברת עם כל אדם, לפיכך קלקלה:

למטה דן –

מגיד שהרשע גורם:

גנאי לו,

גנאי לאביו,

גנאי לשבטו.

כיולא בו (שמות לא ו) אהליאב בן אחיסמך למטה דן,

שבח לו.

שבח לאביו.

שבח לשבטו:

(יב) ויניחהו –

לבדו, ולא הגיחו מקושקש עמו, ששניהם היו צפרק אחד. ויודעים היו שהמקושקש במיתה, שנאמר (שמות לא יד) מחלליה מות יומת אבל לא פורק להם באיזו מיתה, לכך נאמר (במדבר טו לד) כי לא פורק מה יעשה לו.

אבל במקלל הוא אומר לפרוק להם, שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו:

– (יד) השמעים –

אלו העדים:

– כל –

להביא את הדיינים:

– את ידיהם –

אומרים לו דמך צראשך ואין אנו נענשים במיתתך שאתה גרמת לך:

– כל העדה –

במעמד כל העדה. מכאן ששלוהו של אדם כמותו:

– (טו) ונשא חטאו –

בכרת, כשאין התראה:

– (טז) ונקב שם –

אינו חייב עד שיפרש את השם, ולא המקלל בכינוי:

– ונקב –

לשון קללה.

כמו (במדבר כג ח) מה אקב:

– (יז) ואיש כי יכה –

לפי שנאמר (שמות כא יב) מכה איש ומה, אין לי אלא שהרג את האיש.

– אשה וקטן מניין? –

תלמוד לומר: כל נפש אדם:

– (כ) בן ינתן בו –

פירשן רבותינו:

שאינו נתינת מום ממש אלל תשלומי ממון, שמיז אורו כעבד, לכך כתוב בו לשון נתינה,
דבר הנחון מיד ליד:

(כא) ומכה בהמה ישלמנה –

למעלה דבר בהורג בהמה, וכאן דבר בעושה בה חבורה:

– ומכה אדם יומת –

אפילו לא הרגו אלל עשה בו חבורה, שלל נאמר כאן נפש ובמכה אביו ואמו דבר הכתוב ובל
להקישו למכה בהמה מה מכה בהמה מחיים, אף מכה אביו ואמו מחיים, פרט למכה לאחר
מיתה, לפי שמאינו שהמקללו לאחר מיתה חייב, הורגך לומר במכה שפטור.
ומה בבהמה בחבלה, שאם אין חבלה אין תשלומין, אף מכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה
בהם חבורה:

(כב) אני ה' אלוהיכם –

אלוהי כולכם, כשם שאני מיחד שמי עליכם כך אני מיחד שמי על הגרים:

(כג) ובני ישראל עשו –

כל המצווה האמורה בסקילה במקום אחר דחייה, רגימה ותלייה.

פרשת בהר

רש"י לויקרא פרק כה

(א) בהר סיני –

מה עניין שמיטה אלל הר סיני, והלל כל המצוות נאמרו מסיני?
אלל מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן
ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בחורת כוהנים.

ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת הקרעות שנסנית בערבות מואב במשנה תורה, **למדנו** שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב **ולמד** כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונסנו בערבות מואב:

(ב) שבת לה' –

לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית:

(ד) יהיה לארץ –

לשדות ולכרמים:

לא תזמר –

שקולצין זמורותיה.

ותרגומו:

לא תכסח.

ודומה לו (ישעיה לג יב) קוֹלֵים כסוחים.

(תהילים פ יז) שרופה באש כסוחה:

(ה) את ספיח הקינד –

אפילו לא זרעתה והיא כמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקינד, הוא קרוי ספיח:

לא תקטור –

להיות מחזיק בו כשאר הקינד, אלא הפקר יהיה לכל:

ניזנד –

שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם:

לא תבצר –

אותם אינד בוצר, אלא מן המופקר:

(ו) והייתה שבת הארץ וגו' –

אף על פי שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם כבעל

הבית, אלא הכל יהיו שווים בה, אתה ושכירך ותושבך:

שבת הארץ לכם לאוכלה –

מן השבות אתה אוכל, ואי אתה אוכל מן השמור:

לך ולעבדך ולאמתך –

לפי שנאמר (שמות כג יא) ואכלו אביוני עמך, יכול יהיו אסורים באכילה לעֲשִׂירִים?

תלמוד לומר: לך ולעבדך ולאמתך, הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן:

ולשכירך ולתושבך –

אף הגויים:

(ז) ולבהמתך ולחיה –

אם חיה אוכלת בהמה לא כל שכן, שמזונותיה עליך.

מה תלמוד לומר ולבהמתך?

מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן

השדה כלה לבהמתך מן הבית:

(ח) שבתת שנים –

שמטות שנים.

יכול יעשה שבע שנים ראופות שמטה ויעשה יובל אחריהם?

תלמוד לומר: שבע שנים שבע פעמים, הוי אומר כל שמטה ושמטה בזמנה:

והיו לך ימי שבע וגו' –

מגיד לך שאף על פי שלא עשית שמטות עשה יובל לסוף מ"ט שנה.

ופשוטו של מקרא יעלה לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט:

(ט) והעברת –

לשון (שמות לו ו) ויעבירו קול במחנה, לשון הכרזה:

ביום הכיפורים –

ממשמע שנאמר ביום הכיפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש, אם כן למה נאמר בעשור

לחדש?

אלא לומר לך תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם, ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת
בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד:

(י) וקדשתם –

בכניסתה מקדשין אותה בבית דין ואומרים מקודשת השנה:

וקראתם דרור –

לעבדים, בין נרצע, בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר.

אמר ר' יהודה: מהו לשון דרור?

כמדייר בי דיירא ומסחר בכל מדינה וכו',

שדר בכל מקום שהוא רואה ואינו ברשות אחרים:

יובל הוא –

שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה.

ומה שמה?

יובל שמה, על שם תקיעת שופר:

ושבתם איש אל אחזתו –

שהשדות חוזרות לבעליהן:

ואיש אל משפחתו תשבּו –

לרבות את הנרצע:

(יא) יובל הוא שנת החמישים שנה –

מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר וקידשתם וגו', כדאיתא בראש השנה (ח ב) ובתורת כוהנים:

את נזריה –

את הענבים המשומרים. אבל בוצר אתה מן המופקדים, כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל,

נמצאו שתי שנים קדושות סמוכות זו לזו, שנת מ"ט שמטה ושנת החמישים יובל:

(יב) קדש תהיה לכם –

תופסת למיה כהקדש.

יכול תלא היא לחוליין?

תלמוד לומר: תהיה, בהויתה תהא:

מן השדה תאכלו –

על ידי השדה אתה אוכל מן הבית, שאם כלה לחיה מן השדה אתה לריך לבער מן הבית, כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל:

(יג) תשבו איש אל אחזתו –

והרי כבר נאמר (פסוק י) ושבתם איש אל אחזתו, אללא לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחזרת לאביו ביובל:

(יד) וכי תמכרו וגו' –

לפי פשוטו כמשמעו.

ועוד יש דרשה:

מנין כשאתה מוכר, מכור לישראל חברך?

תלמוד לומר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור.

ומנין שאם באת לקנות קנה מישראל חברך?

תלמוד לומר או קנה מיד עמיתך:

אל תונו –

זו אונאת ממון:

(טו) במספר שנים אחר היובל תקנה –

זהו פשוטו ליישב מקרא על אופניו על האונאה בא להזהיר, כשתמכור או תקנה קרקע דע כמה שנים יש עד היובל. ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל.

ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח.
ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה ולקחה בדמים מועטים הרי נתאנה מוכר,
לפיכך כריך לקנותה לפי הזמן. וזה שנאמר במספר שני תבואות יימכר לך, לפי מנין שני
התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו.

ורבותינו דרשו מכאן:

שהמוכר קדמו אינו ראוי לגאול פחות משתי שנים, שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום
ליום, ואפילו יש שלוש תבואות באותן שתי שנים, כגון: שמכרה לו בקמותיה.
ושני אינו יולא מפשוטו, כלומר מספר שנים של תבואות, ולא של שידפון, ומעוט שנים
שנים:

(טז) תרבה מקנתו –

תימכרנה ביוקר:

תמעטו מקנתו –

תמעטו בדמיה:

(יז) ולא תונו איש את עמיתו –

כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו לא ישיאנו ענה שאינה הוגנת לו לפי
דרכו והנחתו של יועץ.

ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה?

לכך נאמר ויראת מאלוהיך, היודע מחשבות הוא יודע.

כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלכא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלוהיך:

(יח) וישבתם על הארץ לבטח –

שבועון שמיטה ישראל גולים, שנאמר (ויקרא כו לד) אז תרצה הארץ את שבתותיה והרצת את
שבתותיה, ושבועים שנה של גלות בבל, כנגד שבועים שמתות שבטלו היו:

(יט) ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה –

שלא תדאגו משנת בצורת:

ואכלתם לשבע –

אף בתוך המעיים תהא בו ברכה:

(כ) ולא נאסף –

אל הבית:

את תבואתנו –

כגון יין ופירות האילן וספיחין הבאים מאליהם:

(כא) לשלש השנים –

למקאת השקית מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית ולשמינית, שיזרעו בשמינית במרחשוון ויקראו בניסן:

(כב) עד השנה התשיעית –

עד חג הסוכות של תשיעית, שהיא עת בוא תבואתה של שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית. ופעמים שהייתה אריכה לעשות לארבע שנים, בשקית שלפני השמטה השביעית, שהו בטליון מעבודת קרקע שתי שנים ראפות השביעית והיובל, ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כולן:

(כג) והארץ לא תמכר –

ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ציובל, שלא יהא הלוקח כובשה:

לצמתה –

לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית:

כי לי הארץ –

אל תרע עינך בה שאינה שלך:

(כד) ובכל ארץ אחזתכם –

לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפורש בקידושין בפרק ראשון (דף כא א).

ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכב:

(כה) כי ימוך אחיד ומכר –

מלמד שאין אדם רשאי למכור שדה אלף מחמת דוחק עוני:

מאחזתו –

ולא כולה. **למד** דרך ארץ שישיר שדה לעלמו:

וגאל את ממכר אחיו –

ואין הלוקח יכול לעכב:

(כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל –

וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים, אלף גואל שיוכל לגאול ממכרו:

(כז) וחשב את שני ממכרו –

כמה שנים היו עד היובל, כך וכך.

ובכמה מכרתיה לך בכך וכך.

עתיד היית להחזירה ביובל, נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה.

אכלת אותה שלוש שנים או ארבע הולך את דמיהן מן החשבון וטול את השאר, וזהו והשיב **את**

העדף –

בדמי המיקח על האכילה שאכלה, ויתנם ללוקח:

לאיש אשר מכר לו –

המוכר הזה שבא לגאלה:

(כח) די השיב לו –

מכאן שאינו גואל לחלאין:

עד שנת היובל –

שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום, שהיובל משמט בתחילתו:

(כט) בית מושב עיר חומה –

בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון:

והייתה גאלתו –

לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הוצרך לפרש בזה שהוא חלוף, שאם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה, ולאחר מכאן אינו גואלה:

והייתה גאלתו –

של בית:

ימים –

ימי שנה שלימה קרויים ימים.

וכן (בראשית כד נה) תשב הנערה אתנו ימים:

(ל) וקם הבית וגו' לזמיתה –

יאל מכוחו של מוכר ועומד בכוחו של קונה:

אשר לא חמה –

לו קרינו, אמרו רז"ל: אף על פי שאין לו עכשיו, הואיל והייתה לו קודם לכן.

ועיר נקבה היא והוצרך לכתוב לה, אלא מתוך שאריך לכתוב לא בפנים, תקנו לו במסורת, זה נופל על זה:

לא יאל ביובל –

אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יאל:

(לא) ובתי החארים –

כתרגומו:

פאחין.

עיירות פתוחות מאין חומה.

ויש הרבה בספר יהושע (יהושע יג כח) הערים וחאריהם.

(בראשית כה טז) בחאריהם ובטירותם:

על שדה הארץ יחשב –

הרי הן כשדות הנגאלים עד היוכל ויואחין זיוכל לזעלים אם לא נגאלו:

גאלת תהיה לו –

מיד אם ירלה.

ובזה יפה כוחו מכוח שדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים:

וביוכל יאל –

בחנם:

(לב) וערי הלוויים –

ארבעים ושמנה עיר שנתנו להם:

גאלת עולם –

גואל מיד אפילו לפני שתי שנים, אם מכרו שדה משדותיהם הנחונות להם באלפים אמה סביבות הערים, או אם מכרו בית בעיר חומה, גואלין לעולם, ואינו חלוט לכוף שנה:

(לג) ואשר יגאל מן הלוויים –

ואם יקנה בית או עיר מהם:

ויאל זיוכל –

אותו ממכר של בית או של עיר וישוב ללוי שמכרו, ולא יהיה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל.

וגאלה זו לשון מכירה.

דבר אחר:

לפי שנאמר גאלת עולם תהיה ללוויים (פסוק לב),

יכול לא דבר הכתוב אלא בזקח ישראל שקנה בית בערי הלוויים, אבל לוי שקנה מלוי

יהיה חלוט?

תלמוד לומר: ואשר יגאל מן הלוויים, אף [לוי] הגואל מיד לוי גואל גאלת עולם:

ויאל ממכר בית –

הרי זו מצווה אחרת, ואם לא גאלה יואאה ציובל, ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל:

כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם –

לא היה להם נחלת שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיהם, לפיכך הם להם במקום שדות, ויש להם גאולה כשדות, כדי שלא תופקע נחלתם מהם:

(לד) ושדה מגרש עריהם לא יימכר –

מכר גזבר, שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרה גזבר, אינה יואאה לכוהנים ציובל, כמו שנאמר בישראל (ויק' כז כ) ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, אבל בן לוי גואל לעולם:

(לה) והחזקת בו –

אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד.

למה זה דומה?

למשאוי שעל החמור, עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ, חמישה אין מעמידין אותו:

גר ותושב –

אף אם הוא גר או תושב.

ואיזהו תושב?

כל שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבלות:

(לו) נשך ותרבית –

חד שוינהו רבנן, ולעבור עליו בשני לאוין:

ויראת מאלוהיך –

לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ויראת מאלוהיך.

או התולה מעותיו בנכרי, כדי להלוותם לישראל בריבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הוצרך לומר ויראת מאלוהיך:

(לז) אשר הוצאתי וגו' –

והבחנתי בין בכור לשאינו בכור, אף אני יודע ונפרע מן המלווה מעות לישראל בריבית ואומר
של נוכרי הם.

דבר אחר:

אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם מצוותי אפילו הן כבדות עליכם:

לתת לכם את ארץ כנען –

בשכר שתקבלו מצוותי:

להיות לכם לאלוהים –

שכל הדור בארץ ישראל אני לו לאלוהים, וכל היוצא ממנה כעובד עבודה זרה:

(לט) עבדת עבד –

עבודה של גנאי, שיהא ניכר בה כעבד, שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו
מנעליו:

(מ) כשכיר כתושב –

עבודה קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים התנהג בו:

עד שנת היוכל –

אם פגע בו יוכל לפני שש שנים, היוכל מוציא:

(מא) הוא ובניו עמו –

אמר רבי שמעון: אם הוא נמכר בניו מי מכרו, אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו:

ואל אחזת אבותיו –

אל כבוד אבותיו, ואין לזלזלו בכך:

אחזת –

חזקת:

(מב) כי עבדי הם –

שטרי קודם:

לא ימכרו ממכרת עבד –

בהכרזה כאן יש עבד למכור, ולא יעמידנו על אבן הלקח:

(מג) לא תרדה בו בפרך –

מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו. אל תאמר לו החס לי את הכוס הזה, והוא אינו צריך, עדור תחת הגפן עד שאבוא.

שמה תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו?

ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר הזה מסור ללב, לכך נאמר ויראת:

(מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך –

אם תאמר אם כן צמה אשתמש. בעבדי איני מושל, באומות איני נוחל, שהרי הזהרתני (דברים כ טז) לא תחייב כל נשמה, אלא מי ישמשני:

מאת הגוים –

הם יהיו לך לעבדים:

אשר סביבתיכם –

ולא שבתוך גבול ארצכם, שהרי בהם אמרתי לא תחייב כל נשמה:

(מה) וגם מבני התושבים –

שבאו מסביבתיכם לישא נשים בארצכם וילדו להם, הבן הולך אחר האב, ואינו בכלל לא תחייב, אלא אתה מותר לקנותו כעבד:

מהם תקנו –

אותם תקנו:

(מו) והתנחלתם אתם לבניכם –

החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם.

ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם, שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם. והתנחלתם כמו והתחזקתם:

איש באחיו –

להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך:

(מז) יד גר ותושב –

גר והוא תושב.

כתרגומו:

ערל תותב.

וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב:

וכי תשיג יד גר ותושב עמך –

מי גרם לו שיעשיר?

דבוקו עמך:

ומך אחיד עמו –

מי גרם לו שימוך?

דבוקו עמו, על ידי שלמד ממעשיו:

משפחת גר –

זהו הגוי.

כשהוא אומר לעקר זה הגמכר לעבודה זרה עצמה להיות לה שמש, ולא לאלוהות, אלא לחטוב עאים ולשאוב מים:

(מח) גאלה תהיה לו –

מיד, אל תניחהו שייטמע עד שנת היובל, שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעובדו עד היובל, שהרי ציובל יאל, כמו שנאמר למטה (פסוק נד) ויאל בשנת היובל. ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר ואף על פי כן לא תבוא עליו בעקיפין, מפני חלול השם, אלא כשבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן דמיו, אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה, נמאל שקנה הגוי עבודת שנה במנה, ואם שהה זה אכלו חמש שנים ובא ליגאל, ינכה לו חמישה מנים וייתן לו העבד ט"ו מנים, וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים:

(נ) כימי שכיר יהיה עמו –

חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו:

(נא) אם עוד רבות בשנים –

עד היוזבל:

לפיהן –

הכל כמו שפירשתי:

(נג) לא ירדנו בפרך לעיניך –

כלומר ואחה רואה:

(נד) ואם לא יגאל באלה –

באלה הוא נגאל, ואינו נגאל בשש:

הוא ובניו עמו –

הנכרי חייב במזונות בניו כישראל:

(נה) כי לי בני ישראל עבדים –

שטרי קודם:

אני ה' אלוהיכם –

כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלה.

רש"י לויקרא פרק כו

(א) לא תעשו לכם אילים –

כנגד זה הנמכר לגוי.

שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו.

הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו.

הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו.

לכך נאמרו מהראות הללו.

ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר:

בתחילה הזהיר על השביעית.

ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו.

לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר (ויק' כה יד).

מה כתיב ביה?

או קנה מיד עמיתך (שם), דבר הנקנה מיד ליד.

לא חזר בו, סוף מוכר אחוזתו.

לא חזר בו, סוף מוכר את ביתו.

לא חזר בו, סוף לזה בריבית.

כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות.

לא חזר בו, סוף מוכר את עצמו.

לא חזר בו, לא דיו לישראל אללא אפילו לגוי:

ואבו משכית –

לשון כסוי, כמו (שמות לג כב) ושכתי כפי, שמכסין הקרקע ברצפת אבנים:

להסתחוות עליה –

אפילו לשמים, לפי שהסתחואה בפשוט ידים ורגלים היא, ואסרה תורה לעשות כן חוץ מן

המקדש:

(ב) אני ה' –

נאמן לשלם שכר:

פרשת בחוקותי

(ג) אם בחקתי תלכו –

יכול זה קיום המצוות?

כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור.

הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו?

שתהיו עמלים בתורה:

ואת מצוותי תשמרו –

הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם:

(ד) בעתם –

בשעה שאין דרך בני אדם ללאת, כגון בלילי שבתות ובלילי ימים טובים:

ועץ השדה –

הן אילני סרה, ועתידין לעשות פירות:

(ה) והשיג לכם דיג את בליר –

שיהא הדיג מרובה ואתם עסוקים בו עד הבליר, ובבליר תעסקו עד שעת הזרע:

ואכלתם לחמכם לשבע –

אוכל קמעה והוא מתברך במעיו:

(ו) ונתתי שלום –

שמה תאמרו הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום?

תלמוד לומר: אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל.

וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל:

וחרב לא תעבר בארצכם –

אין כריך לומר שלא יבאו למלחמה, אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה:

(ז) לפניכם לחרב –

איך בחרב רעהו:

(ח) ורדפו מכס –

מן החלשים שבכם, ולא מן הגיבורים שבכם:

חמשה מאה ומאה מכס רבבה –

וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה כריך לומר אלא מאה מכס שני אלפים ירדפו, אלא אינו

דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה:

ונפלו איביכס וגו' –

סיהיו נופלין לפניכס שלא כדרך הארץ:

(ט) ופניתי אליכס –

אפנה מכל עסקי לשלם שרכס.

משל למה הדבר דומה, למלך שקצר פועלים וכו', כדאיתא בתורת כוהנים:

והפריתי אתכס –

בפריה ורביה:

והרביתי אתכס –

בקומה זקופה:

והקימתי את בריתי אתכס –

ברית חדשה, לא כברית הראשונה שהפרתם אותה, אלא ברית חדשה שלא תופר, שנאמר (ירמיה

לא ל) וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית הראשונה:

(י) ואכלתם יסן נושן –

הפירות יהיו משתמרין וטובים להתיישן, סיהא יסן הנושן של שלוש שנים יפה לאכול משל

אשתקד:

ויסן מפני חדש תוליאוו –

סיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות יסן, וכריכיס אתם לפנות האוצרות למקום אחר

לתת החדש לתוכן:

(יא) ונתתי משכני –

זה בית המקדש:

ולא תגעל נפשי –

אין רוחי קלה בכס.

כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר אחר.

כמו (שמואל ב' א כח) כי שם נגעל מגן גיבורים, לא קבל המשיחה שמוסחין מגן של עור בחלב מבזבז, כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית, שלא יקוב העור:

(יב) והתהלכתי בתוככם –

אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני.

יכול לא תיראו ממני?

תלמוד לומר: והייתי לכם לאלוהים:

(יג) אני ה' אלוהיכם –

כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם נסים גדולים:

מטת –

כמין יתד [התחובה] בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תלא מראש השור ויתיר הקשר, כמו (ירמיה כז ב) עשה לך מוסרות ומוטות קוניונגל"א בלע"ז [ראעת העול]:

קוממיות –

בקומה זקופה:

(יד) ואם לא תשמעו לי –

להיות עמלים בתורה, לדעת מדרש חכמים.

יכול לקיום המצות?

כשהוא אומר ולא תעשו וגו', הרי קיום מצוות אמור.

הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי?

להיות עמלים בתורה.

ומה תלמוד לומר לי?

אין לי אלא זה המכיר את ריבונו ומתכוון למרוד בו.

וכן בנמרוד (בראשית י ט) גיבור איד לפני ה', שמכירו ומתכוון למרוד בו.

וכן באנשי סדום (שם יג יג) רעים וחטאים לה' מאד, מכירים את ריבונם ומתכוונים למרוד בו:

ולא תעשו –

משלח תלמדו לא תעשו הרי שתי עבירות:

(טו) ואם בחקתי תמאסו –

מואס באחרים העושים:

משפטי תגעל נפשכם –

שונא החכמים:

לבדתי עשות –

מונע את אחרים מעשות:

את כל מצוותי –

כופר המצוות שלא כיוויתם, לכך נאמר את כל מצוותי, ולא נאמר את כל המצוות:

להפרכם את בריתי –

כופר בעיקר הרי שבע עבירות, הראשונה גוררת השנייה, וכן עד השביעית ואלו הן:

לא למד,

ולא עשה,

מואס באחרים העושים,

שונא את החכמים,

מונע את האחרים,

כופר במצוות,

כופר בעיקר:

(טז) והפקדתי עליכם –

וליוויתי עליכם:

שחפת –

חולי שמשחף את הבשר, אנפולי"ש בלע"ז [בועות], דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו

זעופה:

קדחת –

חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו, כמו (דברים לב כב) כי אש קדחה באפי:

מכלות עיניים ומדיבת נפש –

העיניים רופות וכלות לראות שיקל וירפא, וכוף שלא ירפא, וידאבו הנפשות של משפחתו במוחו.
כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממוסכה קרויה כליון עיניים:

וזרעתם לריק –

תזרעו ולא תאמנה, ואם תאמנה ואכלוהו אויביכם:

(יז) ונתתי פני –

פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי להרע לכם:

ורדו בכס שנאיכם –

כמשמעו ישלטו בכס.

אגדת תורת כוהנים מפרשה זו:

אף אני אעשה זאת –

איני מדבר אלא באף, וכן והלכתי אף אני עמכם בקרי (פסוק כד):

והפקדתי עליכם –

שהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו, עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה:

בהלה –

מכה המבהלת את הבריות.

ואיזו?

זו מכת מותן:

את השחפת –

יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אצל בקרו שמור עליו?

תלמוד לומר: שחפת, שהוא נשחף.

או עתים שהוא נשחף אצל נוח ואינו מקדיח?

תלמוד לומר: ואת הקדחת.

מלמד שהוא מקדיח.

או עתים שהוא מקדיח אבל סבור הוא בעצמו שיחיה?

תלמוד לומר: מכלות עינים.

או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה?

תלמוד לומר: ומדיבות נפש:

וזרעתם לריק זרעכם –

זרעה ואינה מזמחה, ומעתה מה אויביכם באים ואוכלים.

ומה תלמוד לומר ואכלוהו אויביכם, הא כיצד?

זרעה שנה ראשונה ואינה מזמחה, שנה שניה מזמחה ואויבים באים ומוצאים תבואה לימי

המאור, ושצפנים מתים ברעב, שלא לקטו תבואה אשתקד.

דבר אחר:

וזרעתם לריק זרעכם –

כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר, שאתה עמל בהם ומגדלן, והחטא בא ומכלה אותם, שנאמר

(איכה ב כב) אשר טפחתי ורבייתי אויבי כלם:

ונתתי פני בכס –

כמו שנאמר בטובה ופניתי אליכם, כך נאמר ברעה ונתתי פני.

משלו משל, למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם [זרעה]:

ונגפתם לפני אויביכם –

סיהא המות הורג אתכם מצפנים ובעלי דביוכון מקיפין אתכם מבחוז:

ורדו בכס שנאיכם –

שאיני מעמיד שונאים אלא מכס ובכס, שצטעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינם

מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר (שופטים ו ג – 7) והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק

ובני קדם וגו' ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ.

אבל צטעה שאעמיד עליכם מכס ובכס, הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם, וכן הוא אומר

(מיכה ג ג) ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו':

ונפתם –

מפני אימה:

ואין רדף אחכם –

מצלי כוח:

(יח) ואם עד אלה –

ואם בעוד אלה המכות עמכם לא תשמעו:

ויספתי –

עוד ייסורין אחריים:

שבע על חטאתיכם –

שבע פורעניות על שבע העבירות האמורות למעלה:

(יט) ושברתי את גאון עזכם –

זה בית המקדש, וכן הוא אומר (יחזקאל כד כא) הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם:

ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה –

זו קשה משל משה, ששם הוא אומר (דברים כח כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחושת וגו', שיהיו

השמים מזיעין כדרך שהנחושת מזיעה והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא

משמרת פירותיה, אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע והיא חורב בעולם

והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחושת מזיעה והיא מאבדת פירותיה:

(כ) ותם לריק כחכם –

הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכס שלא כסה שלא עדר ובשעת הקציר בא

שידפון ומלקה אותו, אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכס וכסה ועדר ובא שידפון

ומלקה אותו, הרי שניו של זה קהות:

ולא תתן ארצכם את יבולה –

אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע:

ועץ הארץ –

אפילו מן הארץ יהא לקוי, שלא יחניט פירותיו בשעת החנטה:

לא יתן –

משמש למעלה ולמטה אעץ ואפרי:

לא יתן פריו –

כשהוא מפרה משיר פירותיו, הרי שתי קללות, ויש כאן שבע פורעניות:

(כא) ואם תלכו עמי קרי –

רבותינו אמרו:

עראי, במקרה, שאינו אלף לפרקים, כן תלכו עראי במאות.

ומנחם פירש:

לשון מניעה.

וכן (משלי כה יז) הוקר רגלך.

וכן יקר רוח (משלי יז כז).

וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס:

לשון קושי.

שמקשים לבס להימנע מהתקרב אלי:

שבע כחטאחיתכם –

שבע פורעניות אחרים במספר שבע כחטאחיתכם:

(כב) והשלחתי –

לשון גירוי:

ושכלה אחכם –

אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך.

בהמה שאין דרכה בכך מניין?

תלמוד לומר (דברים לב כד) וכן בהמות אשלח צם, הרי שתיים.

ומנין שיהא ממייתה בנשיכתה?

תלמוד לומר (שם) עם חמת זוחלי עפר.

מה אלו נושכין וממיתין, אף אלו נושכין וממיתין.
כבר היו שנים בארץ ישראל חמור נושך וממית, ערוד נושך וממית:

ושכלה אתכם –

אלו הקטנים:

והכריחה את בהמתכם –

מבחוץ:

והמעיתה אתכם –

מבפנים:

ונשמו דרכים –

שבילים גדולים ושבילים קטנים.

הרי שבע פורעניות:

שן בהמה,

ושן חיה,

חמת זוחלי עפר,

ושכלה,

והכריחה,

והמעיתה,

ונשמו:

(כג) לא תוסרו לי –

לשוב אלי:

(כה) נקם ברית –

ויש נקם שאינו בבטח כדרך שאר נקמות, וזהו סמוי עיניו של לדיקהו.

דבר אחר:

נקם ברית נקמת בריתי אשר עברתם.

כל הבאת חרב שבמקרה היא מלחמת חיילות אויבים:

ונאספתם –

מן החוץ אל תוך הערים מפני המלור:

ושלחתי דבר בתוכם –

ועל ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו, נתנים ביד אויב:

(כו) מטה לחם –

לשון משעו, כמו (ירמיה מח יז) מטה עז:

בצברי לכם מטה לחם –

אצבור לכם כל מסעד אוכל, והם חלי רעב:

ואפו עפר נשים לחמכם בתגור אחד –

מחוסר עצים:

והשיבו לחמכם במשקל –

שהיא התבואה נרקצת ונעשית פת נפולה ומשתזרת בתגור, והן יושבות ושוקלות את השצרים לחלקם ביניהם:

ואכלתם ולא תשבעו –

זה מארה בתוך המעיים.

הרי שבע פורעניות:

חרב,

מלור,

דבר,

שבר מטה לחם,

חוסר עצים,

פת נפולה,

מארה במעיים.

ונתתם (פס' כה) אינה מן המניין, שהיא החרב:

(ב) צמתיכם –

מגדלים וצירניות:

חמניכם –

מין עבודה זרה שמעמידין על הגגות. ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמנים:

ונתתי את פגריכם –

תפוחי רעב היו, ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים אותם, וכרסו נבקעת ונופל עליה:

וגעלה נפשי אתכם –

זה סילוק שכינה:

(לז) ונתתי את עריכם חרבה –

יכול מאדם?

כשהוא אומר והשימותי אני את הארץ (פס' לב) הרי אדם אמור.

הא מה אני מקיים חרבה?

מעובר ושב:

והשימותי את מקדשיכם –

יכול מן הקורבנות?

כשהוא אומר ולא אריח הרי קורבנות אמורים.

הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם?

מן הגדולות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם.

הרי שבע פורעניות:

אכילת בשר בנים ובנות,

והשמדת צמות, הרי שתיים.

כריתת חמנים אין כאן פורענות אלא על ידי השמדת הצירניות יפלו החמנים שצראשי הגגות ויכרתו.

ונתתי את פגריכם וגו' הרי שלש.

סילוק שכינה ארבע.

חרבן ערים,

שממון מקדש מן הגדולות,
ולא אריח קורבנות, הרי שבע:

(לב) והשמתי אני את הארץ –

זו מידה טובה לישראל שלא ימלאו האויבים נחת רוח בארצם, שיהא שוממה מיושביה:

(לג) ואתכם אזרה בגויים –

זו מידה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמין, וישראל נזרו
כבמזרה, כאלו הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהן דבוקה בחברתה:

והריקתי –

כשולף החרב מתרוקן הגדן.

ומדרשו:

חרב הגשמטת אחריכם אינה חוזרת מהר, כאלו שמריק את המים ואין סופן לחזור:

והייתה ארצכם שממה –

שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה, נראות לכם חרבות שבשעה
שאלו גולה מביחו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין כרמו וביחו חרבים, כך שנויה
בחורט כוהנים:

(לד) אז תראה –

תפיים את כעם המקום שכעם על שמטותיה:

והרלת –

למלך את שבתותיה:

(לה) כל ימי השמה –

לשון היעשות ומ"ם דגש במקום כפל שממה:

את אשר לא שבתה –

שבעים שנה של גלות צביל הן היו כנגד שבעים שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בצארכס לפני המקום ארבע מאות ושלשים שנה.

שלוש מאות ותשעים היו שני עונס משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים, ובני יהודה הכעיסו לפניו ארבעים שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים, הוא שנאמר ביחזקאל (יחזקאל 7 ד – 1) ואתה שכב על לך השמאלי וגו' וכילית את אלה וסכבת על לך הימני שנית ונשאת את עוון בית יהודה ארבעים יום. ונבואה 12 נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין.

ועוד עשו שש שנים עד גלות לדקיהו, הרי ארבעים ושלש. ואם תאמר, שנות מנשה חמישים וחמש היו, מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה וכל שנות רשעו עשרים ושתים שנה, דכתיב ויעש אשרה כאשר עשה אחאב (מלכים ב' כא ג) ואחאב מלך עשרים ושתים שנה, כמו שאמרו באגדת חלק (סנהדרין קג א) ושל אמון שנים, ואחת עשרה ליהויקים, וכנגדן ללדקיהו.

לא ותשוב לארבע מאות ושלשים ושלש שנה שמיטין ויובלות שבהם, והם שש עשרה למאה, י"ד שמיטין וב' יובלות, הרי לארבע מאות שנה שישים וארבע. לשלושים ושלש שנה חמש שמיטות, הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתירה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים. ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים. וכן הוא אומר בדברי הימים (דה"ב לו כא) עד ראתה הארץ את שבתותיה למלאות שבעים שנה:

(לו) והבאתי מרד –

פחד ורך לבב.

מ"ם של מרד יסוד נופל הוא, כמו מ"ם של מועד ושל מוקש:

ונכו מנסת חרב –

כאילו רודפים הורגים אותם:

עלה נדף –

שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול.

וכן תרגומו:

קל טרפא דסקיף.

לשון חבטה.

שדופות קדים (בראשית מא ו) שקיפן קידום.

לשון משקוף, מקום חבטת הדלת.

וכן תרגומו של חבורה (שמות כא כה) משקופי:

(לז) וכשלו איש באחיו –

כשירונו לנוס, ייכשלו זה בזה, כי ייבהלו לרוץ:

כמפני חרב –

כאילו בורחים מלפני הורגים, שיהא בלבבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם.

ומדרשו:

וכשלו איש באחיו, זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערביין זה לזה:

(לח) ואבדתם בגוים –

כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה:

ואכלה אחכם –

אלו המתים בגולה:

(לט) בעונת אבתם אתם –

כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם:

ימקו –

לשון המסה, כמו ימסו.

וכמו (זכריה יד יב) תמקנה בחוריהן.

(תהלי' לח ו) נמקו חבורתי:

(מא) והבאתי אתם –

אני בעלמני אביאם, זו מידה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים, הואיל וגלינו בין האומות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי, שנאמר (יחזקאל כ לב – לג) והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני וגו' אם לא ביד חזקה וגו':

או אז יכנע –

כמו (שמות כא לו) או נודע כי שור נגח הוא, אם אז יכנע.

לשון אחר אולי שמא אז יכנע לבבם וגו':

ואז ירכו את עונם –

יכפרו על עוונם בייסוריהם:

(מב) וזכרתי את בריתי יעקוב –

בחמשה מקומות נכתב מלא, ואלהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו עריבון שיבוא ויבשר גאולת בניו:

וזכרתי את בריתי יעקוב –

למה נמנו אבות אחורנית?

לומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי, הרי אברהם עמו, שהוא כדאי.

ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק?

אלא אפרו של יצחק נראה לפני כבור ומונה על המזבח:

(מג) יען וביען –

גמול ובגמול אשר במשפטי מאסו:

(מד) ואף גם זאת –

ואף אפילו אני עושה עימהם זאת הפורענות אשר אמרתי בהיותם בארץ אויביהם, לא אמאסם לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם:

(מה) ברית ראשנים –

של שבטים:

(מו) והתורת –

אחת בכחצ ואחת בעל פה, מגיד שכולם נתנו למשה בסיני.

רש"י לויקרא פרק כז

(ב) כי יפלא –

יפריש בפיו:

בערכך נפשת –

ליתן ערך נפשו לומר ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי:

(ג) והיה ערכך וגו' –

אין ערך זה לשון דמים, אלא בין שהוא יקר בין שהוא זול, כפי שניו הוא הערך הקצוב עליו

בפרשה זו:

ערכך –

כמו ערך.

וכפל הכפ"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא:

(ה) ואם מבן חמש שנים –

לא שיהא הגודר קטן, שאין בדברי קטן כלום, אלא גדול שאמר ערך קטן זה, שהוא בן חמש

שנים, עלי:

(ז) ואם מבן שישים שנה וגו' –

כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להיחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משליש

בערכו, והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה.

לאמרי אינשי: סבא בביתא פחא בביתא.

סבתא בביתא סימא בביתא וסימנא טבא בביתא:

(ח) ואם מן הוא –

שאין ידו משגת ליתן הערך הזה:

והעמידו –

לנעדר לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך:

על פי אשר חשיג –

לפי מה שיסל לו יסדרנו וישאיר לו כדי חייו מטה כר וכסת וכלי אומנות, אם היה חמר, משאיר לו חמורו:

(ט) כל אשר יתן ממנו –

אמר רגלה של זו עולה, דבריו קיימין, ותמכר לכרכי עולה ודמיה חולין, חוץ מדמי אותו האזר:

(י) טוב ברע –

חס בדעל מוס:

או רע בטוב –

וכל שכן טוב בטוב ורע ברע:

(יא) ואם כל בהמה טמאה –

בבעלת מוס הכתוב מדבר, שהיא טמאה להקרבה.

ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יולאין לחולין בפדיון אלא אם כן הוממו:

(יב) כערכך הכהן כן יהיה –

לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש:

(יג) ואם גאל יגאלנה –

בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש.

וכן במקדיש בית ,

וכן במקדיש את השדה.

וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפין חומש, ולא שאר כל אדם:

(טז) והיה ערכך לפי זרעו –

ולא כפי שויה. אחת שדה טובה ואחת שדה רעה, פדיון הקדשן שווה.

בית כור שעורים בחמישים שקלים, כך גזירת הכתוב.

והוא שבא לגאולה בתחילת היובל, ואם בא לגאולה באמצעו, נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה. לפי שאינה הקדש אלא למניין שני היובל, שאם נגאלה הרי טוב, ואם לאו הגזר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות, וכשהיא יואלה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם, זה המשפט האמור במקדיש שדה.

ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות:

(יז) אם משנת היבול יקדיש וגו' –

אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא לגאולה מיד:

כערכך יקום –

כערכך הזה האמור יהיה, חמישים כסף יתן:

(יח) ואם אחר היבול יקדיש –

וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד גזר ובא זה לגאולה אחר היובל:

וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות –

כפי חשבון.

כיצד?

הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנים חמישים שקל, הרי שקל לכל שנה, ושקל יתר בין כולן, והשקל ארבעים ושמונה פודיונין, הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון אחד לכולן.

ואמרו רבותינו:

שאותו פונדיון קלבון לפרוטרוט, והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות

עד שנת היובל:

ונגרע מערכך –

מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון:

(יט) ואם גאל יגאל –

המקדיש אותו, יוסיף חומש על הקצבה הזאת:

(כ) ואם לא יגאל את השדה –

המקדיש:

ואם מכר –

הגזבר:

את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד –

לשוב ליד המקדיש:

(כא) והיה השדה בצאתו ביבול –

מיד הלוקחו מן הגזבר, כלרך שאר שדות היואלות מיד לוקחיהם ביובל:

קדש לה' –

לא שישוב להקדש בדק הבית ליד הגזבר אלא כשדה החרם הנתון לכוהנים, שנאמר (במדבר יח יד) כל חרם בישראל לך יהיה, אף זו תתחלק ביובל לכוהנים של אותו משמר, שיום הכיפורים של יובל פוגע בו:

(כב) ואם את שדה מקנתו וגו' –

חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה, ששדה מקנה לא תתחלק לכוהנים ביובל, לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל, שהרי ביובל הייתה עתידה לזאת מידו ולשוב לבעלים, לפיכך אם בא לגאלה, יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה. ואם לא יגאל וימכרנה גזבר לאחר, או אם לא יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, אותו שהקדישה.

ופן תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאתו, וזהו הגזבר, לכך הוצרך לומר לאשר לו אחוזת הארץ (פסוק כד), מירושת אבות, וזהו בעלים הראשונים שמכרהו למקדיש:

(כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש –

כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש:

עשרים גרה –

עשרים מעות כך היו מתחילה ולאחר מכאן הוסיפו שתות.

ואמרו רבותינו:

שש מעה כסף דינר, עשרים וארבע מעות לסלע:

(כו) לא יקדיש איש אתו –

לשם קרבן אחר, לפי שאינו שלו:

(כז) ואם בזהמה הטמאה וגו' –

אין המקרא הזה מוסב על הבכור, שאין לומר בזכור בהמה טמאה ופדה בערכך. וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו להקדש, אלא הכתוב מוסב על ההקדש. שהכתוב שלמעלה (פסוק יא) דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדש בהמה טמאה לבדק הבית:

– ופדה בערכך –

כפי מה שיעריכנה הכהן:

– ואם לא יגאל –

ע"י בעלים:

– ונמכר בערכך –

לאחרים:

(כח) אך כל חרם וגו' –

נחלקו רבותינו בדבר יש אומרים:

סתם חרמים להקדש.

ומה אני מקיים (במדבר יח יד) כל חרם בישראל כך יהיה?

בחרמי כוהנים שפירש ואמר: הרי זה חרם לכהן.

ויש שאמרו:

סתם חרמים לכוהנים:

לא ימכר ולא יגאל –

אלא ינתן לכהן.

לדברי האומר סתם חרמים לכוהנים, מפרש מקרא זה בסתם חרמים.
והאומר סתם חרמים לבדק הבית, מפרש מקרא זה בחרמי כוהנים, שהכל מודים שחרמי כוהנים
אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן, וחרמי גבוה נפדים:

כל חרם קדש קדשים הוא –

האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן.
והאומר סתם חרמים לכוהנים מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לה', ללמד שחרמי כוהנים
חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, ונותן לכהן.

כמו ששנינו במסכת ערכין (כח ב):

אם נדר נותן דמיהם, ואם נדבה נותן את טובתה:

מאדם –

כגון שהחריס עבדיו ושפחותיו הכנענים:

(כט) כל חרם אשר יחרם וגו' –

היולא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי, לא אמר כלום:

מות יומת –

הרי הולך למות, לפיכך לא יפדה אין לו לא דמים ולא ערך:

(ל) וכל מעשר הארץ –

במעשר שני הכתוב מדבר:

מזרע הארץ –

לגן:

מפרי העץ –

תירוש וינאה:

לה' הוא –

קנאו השם ומשולחנו ציווה לך לעלות ולאוכלו בירושלים, כמו שנאמר (דברים יד כג) ואכלת לפני ה' אלוהיך מעשר דגנך תירושך וגו':

(לא) ממעשרו –

ולא ממעשר חברו, הפודה מעשר של חברו אין מוסיף חומש.

ומה היא גאולתו?

כדי להתירו באכילה בכל מקום, והמעות יעלה ויאכל בירושלים, כמו שנאמר (דברים יד כה) ונתת בכסף וגו':

(לב) תחת השבט –

כשבא לעשרן מוציאון בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט לבוע בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר, כן עושה [לגדיים] לטלאים ולעגלים של כל שנה ושנה:

יהיה קדש –

ליקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה, ולא מצינו שיהא ניתן לכהנים:

(לג) לא יבקר וגו' –

לפי שנאמר (שם יב יא) וכל מבחר נדריכם.

יכול יהא בורר ומוציא את היפה?

תלמוד לומר: לא יבקר בין טוב לרע, בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה, ולא שיקרב בעל מום, אלא יאכל בחורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד.